

”OLIN AJATELLUT ETTÄ RANDOM TARKOITTAISI ENEMMÄN SELLAISTA
SATUNNAISTA, MUTTA EI SE SOPINUTKAAN TÄHÄN YHTEYTEEN.”

LAINASANA *RANDOM* POLYSEEMISENA YKSIKÖNÄ

Suomen kielen
pro gradu -tutkielma
Oulun yliopisto
25.11.2019

Emilia Käsmä

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimusaihe ja tutkimuksen tavoitteet	1
1.2. <i>random</i> suomessa	4
1.3. Aiempaa lainasanatutkimusta	5
2. KOGNITIIVINEN KIELIOPPI	8
2.1. Kognitiivinen kielioppi osana kognitiivista kielentutkimusta	8
2.2. Merkitys kognitiivisessa kieliopissa	9
2.3. Hahmo ja kehys	10
2.4. Kognitiivinen käsitys polysemiasta	15
2.5. Synonymian ongelma ja lähisynonymia	17
3. METODI JA TUTKIMUSAINESTO	21
3.1. Kyselytutkimus metodina	21
3.2. Kysely ja sen tavoitteet	25
3.3. Tutkimusaineisto	28
4. LAINASANAN <i>RANDOM</i> SEMANTTINEN ANALYYSI	31
4.1. Prototyyppinen syntaktinen käyttö	31
4.2. Lähisynonyymit ja kuvaavat sanat	35
4.2.1. Informanttien tuottamat lähisynonyymit	35
4.2.2. Kuvaavat sanat	41
4.3. Avoimien vastausten analyysi	49
4.4. <i>randomin</i> merkitys	58
4.4.1. Polyseeminen <i>random</i>	60
4.4.2. <i>randomin</i> hahmo ja kehys	63
4.4.3. <i>randomin</i> lähisynonyymit suomessa	65
5. PÄÄTÄNTÖ	68
5.1. Keskeiset tutkimustulokset	68
5.2. Lopuksi	70

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimusaihe ja tutkimuksen tavoitteet

Viime aikoina englannin kielen asema Suomessa ja suomen kielen rinnalla on herättänyt paljon keskustelua. Etenkin anglismit eli englannista peräisin olevat lainasanat herättävät joissakin keskustelijoissa tunteita. Esimerkiksi Helsingin Sanomien verkkokyselyssä vuonna 2018 kysymykseen ”Oletko huolissasi englannin vaikutuksesta suomen kieleen?” vastanneista 37 prosenttia oli huolissaan ja moni sellainenkin, joka ei ollut kannastaan varma, ilmaisi vastauksensa suurin piirtein muodossa ”en huolissani, mutta ärsyttää”. Toisaalta 47 prosenttia kyselyyn vastanneista ei ollut ensinkään huolissaan, ja moni kertoi suhtautuvansa anglismeihin lähinnä uteliaasti. Kyselyyn vastanneiden joukossa huolta herättivät muun muassa anglismien tuottama epäkieli, suomen muuttuminen niin sanotuksi kyökkikieleksi tiedemaailmassa vallitsevan englannin vuoksi ja se, ettei anglismien merkitystä välttämättä ymmärretä. (HS 2018). Viime vuosikymmeninä lisääntynyt englannin vaikutus on kieltämättä tuonut suomalaisten puhekieleen paljon uutta sanastoa (Leppänen & Nikula 2008: 20–22). Siksi uutta sanastoa täytyykin tutkia koko ajan, jotta suomi säilyisi elinvoimaisena ja kieltä voitaisiin jatkuvasti käyttää erilaisissa toimintaympäristöissä.

Suomen kielen lautakunta viittasi kannanotossaan marraskuussa 2018 englannin asemaan Suomessa ja suomessa. Lautakunnan mukaan englannin yleistynyt käyttö etenkin työelämän eri aloilla, sähköisen kommunikaation synnyttämä murros luku- ja viestintäkäytännöissä sekä suomalaisten tekstimaailman muuttuminen englanninkieliseksi voivat olla uhka kansalliskielille ja luoda eriarvoistumista Suomeen. (Suomen kielen lautakunta 2018.) Vieraiden kielten tuoman uuden sanaston ja muun vaikutuksen tutkiminen ja yleiskielen yhtenäistäminen jatkossakin on siis yhteiskunnallisesti tärkeää. Jotta kielenpuhujat voisivat ymmärtää toisiaan erilaisissa vuorovaikutustilanteissa, myös uusien lainasanojen merkityksestä täytyy olla jollain tavalla tietoinen. Silloin voimme puhua samoista asioista samoilla sanoilla ja välttää väärinymmärrykset jokapäiväisessä elämässä. Anglismien ymmärrettävyys ja niiden sopeutuminen suomen kieleen kiinnostaakin minua tutkijana paljon, ja viime aikojen keskustelu on antanut kimmokkeen myös tälle pro gradu -tutkielmalleni.

Tutkielmassani tarkastelen englannista peräisin olevan lainansanan *random* semanttisia piirteitä ja merkitystä. Tutkin etenkin sitä, miten merkitykset eroavat sanan vaihtaessa sanaluokkastatusta tai toimiessa eri lauseenjäseneinä. Olen itse aloittanut *random*-sanon tutkimisen kandidaatintutkielmassani ”Siis jotain *random* tutkimuksia ne voi tehdä. *Vierassanan random käyttö suomessa* (Käsmä 2018), jossa olen selvittänyt sanan syntaktista käyttöä korpusaineiston avulla ja jaotellut käyttöyhteyksiä erilaisiin lausekekonstruktiioihin. Aiempi tutkimukseni on jo pohjistanut pro gradu -työtäni, jossa paneudun *random*-sanon semantiikkaan syvällisemmin.

Kandidaatintutkielmaa työstäessäni havaitsin, ettei *random* ole aina kovinkaan neutraali ilmaus, ja sen affektisuus vaihtelee käyttötilanteen mukaan: joissakin yhteyksissä sana tuntuu neutraalilta, joissakin taas selvemmin negatiiviselta tai positiiviselta. Etenkin sanan substantiivisen ja adjektiivisen käytön välillä on eroavaisuuksia affektissa, mutta myös sillä on merkitystä, millaisena lausekekonstruktion osana *random* esiintyy.¹ Havaitsin myös, ettei suora käännös *satunnainen* (MOT s.v. *random*) ole useinkaan kuvaavin lähisynonyymi suomen sanalle *random*. Sen sijaan sellaiset sanat kuin *outo*, *merkityksetön* ja *epänormaali* voivat sopia *randomin* keralle oikein hyvin. Pro gradu -tutkielmani aineistossa tätä kuvataan esimerkin (1) mukaisesti.

- (1) Olin ajatellut että *random* tarkoittaisi enemmän sellaista satunnaista, mutta ei se sopinutkaan tähän yhteyteen. (R022-2a)²

Lähimerkityksiset sanat kertovat aina jotain toistensa merkityksestä, joten selvitän tutkimuksessani myös *randomin* lähisynonyymeja. Hypoteesini on, että substantiivilla *random* ja adjektiivilla *random* on erilaisia merkityksiä, jotka taas voivat jakaantua vielä erilaisiksi alamerkityksiksi. Esimerkit (2) ja (3) on poimittu kandidaatintutkielmani (Käsmä 2018) aineistosta. Esimerkki (2) on hyvä malli sanan *random* substantiivisesta edussanakäytöstä, kun taas esimerkissä (3) *random* on adjektiivimäärite. Hypoteesini mukaan substantiivinen käyttö on enemmän affektista kuin adjektiivinen ja edussanakäyttö enemmän affektista kuin laajennuskäyttö.

¹ Konstruktiot ovat symbolisia kieleen vakiintuneita muodon ja merkityksen yhteenliittymiä, joissa yleensä ainakin yksi osa vaihtelee (Goldberg 1995: 3–5). Suomen kielen lausekekonstruktiota olen itse käsitellyt kandidaatintutkielmassani (Käsmä 2018).

² Aineistoesimerkkien koodaus avataan luvussa 3.3.

- (2) *Joku ihan **random** tuli juttelemaan minulle.*
 (3) *Haluaisin löytää **randomia** juttuseuraa.*

Jotta saisin mahdollisimman laajasti tietoa *randomin* merkityksestä oman intuitioni lisäksi, käytän aineistonkeruumenetelmänäni kyselytutkimusta. Kyselyni olen suunnitellut tutkimusongelmani ja -kysymykset mielessäni. Tutkimuskysymykseni ovat seuraavanlaiset:

- Millainen sanan *random* hahmo on informanttien mielestä?
- Millaista kehystietoa informantit liittävät erilaisissa lausekekonstruktioissa esiintyvään sanaan *random*?
- Millaista affektia sanaan *random* liittyy?
- Millaisia kotoperäisiä vastineita sanalla *random* on?

Tutkimusongelmani voi tiivistää kysymykseen siitä, mitä *random* milloinkin tarkoittaa. Tutkin sanaa ja sen merkityspiirteitä kognitiivisen kieliopin viitekehyksessä, johon kuuluu olennaisena osana hahmon ja kehyksen erottaminen. Kognitiivinen kielioppi antaa mielestäni erinomaiset välineet tutkia etenkin polyseemisiä sanoja. Vaikka tutkimukseni otankin eri sanaluokat ja niiden erot annettuina ja pidän sanaluokkien eroja keskeisenä lähtökohtana työssäni, on minun heti aluksi mukailtava Pentti Leinoa (1993: 34–35) ja tuotava esiin, että mikään kieliopillinen kategoria, kuten sanaluokka, tuskin pystyy kiteyttämään kielellisiä ilmiöitä selväksi, rajatuksi luokaksi. Siksi kognitiiviseen kielioppiin (ks. luku 2.1.) kuuluva näkemys prototyypisyydestä antaa liikkumavaraa: erilaiset luokat järjestäytyvät prototyypisimpien jäsentensä ympärille. Luokan jäsenten ominaisuudet voivat vaihdella, ja myös luokat itse ovat sumearajaisia ja saattavat limittyä. Esimerkiksi adjektiivit ovat siinä mielessä ongelmallinen kategoria, että ne sijoittuvat oikeastaan verbien ja substantiivien väliin. Adjektiiveja onkin kiinnostavaa tutkia, sillä niitä on kognitiivisessa kielentutkimuksessa tarkasteltu muita luokkia vähemmän. (P. Leino: 1993: 34–36, 1994: 28–29.)

Tämän johdantoluvun myöhemmissä alaluvuissa 1.2. ja 1.3. kerron lisää suomen lekseemistä *random* ja esittelen aikaisempaa lainasanoihin keskittyvää tutkimusta. Kognitiivisesta kieliopista kerron lisää luvussa 2, kyselymenetelmästä ja aineistostani luvussa 3. Luku 4 on omistettu *randomin* merkityksen selittämiseen aineistoni avulla ja tärkeimpien

tutkimustulosten esittelyyn. Päättäessä luvussa 5 tiivistän vielä työni tavoitteet ja lopputulokset.

1.2. *random* suomessa

random on lainautunut suomen kieleen englannista. Se on sitaattilaina, jota ei ole juuri-kaan mukautettu suomeen: lainanominina sille ominainen mukautuskeino olisi epenteettinen *i*, kuten sanoissa *brändi*, *deitti* ja *pompöösi*. *random* saa kuitenkin taivutusvartalonsa loppuun *i*:n, jolloin se käyttäytyy taivutettaessa ja johdettaessa *i*-vartaloiden tavoin, esimerkiksi muodoissa *randomissa*, *randomius*. Kandidaatintutkielmani (Käsmä 2018) aineistossa esiintyi *randomista* myös nominatiivimuotoinen variantti epenteettisellä *i*:llä. Näin vaihtoehtoiset muodot lekseemille ovat *random* ~ *randomi*. *random* on suomessa kaksitavuinen perussana.

Kotimaisten kielten keskuksen sanatietokantaan *random* on sanastettu ensimmäistä kertaa vuonna 2008 (Kotimaisten kielten keskuksen Nykysuomen sanatietokanta 2017) ja kandidaatintutkielmani (Käsmä 2018) aineiston ensimmäinen osuma Suomi24-keskustelupalstalla on vuodelta 2004. Aineiston kaikki Suomi24-keskustelupalstan 472 osumaa ovat vuosilta 2004–2014. Määrään ei ole laskettu johdoksia, kuten *randomisti*, eikä sellaisia tapauksia, joissa *random* toimi yhdyssanan osana. Tämän tutkimuksen informantit ovat vastanneet lomakkeessa kysymykseen siitä, kuinka usein käyttävät sanaa *random*. 633 vastaajasta vain 3 prosenttia on vastannut, ettei käytä sanaa koskaan. 54 prosenttia vastaajista kertoo käyttävänsä sanaa *random* harvoin, 44 prosenttia usein. On kuitenkin huomattava, että kysely on lähetetty joukolle, josta huomattava osa on alle 30-vuotiaita opiskelijoita (ks. luku 3.2.). Tälle joukolle sanan käyttö voi olla luontevampaa kuin esimerkiksi yli 50-vuotiaille. Vastaamisen vapaaehtoisuus on myös voinut houkutella vastaajiksi enemmän sellaisia kielenpuhujia, joille sana on jo valmiiksi tuttu. Kyselyni tämän osan tuottamaa tulosta ei siis voida pitää kovin luotettavana.

Kandidaatintutkielmassani (Käsmä 2018) havaitsin, että *random* voi toimia suomen kielessä hyvin monipuolisesti. Se voi esiintyä lausekkeissa niin edussanana kuin laajennuksenakin, ja sillä on niin substantiivien, adjektiivien kuin adverbiinkin ominaisuuksia. Tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut sanan substantiivisesta ja adjektiivisesta käytöstä.

Luvun 1.1. esimerkissä (2) kyseessä on edussanana käytetty substantiivi, esimerkissä (3) adjektiivi esiintyy lausekkeen määritteenä. Adjektiivimääritteenä *random* voi olla niin taipumaton kuin kongruoivakin, kuten esimerkistä (4) voi huomata.

- (4) a. *En usko heidän välittävän [jostain ihan **random** miehestä].*
 b. *En usko heidän välittävän [**randomista** miehestä].*

Korpukseen perustuvan kandidaatintutkielmani analyysissa monissa lausekekonstruktioissa esiintyy indefiniittipronomini *joku* tai *jokin*, intensiteettisana *ihan* tai molemmat. (Käsmä 2018: 12–14). Ison suomen kieliopin verkkoversion (VISK 2008 § 572) mukaan pronomini *joku* voi etenkin substantiivin määritteenä ilmaista esimerkiksi vähättelyä. Uskon tämän koskevan myös pronominia *jokin*, sillä *joku-* ja *jokin-*pronomineja käytetään paljon myös samoissa yhteyksissä (VISK 2008 § 748). Intensiteettisana *ihan* taas ilmaisee yksilöivän adjektiivin kanssa yleensä täyteyttä (VISK 2008 § 660). Esimerkin (4) a-kohdassa sanaa *random* määrittää sekä indefiniittipronomini että intensiteettisana. Esimerkistä voi päätellä, että puhuja suhtautuu puheena olevaan henkilöön välinpitämättömästi. Intensiteettisanan ilmaisema täyteys voi tarkoittaa tässä yhteydessä esimerkiksi sitä, että puheena oleva henkilö on täysin tunnistamaton tai satunnainen. Koska *random* ilmaisee joissain konteksteissa yksinäänkin vähättelyä, voi ajatella, että sekä indefiniittipronomini *jokin* että intensiteettisana *ihan* korostavat *randomin* merkitystä. Konstruktiossa on siis jonkinlaista toisteisuutta, jolloin sen voi ajatella olevan merkitykseltään intensifioiva (VISK 2008 § 1737).

1.3. Aiempaa lainasanatutkimusta

Jo vuosina 1977–1980 Jyväskylän yliopistossa tehtiin anglismitutkimusta, jonka yhteydessä selvitettiin etenkin englannista peräisin olevien lainasanojen taivutusta ja niihin liittyvien kielenhuollollisten ohjeiden hallintaa. Sekä kirjallisen että suullisen osuuden sisältäneessä kyselyssä tutkittiin täydennys- ja vaihtoehtotehtävien avulla vokaalisointua, originaalin loppuobstruentin kahdennusta, sanojen suomen *-s* : *-kse-* -vaihteluun sopeutumista ja originaalien monikkomuotojen sopeutumista suomeen. Heikki Leskisen vuonna 1981 Virittäjään kirjoittamassa artikkelissa todetaan, että jos lainasana on suomen kano-nisen muodon vastainen, se ”aiheuttaa kirja- ja puhekielen välillä jatkuvan ristivedon”. Koska artikkelissa todetaan tällaisesta ”häiriötilasta” olevan edelleen useita esimerkkejä,

Leskinen kysyy, eikö lainojen mukauttamista suomen rakenteeseen voitaisi nopeuttaa. (Leskinen 1981: 317–318, 325.)

Uusia lainasanoja on viime aikoina tutkittu fennistiikassa verrattain vähän, mutta jonkin verran ortografisia ja sosiolingvistisiä opinnäytteitä on tehty. Essi Pulju käsittelee sosiolingvistikseen kandidaatintutkielmassaan *Lukiolaisten käsityksiä vierassanoista* (2017) maalla ja kaupungissa asuvien nuorten suhtautumista englannista peräisin oleviin lainasanoihin. Pulju on kerännyt aineistonsa kyselylomakkeella, jossa informantit arvioivat sellaisia sanoja kuin *startata*, *selfie*, *hybridi* ja *pop-up-ravintola* Osgoodin asteikolla. Yhteensä tutkimuksessa on ollut mukana 22 mediavälineissä esiintyvää sitaatti- ja erikoislainaa. Kyselytutkimuksen mukaan sekä maalla että kaupungissa asuvien nuorten käsitykset lainasanoista kallistuvat positiiviseen suuntaan. (Pulju 2017: 13, 37–40.)

Englannin kielen vaikutusta lukiolaisten kirjoitettuun kieleen suomen kielen pro gradu -tutkielmassaan *Englannin kielen vaikutus lukiolaisten kirjoitettuun kieleen* (2018) tutkinut Johanna Rauste on havainnut, että lukiolaisten teksteissä eniten englannin vaikutusta esiintyy leksikossa, jossa yleisin normipoikkeama ovat raakalainat. Niihin kuuluvat esimerkiksi sitaattilainat, jollainen on myös tutkimani sana *random*. Yleisimmät lukiolaisten teksteissään käyttämät sitaattilainat liittyvät joukkoviestimiin ja teknologiaan. Tällaisia ovat esimerkiksi *internet*, *feed* merkityksessä 'sosiaalisen median syöte' ja *deadline*. Lisäksi esimerkiksi lainasana *super* toimii teksteissä yhdyssanan määriteosana, mutta myös englannin mallin mukaan toimivana erillisenä prefiksimmäisenä adjektiivina, esimerkiksi lausekkeessa *super tärkeä jääkiekkjoukkue*.

Taina Rautiainen on pro gradu -tutkielmassaan *Vierassanat Kauneus ja terveys -lehdessä* (2011) havainnut sitaatti- ja erikoislainojen määrän kasvaneen lehtiteksteissä 2000-luvulla. Rautiaisen tutkimuksen mukaan englannista peräisin olevat naistenlehdessä esiintyvät lainasanat liittyvät yleisimmin kauneudenhoitoon. Tällaisia ovat esimerkiksi *body* 'vartalo; ihonmyötäinen alusvaate', *look* 'pukeutumis- tm. tyyli, muoti, ulkonäkö' ja *spray* 'suihke'. Myös sitaatti- ja erikoislainojen oikeinkirjoitus on tarkentunut, ja etenkin kokonaan vierasperäisten yhdyssanojen määrä on lisääntynyt. Tällaisia ovat esimerkiksi *bodybalance* ja *wetlook*, joista jälkimmäisestä esiintyy kuitenkin myös muotoa *wet look*. (Rautiainen 2011: 52–59, 64–65.)

Anglistiikan puolella sosiolingvististä tutkimusta on tehnyt Katariina Pyykkö pro gradu -tutkielmassaan *Borrowing jees as a Finnish adjective* (2017), jossa kielenpuhujien käsityksiä adjektiivista *jees* on selvitetty kyselytutkimuksen avulla. Pyykkö on tutkimuksessaan havainnut, että vaikka kielenpuhujat suosivat vielä hieman enemmän taipumatonta muotoa adjektiivista *jees*, adjektiivi on alkanut jo mukautua suomen kieleen: fonologisen mukauttamisen lisäksi sana taipuu toimiessaan predikatiiviadverbiaalina, esimerkiksi muotoon *jeesiltä*. Kyselytutkimuksen mukaan lähtökielen neutraali *yes* on suomessa muuttunut informaaliutta, urbaaniutta ja nuorekkuutta ilmaisevaksi epämuodollisen kielenkäytön ilmaukseksi.

Liisa Nykopp keskittyy anglistiikan pro gradu -tutkimuksessaan *The anglicism about in informal written Finnish discourse* (2017) vertailemaan sanaa *about* englannissa ja suomessa. Nykopp yhdistää tutkimuksessaan syntaktista ja semanttista analyysia. Hänen havaintojensa mukaan sanalla *about* on erilainen käyttöympäristö ja merkitys verrattuna paitsi kotoisiin vastineisiinsa *noin* ja *suunnilleen* myös englannin vastaavaan lekseemiin. Suomen *about* voi olla käytössä sellaisissa suurta epämääräisyyttä ilmaisevissa määrän ilmaisuissa, joita englannissa voidaan ilmaista sanoilla *something like*. Suomessa *about* toimii yleisenä, informaalina likimäärän ilmaisimena, mutta muuten englannin lekseemiin verrattuna sen merkityskenttä on kaventunut. Suomen *about*-lekseemiä ei siis voi suoraan kääntää englannin lekseemiksi *about*. (Nykopp 2017: 65–67, 70–74.) Näin uskon olevan myös *random*-sanan kohdalla.

2. KOGNITIIVINEN KIELIOPPI

Tässä luvussa esittelen työni teoreettiset lähtökohdat. Tutkimukseni on osa kognitiivista kielentutkimusta, joten niin tutkimuskysymykseni kuin analyysini pohjautuvat kognitiiviseen kielikäsitteeseen. Alaluvuissa käsittelen kognitiivista kielioppia osana kognitiivista kielentutkimusta, erittelen kognitiivisen kieliopin merkityskäsitystä ja periaatetta hahmokehys-jaosta sekä polysemiaa ja synonymiaa kognitiivisesta näkökulmasta. Käytän tutkielmassani kognitiivisessa kielentutkimuksessa käytettyä termistöä ja Pentti Leinon suomennoksia niistä.

2.1. Kognitiivinen kielioppi osana kognitiivista kielentutkimusta

Kognitiivinen kielentutkimus on kielitieteen suuntaus, jonka piiriin kuuluvat teoriat olettavat kielen olevan riippuvainen ihmisen muusta kognitiivisesta toiminnasta: kieli kuvastaa ihmismielen perustavanlaatuisia ominaisuuksia (Evans & Green 2006: 5; Lakoff 1990: 40). Toisin kuin esimerkiksi generatiivinen kielentutkimus³ – joka korostaa kielen rakenteiden autonomisuutta merkityksestä ja kielenulkoisesta maailmasta ja perustuu selviin esimerkkeihin – kognitiivinen kielitiede on käyttöpohjaista (*usage-based*) eli perustuu aitoihin kielenkäyttötilanteisiin (Itkonen & Pajunen 2010: 54–55; Evans & Green 2006: 108).

Ronald W. Langackerin kehittämä kognitiivinen kielioppi (ks. esim. Langacker 1987, 1988) on kognitiivisen kielitieteen analyysimenetelmä, joka korostaa syntaksin ja semantiikan erottamattomuutta ja pyrkii yhentämään kielen rakenteen jakamatta kielioppia eri komponentteihin. Näin esimerkiksi syntaksi, morfologia ja leksikko muodostavat jatkumon. Teoria hylkää ajatukset siitä, että kieli olisi autonominen järjestelmä, jossa etenkin syntaksi voitaisiin kuvata semantiikasta erotettujen sääntöjen avulla. Kognitiivinen kielioppi pyrkii purkamaan vääriä vastakkainasetteluja (*false dichotomies*) lingvistikassa. Yksi tällainen väärä vastakkainasettelu on esimerkiksi erottelu lingvistiseen ja ekstralingvistiseen tietoon, sillä kielellinen merkitys ei ole eriytynyt maailmantiedosta.

³ Generatiivisesta kielentutkimuksesta teki tunnettua Noam Chomsky etenkin läpimurtoteoksessaan *Syntactic Structures* (1957) (Itkonen & Pajunen 2010: 54).

Semanttisen ja pragmaattisen tiedon välille ei vedetä selvää rajaa, vaan merkitys käsitteään jatkumona, jossa tietyn entiteetin ja siihen viittaavan ilmauksen merkityssisällöt ovat yhteydessä toisiinsa. (Langacker 1987: 13, 154; Sivonen 2005: 32.) Kognitiivinen kielioppi ei muodostu säännöistä, vaan rakenneskeemoista eli jäsentyneistä kielen konventionaalisista yksiköistä, joista osa toimii toisten yksiköiden osina.⁴ (Langacker 1987: 1–3, 56–57; P. Leino 1993: 53–54).

2.2. Merkitys kognitiivisessa kieliopissa

Merkitys ei kognitiivisen kieliopin näkemyksen mukaan ole kielellisissä ilmauksissa itsessään, vaan kielenpuhujan päässä. Kielellinen ilmaus ikään kuin herättää merkityksen henkiin. Näin kognitiivinen kielioppi yhdistää merkityksen käsitteistämiseen, sillä ilmaus tarjoaa pääsyn ensyklopediseen tietoon ja sitä kautta merkitykseen. Kieliopin kuvauksessa sisältö edustuu semanttisena napana, joka on semanttisen yksikön keskus. (Langacker 1987: 161–162, 2008: 30.) Tämä keskus kuvataan kognitiivisessa kieliopissa aina suhteessa johonkin taustaan: kielen yksiköt ovat siis kontekstisidonnaisia (Langacker 1987: 147; P. Leino 1993: 73).

Kognitiivinen kielioppi on itse asiassa järjestäytynyt luettelo kielen konventionaalisista yksiköistä (Langacker 1987: 57). **Yksikkö** on puhujan läpikotaisin tuntema rakenne. Huolimatta yksikön mahdollisesta kompleksisuudesta puhuja ymmärtää sen kokonaisuutena, eikä yksikön tuottamiseen tarvita konstruktiivista ponnistelua. Yksikkö onkin ikään kuin automatisoitunut kielenpuhujan mielessä, ja se voi olla niin kielen yksittäinen foneemi kuin monisanainen fraasikin. Kaikki ilmaukset, jotka puhuja joutuu kokoamaan niiden osina olevista yksiköistä, ovat **epäyksikköjä**. (Langacker 1987: 57–58; P. Leino 1993: 61–62.)

⁴ Skeemaan verrattavissa oleva **konstruktio** on Adele Goldbergin (esim. 1995) esittelemän konstruktiokieliopin keskeinen käsite: kielellisen ilmauksen, esimerkiksi lauseen, keskeinen semanttinen informaatio on tallennettu eräänlaisiin muotteihin, konstruktioihin. Kun skeema siis on osa kognitiivisen kieliopin käsitteistöä, konstruktio kuuluu lähemmin konstruktiokielioppiin. Esimerkiksi Pentti Leino (2001: 14) pitää käsitteitä melko samanlaisina, sillä molemmissa ”tietty muotorakenne kytkeytyy tiettyyn merkitysrakenteeseen”. Omassa työssäni teen kuitenkin käsitteiden välille eron, sillä viitataan konstruktioilla yhtä sanaa suurempiin, vähintään lauseketason ilmauksiin. Skeema taas on rakennemalli, joka voi viitata myös muunlaisiin ilmauksiin ja toimii konstruktion yläkäsitteenä.

Yksikön ja epäyksikön raja ei ole selvä, vaan niiden välillä vallitsee aste-ero. Kieleen vakiintuu jatkuvasti uusia ilmauksia, sillä mitä enemmän ilmausta käytetään, sitä konventionaalimpi siitä tulee. Vähitellen ilmaus saavuttaa konventionaalistuessaan yksikön aseman. Langacker määrittelee vakiintuneisuuden kielellisen yksikön automaattistumisasteena. Konventionaalisuus taas on kielen sosiaalinen ilmiö, eli konventionaalistunut yksikkö on yhteinen useimmille kieliyhteisön jäsenille. (Langacker 1987: 62–63; P. Leino 1993: 115.) Omassa tutkimuksessani olen tarkastellut myös sitä, kuinka tuttuja sana *random* ja sen erilaiset käyttötavat ovat informanteille (ks. luku 3.3. ja luku 4.). Alueellisesti suppean ja epäedustavan informanttijoukon vuoksi en kuitenkaan voi varsinaisesti ottaa kantaa siihen, kuinka konventionaalistunut yksikkö on.

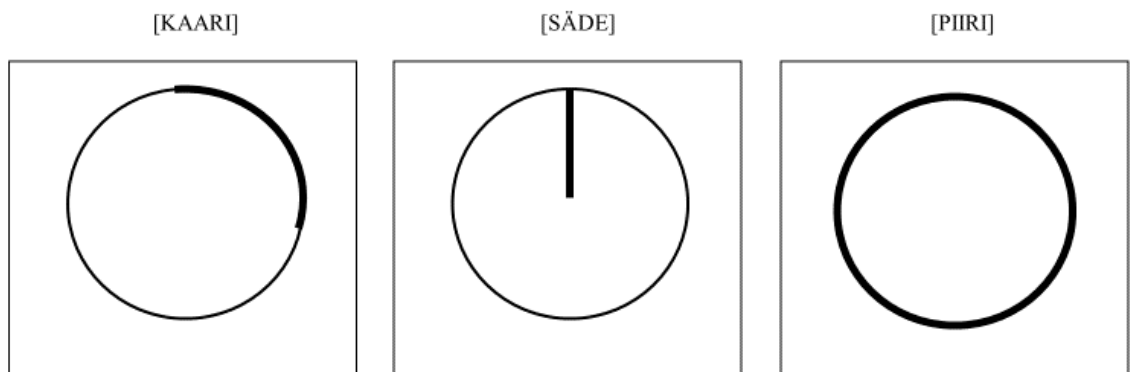
Kognitiivisessa kieliopissa tunnustetaan kolmenlaisen yksikön, semanttisen, fonologisen ja symbolisen, olemassaolo. Yksiköt ja niiden muodostamat rakenteet toimivat vastavissa tiloissa tai avaruuksissa. Esimerkiksi fonologinen rakenne kuvataan suhteessa fonologiseen avaruuteen, joka on puhujan äänipotentiaalin ala. Semanttinen avaruus taas on puhujan käsitepotentiaalin ala, jossa semanttinen rakenne muodostuu. Symboliseen rakenteeseen kuuluu sekä fonologinen että semanttinen rakenne, mutta myös niitä yhdistävä vastaavuus. Minimaalinen symbolinen yksikkö on morfeemi, esimerkiksi sana. Näin esimerkiksi fonologinen rakenne [random] ja semanttinen yksinkertaistettu rakenne [RANDOM] muodostavat yhdessä symbolisen yksikön [RANDOM]/[random], jossa vinoviiva kuvaa rakenteiden vastaavuussuhdetta. (P. Leino 1993: 68–72.) Langacker (1987: 97) kuvaa kielellisen ilmauksen semanttista napaa termillä **predikaatio** ja pienimmän symbolisen yksikön, morfeemin, semanttista napaa termillä **predikaatti**. Toisin sanoen predikaatti on se keskeinen semanttinen sisältö, joka liittyy morfeemitasoiseen yksikköön, predikaatio taas edellistä kompleksisempiin ilmaisuihin.

2.3. Hahmo ja kehys

Predikaatiolla on aina vaikutusala (*scope*), joka sisältää ne alueet, jotka ovat kulloinkin merkityksen tulkinnan kannalta relevantteja. Predikaatio osoittaa (*designate*) vaikutusalasta tietyn osarakenteen. Kun predikaatio nostaa taustasta esiin jonkin entiteetin, se nostaa **kehuksestä** (*base*) esiin jonkin korosteisen **hahmon** (*profile*). Semanttinen arvo muodostuu kognitiivisen kieliopin käsityksen mukaan hahmon ja kehyksen välille syntyvästä

erosta. (Langacker 1987: 97; P. Leino 1993: 51, 76–78.) Toisin sanoen ilmaus esittää spesifisen entiteetin, jonka sen sijainti laajemmassa muodostelmassa identifioi ja kuvaa (Langacker 1989: 179; Vahtera 2009: 18).

Hahmon ja kehyksen synnyttämää merkityksen muodostumista havainnollistan kuviossa 1, jossa paksu viiva osoittaa aina predikaation hahmoa. Kolmessa kuvassa esitetään geometrisen kuvion, ympyrän, eri osien merkitystä. Jotta ymmärtäisimme *kaaren*, *säteen* tai *piirin* merkityksen, on ymmärrettävä niiden kehyksenä toimiva ympyrä. Ilman kehystä sekä *kaari*, *säde* että *piiri* menettäisivät merkityksensä geometrisessa kontekstissa. Ympyrän osan merkitys syntyy siitä erosta, mikä korosteisen osan ja koko ympyrän välillä vallitsee. Kuten kuvio 1 osoittaa, predikaatio voi osoittaa samasta kehyksestä useita eri hahmoja. (Evans & Green 2006: 236–238; P. Leino 1993: 77.) Langacker (1987: 183) selittääkin, että semanttinen arvo ei sijaitse hahmossa tai kehyksessä, vaan ainoastaan niiden yhdistelmässä.

KUVIO 1. Merkityksen muodostuminen Evansia ja Greeniä (2006: 238) mukaillen.

Koska kielen yksiköt ovat kontekstisidonnaisia, predikaatio kuvataan aina suhteessa johonkin taustaan, joka muodostuu yhdestä tai useammasta **kognitiivisesta alueesta** (*cognitive domain*), joka voi olla mikä tahansa käsitteistys, esimerkiksi kokemus, käsite tai tietorakennelma. Predikaatio hahmottaa tätä taustaa vasten kulloinkin kyseessä olevan entiteetin. Alueet voivat olla perusalueita kuten aika, väri ja tunteet tai abstrakteja alueita, jotka ovat monimutkaisempia käsittekomplekseja. Esimerkiksi *käden* ja *navan* kehyksenä voi toimia ihmisruumis, *äidin* ja *enon* sukulaissuhteet. Kehys voi sisältää eri kognitiivisia

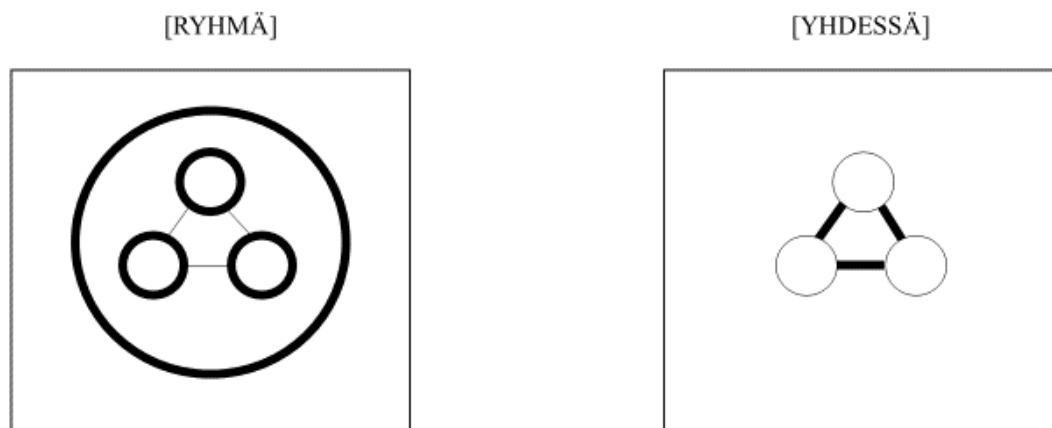
alueita riippuen siitä taustatiedosta, jota kulloinkin vaaditaan ilmauksen merkityksen tulkintaan tietyssä kontekstissa. (Langacker 1987: 183; P. Leino 1993: 73–78.) Entiteetit saattavat ulottua useille kognitiivisille alueille. Tällöin ne yhdessä muodostavat predikaation usein hyvin kompleksisen matriisin (*matrix*). (P. Leino 1993: 74–75; Vahtera 2009: 16–17.)

Nominaaliset predikaatiot osoittavat olioita ja relationaaliset predikaatiot prosessuaalisia tai atemporaalisia relaatioita. **Oliota** edustaa tyypillisimmin substantiivi, ja se on atemporaalinen ja statiivinen hahmo, ala jossakin kehyksessä. Oliolle on tyypillistä, että sen matriisi voi olla hyvin kompleksinen. Siksi esimerkiksi kuvion 1 ympyrän osat vaativat visuaalisen hahmon tunnistamisen lisäksi tietoa geometrisestä ajattelutavasta ja matemaattisista traditioista. Jotkut matriisin alueet ovat keskeisempiä kuin toiset, perifeerisemmät alueet. (P. Leino 1993: 73, 78–80; J. Leino 2003: 66.)

Relaatioon kuuluvien entiteettien välillä vallitsee epäsymmetrisyys, jolloin yksi entiteetti nousee esiin muita korostetummin. Korosteista entiteettiä kutsutaan **muuttujaksi** (*trajectory*). Mikäli relaatiossa on kaksi entiteettiä, toinen on **kiintopiste** (*landmark*), ja jos entiteettejä on useampia, voi kiintopisteitäkin olla monta. Tällöin puhutaan primääreistä ja sekundääreistä kiintopisteistä. (Langacker 1987: 221; P. Leino 1989: 170–173; Vahtera 2009: 18.) Itse relaatio syntyy muuttujan ja kiintopisteen välillä kehyksessä, joten semanttinen napa muodostuu kolmesta osasta: muuttujasta, kiintopisteestä ja niiden välisestä relaatiosta. Relaatiota ei voi käsitteistää ilman siihen osallistuvia entiteettejä. Esimerkiksi predikaatio [TAAKSE] sisältää toisiinsa yhteydessä olevat entiteetit. Relaation kehyksen sisäiset muuttuja ja kiintopiste ovat skemaattisia, sillä varsinainen predikaatio on niiden välille muodostuva relaatio. Esimerkiksi ilmauksessa *tie järven taakse* skemaattisen kiintopisteen täsmentää *järvi*, skemaattisen muuttujan taas *tie*. (P. Leino 1993: 74, 80–81, 131; Parviainen 1994: 190.)

Atemporaaliset relaatiot ovat statiivisia. Toisin kuin prosessuaalisilla relaatioilla, prosesseilla, atemporaalisilla relaatioilla ei ole aikaulottuvuutta. Esimerkiksi adjektiivit ja adverbit ovat atemporaalisia relaatioita, ja ne osoittavat olioiden tai muiden relaatioiden välisiä suhteita. (Langacker 1987: 221; P. Leino 1989: 170–173.) Olion ja atemporaalisen relaation ero on havainnollistettu kuviossa 2. [RYHMÄ] kuvaa tässä tapauksessa useam-

masta oliosta koostuvaa oliota, jonka hahmona on useamman entiteetin muodostama kokonaisuus. [YHDESSÄ] taas on atemporaalinen relaatio, jonka hahmo muodostuu edelleen useammasta entiteetistä, mutta myös niiden välisistä suhteista. Kuviossa nämä suhteet ovat muuttuja, entiteetit kiintopiste ja niiden välinen yhteenliittymä varsinaisesti relaatio. Relaatiolla [YHDESSÄ] ei ole aikasuhdetta, joten se on atemporaalinen. (Evans & Green 2009: 561–562.)

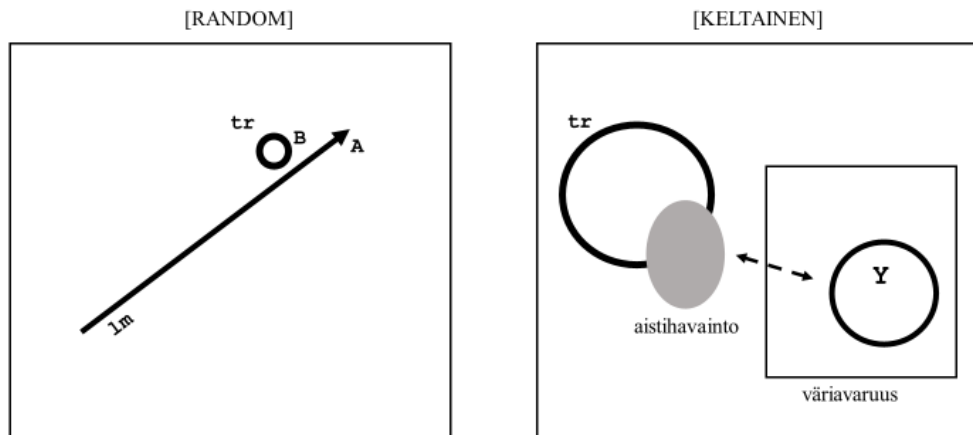

KUVIO 2. Olio ja atemporaalinen relaatio Evansin ja Greenin (2006: 562) mukaan.

Relaation merkityksen ymmärtämiseksi on käsitteistettävä myös relaation kytkemät entiteetit. Relaation, tässä tapauksessa atemporaalisen relaation eli adjektiivin, predikaatio on aina konseptuaalisesti riippuvainen eli epäitsenäinen. Siinä missä esimerkin (5) *random*, olio, voidaan ymmärtää yksinään viittaamatta yhteenkään sellaiseen relaatioon, jossa se mahdollisesti voi olla mukana, esimerkin (6) *random* taas vaatii, että myös *auto* käsitteistetään. Esimerkissä (6) *random* on jollain kognitiivisella alueella sijaitsevan alan ja toisen olion, *auton*, eli kiintopisteen ja muuttujan välinen relaatio. *auto* siis on ikään kuin 'randomiuden tilassa'. (Evan & Green 2009: 567; Langacker 1987: 215; P. Leino 1993: 82–84.) Tällainen suhteellinen adjektiivi siis osoittaa muuttujana olevan olion sijoittumisen jonkin ominaisuuden asteikolla (P. Leino 1994: 28). Kuviossa 3 on esitetty kaksi eri adjektiivia, *random* ja *keltainen*. Predikaatio [RANDOM] osoittaa suhteellista adjektiivia *random*. Hahmo muodostuu muuttujasta (tr) ja kiintopisteestä (lm): A ilmaisee adjektiivin skemaattisen asteikon, ikään kuin randomiuden tilan, ja B sillä liikkuvan skemaattisen entiteetin, esimerkiksi *auton*. Predikaation [KELTAINEN] hahmo taas muodostuu ainoastaan muuttujasta, joka tässä tapauksessa on olio. Väriavaruuden ja aistihavainnon suhde

muodostuu siten, että muuttujaan (tr) liittyvä aistihavainto kuuluu väriavaruudessa *keltaisen* (Y) alueelle. (Langacker 2013: 102–103.)

- (5) [Tuo **random**] on ennenkin aiheuttanut harmia.
 (6) [Tuo **random** auto] on seissyt parkkipaikalla kauan.

KUVIO 3. Kahden eri atemporaalista relaatiota, jotka osoittavat adjektiiveja *random* ja *keltainen*. Oikeanpuolimmainen piirros Langackerin (2013: 102) mukaan.

Tässä tutkimuksessa keskityn sanaan *random* oliona eli substantiivina kuten esimerkiksi (5) ja atemporaalisena relaationa eli adjektiivina kuten esimerkissä (6). Molemmat predikaatit muodostuvat edellä kuvatulla tavalla: kognitiivisten alueiden muodostamasta kehyksestä nousee esiin kohosteinen hahmo. Merkitys siis muodostuu sekä hahmosta, kehyksestä että niiden erosta. Näitä ulottuvuuksia pyrin hahmottamaan kyselytutkimukseni avulla. Kyselyssä pyrin saamaan selville, mitä kielenpuhujat olettavat kuuluvan erilaisten *random*-entiteettien hahmoon, mitä kehykseen. Kyselystäni ja aineistosta kerron lisää luvussa 3.

Koska merkitys on kognitiivisessa kieliopissa vahvasti sidoksissa kontekstiin, leksikaalisen semantiikan pyrkimys kuvata tietyn lekseemin kaikki ensyklopedisen tiedon ja tilanekontekstin ulottuvuudet voi vaikuttaa vaikeasti tavoitettavalta. Semanttisessa tutkimuksessa täytyy siis tyytyä kuvailemaan lekseemin keskeisimpiä merkityksiä ja pysymään tutkimusongelman ja -aineiston kannalta keskeisimmissä merkityskokonaisuuksissa (P. Leino 1993: 48). Keskeisimpiäkin merkityskokonaisuuksia voi olla useita, kuten

luvussa 1.1. esittelemäni hypoteesin mukaan sanalla *random* on. Siksi pidän *randomia* polyseemisena yksikkönä.

2.4. Kognitiivinen käsitys polysemiasta

Kuten olen edellisessä luvussa todennut, predikaatit ja predikaatiot kuvataan aina suhteessa niiden taustaan eli kognitiiviseen alueeseen. Koska tämä tausta eli konteksti voi vaihdella riippuen siitä, millaista kielenulkoisen maailman osaa ilmauksella kuvataan, voidaan sanoa, että ilmaus toimii erilaisilla merkitysalueilla. Näin tilanteittain varioiva taustatieto vaikuttaa myös siihen, miten ilmauksen itsensä merkitys tulkitaan. Eri tulkin-
nat muodostavat näin toisistaan erillisiä predikaatioita. **Polysemiassa** onkin kyse siitä, että sama kielellinen yksikkö edustaa useampaa kuin yhtä predikaatiota. (Langacker 1990: 3; P. Leino 1993: 132.)

Kognitiivinen kielioppi lähtee siitä perusolettamuksesta, että sanaluokat ovat luonnostaan kielenulkoisessa maailmassa esiintyviä kategorioita. Näin esimerkiksi substantiivit hahmottavat olioita ja adjektiivit ja adverbit atemporaalisia relaatioita. Yhden ilmaisun merkitys voi siksi vaihdella paitsi distinktiivisesti myös jatkumomaisemmin. (P. Leino 1993: 130–131, 1994: 13.) Esimerkiksi entiteetti *huippu* voi olla sekä atemporaalinen relaatio että olio. Esimerkissä (7) *huippu* määrittää toista entiteettiä ja on adjektiivi: puhuja implikoi *jutun* olevan erityisen positiivinen asia. Esimerkin (8) a- ja b-kohdissa *huippu* toimii lausekkeen edussanana ja on substantiivi. Substantiivin ja adjektiivin merkitysero on helppo hahmottaa, ja merkitysten ero on distinktiivinen.

- (7) *Se oli [huippu juttu]!*
 (8) a. [*Euroopan korkein huippu*] on 5 642 metrin korkeudessa.
 b. Hän on [*talouselämän huippu*].

Esimerkin (8) a- ja b-kohdissa sanalla *huippu* on selkeästi eri merkitykset, vaikka kumpikin entiteetti on selkeästi olio. Esimerkit havainnollistavat polysemian jatkumomaisuutta. A-kohdassa olio kuvaa luonnonmuodostelman korkeinta kohtaa, b-kohdassa taas jonkin alan parasta tekijää tai mestaria (KS 2018 s.v. *huippu*). Esimerkissä (8) ei siis olekaan kyse varsinaisesti kahdesta eri distinktiivisestä merkityksestä, vaan oliolla *huippu* on merkitys-
jatkumo, jolle esimerkin (8) lauseet asettuvat. (P. Leino 1994: 13.)

Koska kognitiivinen kielioppi pitää predikaatioita itsessään tietorakenteina eikä lingvististä ja ekstralingvististä tietoa voi erottaa toisistaan, merkityksiin sisältyy olennaisena osana ensyklopedinen tieto. Polyseemisen sanan merkityksiä ei siis voi kuvata komponenttianalyysin⁵ kaltaisesti erottavien piirteiden tiiviinä luetteloina tai totuusehtoina, vaan dynaamisena joukkona toisiinsa liittyviä predikaatioita. (P. Leino 1993: 133–135.)

Polyseemisen yksikön merkitykset muodostavat kategorian, jonka sisäinen rakenne voidaan kuvata skemaattisena verkkona tai merkityskenttänä. Tässä verkossa aktivoituvat eri merkitysrakenteet ovat solmuja. Merkitysrakenteiden väliset suhteet voidaan kuvata solmuja yhdistävinä linkkeinä. (Langacker 1987: 68.) Näin esimerkki (8) voidaan ilmaista myös niin, että a-kohta on [HUIPPU₁] ja b-kohta [HUIPPU₂]. Näistä molemmat ovat spesifimpiä kuin **skeema** [HUIPPU], joka kuvaa vain hyvin karkeasti hahmotettua entiteettiä. Skemaattisen verkon voidaan ajatella muodostuvan siten, että skeemaa parhaiten kuvaava joukon prototyyppisin jäsen on verkon keskiössä, ja muut predikaatiot jäsentyvät prototyyppisen jäsenen ympärille sen mukaan, kuinka lähellä tai kaukana prototyyppiä ne ovat. (P. Leino 1994: 16–17, 37.) Se on siis hierarkkinen rakenne, jossa semanttisesti yksinkertaisemmat predikaatiot voidaan luokitella prototyyppisemmiksi kuin monimutkaisia rakenteita hyödyntävät luokan jäsenet (Langacker 1990: 4). Kielelle tyypillisesti skemaattinen verkko on myös dynaaminen: kun sanalle vakiintuu uusia merkityksiä, se laajenee, ja merkitysten kadotessa käytöstä se kutistuu (P. Leino 1993: 160).

Voidaan siis ajatella, että [HUIPPU₁] kuvaa vähemmän kompleksista semanttista rakennetta. Kielenpuhujan on helppo ymmärtää se jonkin luonnonmuodostelman korkeimmaksi kohdaksi. Näin se olisi prototyyppisempi kuin [HUIPPU₂], jonka ymmärtämiseksi kielenpuhujalla täytyy olla tietoa *huipun* kuvaannollisesta merkityksestä kulttuurissa, jossa metafora HYVÄ ON YLHÄÄLLÄ on tuttu.⁶ Sanan perusmerkityksen hahmottaminen saattaa kuitenkin vaatia sanaston historian ja jopa eri merkitysten esiintymistäajuuksien tutkimista (P. Leino 1993: 152–158). Prototyypin määrittely voi myös joissain tilanteissa olla suorastaan mahdotonta (Langacker 1990: 3), joten merkityskenttien kuvaaminen voi parhaimmillaankin olla vain kielentutkijan valistunut arvaus.

⁵ Komponenttianalyysistä ks. esim. Geeraerts 2010: 70–80.

⁶ Spatiaalisista ylhäällä/alhaalla-metaforista ks. esim. Lakoff & Johnson 1980.

Joskus on vaikea sanoa, milloin oikeastaan on kyse eri merkityksistä. Voidaan olla kohdalaisen yhtä mieltä siitä, että verbi *juosta* saa selkeästi kaksi erilaista predikaatiota [JUOSTA₁] ja [JUOSTA₂] sen mukaan, juokseeko esimerkiksi nisäkäs vai aika. Mutta onko relevanttia tehdä merkityseroa siinä, onko juokseva nisäkäs koira vai ihminen ja tapahtuuko juokseminen kahdella vai neljällä jalalla? Onko tarpeellista erottaa toisistaan myös predikaatiot [JUOSTA_{1A}] ja [JUOSTA_{1B}]? Viime kädessä kielenpuhujat itse määrittävät puhetilanteessa sen, kuuluuko jokin marginaalinen jäsen joukkoon vai ei ja mitkä merkitykset oikeastaan eroavat toisistaan. (P. Leino 1993: 132–133; Onikki 2002: 94).

Kuten *juosta*-verbin esittämästä esimerkistä voi todeta, merkitys ei riipu ainoastaan hahmosta, vaan usein kehyksestä. Kehystiedon osuuden voi hyvin havaita etenkin sellaisissa esimerkeissä, joissa jokin kehyksen kognitiivinen alue vaihtuu toiseksi. Näin on myös tutkimani *random*-sanan tapauksessa silloin, kun sitä käytetään substantiivisesti. Toisaalta relaatiot, esimerkiksi adjektiivit ja adverbit, edustavat riippuvaisia predikaatioita. Niissä voivat siis kehyksen lisäksi vaihdella paitsi entiteettien välille hahmotettava relatio myös sekä muuttuja että kiintopiste, joten relaatiot ovat luontaisesti olioita alttiimpia polysemialle. (P. Leino 1993: 130–132, 165.)

On siis todettava, ettei polyseemisen sanan kompleksisia matriiseja ja erilaisia predikaatioita ja niistä muodostuvaa skemaattista verkkoa ole yksinkertaista kuvata. Merkityksen kuvaaminen tyhjentävästi on suorastaan mahdotonta, ja etenkin hyvin nuoren, vielä suhteellisen vakiintumattoman lainasanan tutkimuksessa on tiedostettava omat rajansa ja myös aineiston ja tutkimuksen rajat. Dynaamisen verkon staattinen kuvaus on aina vain hieman ajastaan jäljessä oleva pieni pintaraapaisu luonnollisesta kielenkäytöstä.

2.5. Synonymian ongelma ja lähisynonymia

Kognitiivisten kielitieteilijöiden laajasti hyväksymä käsitys on, että täydellinen synonymia on erittäin harvinaista, ellei mahdotonta (esim. Cruse 2000: 156–160; Jantunen 2004: 54–55). Tätä voidaan kutsua ei-synonymiaa-periaatteeksi: syntaktisesti toisistaan eroavat ilmaisut eroavat myös semanttisesti tai pragmaattisesti (Goldberg 1995: 3). Jonkinasteista lähimerkityksisyyttä eri ilmausten välillä voi kuitenkin esiintyä. Vaikka jonkin ilmiön kohdalla ei voidakaan periaatteen mukaisesti puhua täydellisestä synonymiasta,

kyseessä voi kuitenkin olla merkityksen samankaltaisuus. Siksi voidaankin ajatella, että lähimerkityksiset sanat kertovat jotain myös toisistaan. Etenkin polyseemisen ilmauksen kohdalla eri predikaatioihin liittyvät lähisynonyymit myös erottavat predikaatiot toisistaan. Jotta voin tutkimuksessani tarkastella *randomiin* liittyviä erilaisia lähimerkityksisiä sanoja, on syytä määritellä synonymian erilaiset tasot.

Täydellisessä eli **absoluuttisessa synonymiassa** sanojen merkitysten tulisi olla täysin samoja. Niiden myös tulisi tuntua yhtä oikeilta kaikissa konteksteissa. Jos on löydettävissä yksikin konteksti, jossa sanat eivät ole vaihdettavissa keskenään, absoluuttinen synonymia ei toteudu. Jos siis ilmaus X on täysin normaali jossakin kontekstissa, on myös ilmauksen Y oltava täysin normaali samassa kontekstissa. (Cruse 2000: 158.) Koska tällaisen täydellisen synonymian on todettu olevan käytännössä mahdotonta, on synonymiaa – tai kognitiivistien mukaan laajemmin lähimerkityksisyyttä – ilmiönä hyödyllisempää tarkastella jatkumona. Esimerkiksi Cruse (1986: 266–269) käsittää synonymian kolmiportaisena asteikkona, jonka toisessa päässä on absoluuttinen synonymia.

Kognitiivisen synonymian Cruse (1986: 88) esittää seuraavasti:

X is cognitive synonym of Y if (i) X and Y are syntactically identical, and (ii) any grammatical declarative sentence S containing X has equivalent truth conditions to another sentence S1, which is identical to S except that X is replaced by Y.

Kognitiivisten synonyymien on siis syntaktisen identtisuuden lisäksi täytettävä samat totuusehdot, vaikka ne korvaisivat lauseessa toinen toisensa.⁷ Esimerkiksi lauseet *She is going to play a violin concerto* ja *She is going to play a fiddle concerto* täyttävät samat totuusehdot, vaikka sana *fiddle* esiintyy kyseisessä lausekontekstissa huomattavasti harvemmin. Näin *violin* ja *fiddle* eivät voi olla absoluuttisia synonyymeja. Kognitiivisilla synonyymeilla voikin olla eroja tyyllissä, rekisterissä tai ekspressiivisyydessä, mutta niiden on samassa kontekstissa esiintyessään oltava yhtä normaaleja, ei vain kielitieteellisesti käyviä: ilmausten tulisi olla vaihdettavissa normaalissa kielenkäytössä. (Cruse 2000: 158; Divjak 2010: 3–4.)

⁷ Tämän vuoksi kognitiivista synonymiaa voidaan kutsua myös propositionaaliseksi synonymiaksi kuten esimerkiksi Cruse tekee teoksessaan *Meaning in language. An introduction to semantics and pragmatics* (2000).

Lähisynonyymit⁸ muuttavat lauseen totuusarvoa, vaikka olisivat semanttisilta ja kontekstuaalisilta merkityksiltään samankaltaisia. Lähisynonyymeja yhdistää jonkinasteisen samanmerkityksisyyden lisäksi myös jokin vastakkaisuutta aiheuttava merkityspiirre: samassa lauseessa lähisynonyymiparin toisen jäsenen voi myöntää, kun samanaikaisesti kieltää toisen. Cruse havainnollistaa tätä lähisynonyymeille tyypillistä piirrettä lauseella *He was killed, but I can assure you he was not murdered, madam* 'Hänet tapettiin, mutta voin vakuuttaa teille, että häntä ei murhattu'. (Cruse 1986: 88, 2000: 158–160.) Tutkimuksessani olen kiinnostunut nimenomaan sanan *random* lähisynonyymeista.

Jarmo Jantunen (2004: 55) on todennut, että koska absoluuttisen vastaavuuden puute on yleisesti synonymiaailmiön luontainen ominaisuus, kaikki synonyymit ovat oikeastaan lähisynonyymeja. Ulla Vanhatalo (2005: 11) taas ilmaisee synonymiakäsityksen perustuvan kahden ilmaisun identtisuuteen, mikä kirjaimellisesti käsitettynä johtaa umpikujan. Lähisynonymia onkin ilmiönä merkityksellinen juuri siksi, että se mahdollistaa samalla hyponymiatasolla toimivien sanojen luokittelun synonymiaailmiön piiriin. Umpikujalta vältytään, kun tunnustetaan, että synonymiaailmiössä on enemmän ja vähemmän synonyymisia alueita ja synonymiaa voidaan mitata esimerkiksi edellä kuvaamallani Crusen kolmiportaisella asteikolla. Lisäksi termi lähisynonymia korostaa tunnustettua vastaavuuden puutetta ja näin välttää yhteentörmäystä täydellisen synonymian termin kanssa. (Cruse 2000: 160; Jantunen 2004: 55–56; Vanhatalo 2005: 11.)

Langackerin (1987: 377–380) mukaan synonyymisten sanojen suhteet muistuttavat polyseemisten sanojen eri merkityksiä. Kuten polyseemisen ilmauksen merkitysvarianteista syntyy skemaattinen verkko, muodostuu myös lähisynonyymeista verkosto. Siinä jokainen lähisynonyymi on solmu, joka avaa vaihtoehdoisen ikkunan kielenpuhujien yhteiseen tietopohjaan ja esittelee ilmiölle eräänlaisen täydentävän variantin. Ikkunoiden kautta jokainen variantti käsitteistää maailmaa omalla, toisesta eroavalla tavallaan. Näin ollen kielen kaksi ilmausta voivat olla funktionaalisesti vastaavia ja toimia toistensa summittaisina parafraaseina, mutta olla silti semanttisesti erillisiä, sillä ne herättävät kielenkäyttäjissä erilaisia mielikuvia. Koska kognitiivinen kielitiede korostaa kielen olevan erottamaton

⁸ Cruse käyttää vielä vuonna 1986 ilmestyneessä teoksessaan nimitystä *plesionymy* 'plesionymia', mutta puhuu vuonna 2000 ilmiöstä termillä *near-synonymy* 'lähisynonymia'.

osa ihmisen kognitiivista järjestelmää, voi pitää luonnollisena, että myös kielelliset ilmaukset ymmärretään subjektiivisiksi. (Langacker 1987: 111, 1988: 4.) Tästä syystä synonymiaa on perusteltua tutkia esimerkiksi kyselytutkimuksen avulla.

3. METODI JA TUTKIMUSAINESTO

Tässä luvussa esittelen tutkielmani metodologisen viitekehyksen eli kyselytutkimuksen. Luvussa 3.1. perehdyn kyselyyn menetelmänä yleisesti ja kognitiivisen kielentutkimuksen näkökulmasta ja pohdin kyselytutkimuksen etuja ja haittoja suhteessa muihin aineistonkeruutapoihin. Esittelen myös yksityiskohtaisesti oman kyselylomakkeeni ja lopullisen aineistoni luvuissa 3.2. ja 3.3. Paneudun siihen, millaisia kysymyksiä olen valinnut ja millaisen informaation keruuseen tähtään niillä. Lisäksi esittelen aineistoni rajauksen ja pohdin sitä, miten kyselyni on onnistunut.

3.1. Kyselytutkimus metodina

Semanttinen tutkimus on pitkään perustunut natiivin kielenpuhujan **intuitioon**.⁹ Yhä enemmän analyysi tarvitsee kuitenkin tuekseen empiirisiä menetelmiä kuten kyselytutkimusta. Pelkkään tutkijan intuitioon perustuva tutkimus ei tuota tarpeeksi objektiivista ja toistettavaa dataa, jota esimerkiksi muut kognitiiviset tieteet painottavat. (Gibbs 2007: 2–5.) Siinä missä esimerkiksi korpusaineisto voi antaa pohjan semanttiselle analyysille, informanteille tehty kysely tavoittaa kielenpuhujien sanoihin liittämiä mielikuvia ja takaa tutkimuksen eksperimentaalisen luonteen. Kysely tuo tutkimukseen myös kaivattua empiriaa, sillä koehenkilöiden vastauksilla on tarkka ajallis-paikallinen sijainti ja vastauksista jää pysyvä jälki – empiriaan ei siis riitä pelkkä havainnon kokemuspohjaisuus. (Itkonen & Pajunen 2010: 13, 75–79; Luodonpää-Manni 2013: 245.)

Kyselytutkimusta voidaan perustella kielellisen merkityksen, lähimerkityksisten sanojen ja polyseemisten ilmausten tutkimuksessa myös siltä kannalta, että pelkän intuition va-

⁹ Käytän tässä työssä systemaattisesti termiä intuitio. Introspektio ja intuitio ovat lähimerkityksisiä termejä, joskaan eivät täysin vastaa toisiaan. Esa Itkonen ja Anneli Pajunen ovat teoksessaan *Empiirisen kielitieteen metodologia* (2010) todenneet, että introspektio on tietoisien mielen havainnoinnin subjektiivinen prosessi, joka perustuu yksilön oman tietoisuuden analysointiin. Intuitio taas tarkoittaa sellaista tiedostamatontakin tiedonhankintaa, joka perustuu ylikäsitellisiin sosiaalisiin normeihin. Introspektio siis tarkoittaa yksilön omia kokemuksia kielestä, vaikkapa sanoihin liittyviä mielikuvia ja tunnesävyjä. Intuitio taas tavoittelee kielen yhteisöllisiä normeja, sillä ne ovat sen koossapitävä voima. Normit taas ovat aina sosiaalisesti jaettuina, sillä yhteisöllisyys vaatii aina riittävän monen joukon jäsenen yksilöllisen tuen. Siksi introspektio ja intuitio ovatkin oikeastaan jatkumo, ja niitä voidaan käyttää myös yhtäaikaaisesti. (Itkonen & Pajunen 2010: 10–13, 89.)

rassa ollessaan tutkija helposti luottaa liikaa harjoittamansa teorian vakiintuneisiin näemyksiin. Tällöin tutkijan havainnot voivat pysyä liian yhtenäisinä tämän oman koulukunnan kanssa. Tutkija myös helposti yliarvioi kykynsä havainnoida omia kognitiivisia prosessejaan. Edellä mainittujen seikkojen lisäksi on riskialtista olettaa, että tutkija itse voisi olla edustava otos kielenpuhujista. (Gibbs 2007: 2–4.)

Kyselytutkimuksen asetelma perustuu kuitenkin aina myös intuitioon: tutkijaideoi koeasetelmansa oman kielikäsitteensä pohjalta (Vanhatalo 2005: 31). Metodologisesti kyselyä edeltää aina intuitioon perustuva analyysi. Usein mukana on myös korpuksen pohjautuva komponentti. Semanttista analyysia on kuitenkin haastavaa tehdä pelkän korpuksen pohjalta. Koska korpus on jonkin luonnollisen kielen kokoelma, on sitä analysoitaessa tunnettava kyseinen kieli. Kielen muotojen tunnistaminen taas vaatii kielen tulkintaa. Näin ollen voidaan todeta, että myös kielen muotojen merkityksen tunnistaminen vaatii intuitioon perustuvaa tulkintaa. (Itkonen & Pajunen 2010: 73–78.)

Kyselytutkimus perustuu myös sille oletukselle, että kielestä on olemassa kollektiivista tietoa (Vanhatalo 2005: 29): puhujalla on oltava tietoa siitä, että hänen asioihin liittämiensä merkitykset ovat yleisesti tunnettuja, jotta hän voi toimia yhteiskunnassa. Siksi esimerkiksi Ulla Vanhatalo tarkastelee väitöstutkimuksessaan *Kyselytestit synonymian selvittämisessä. Sanastotietoutta kielenpuhujilta sähköiseen sanakirjaan* (2005) kyselymenetelmän mahdollisuuksia synonymian selvittämisessä. Kyselyllä Vanhatalo on halunnut selvittää, millaisia eroja kielenpuhujat hahmottavat synonyymien välillä ja miten he näitä eroja kuvailevat.

Vanhatalon mukaan kyselymenetelmällä on saatu huomattavan monipuolista tietoa synonyymien merkityseroista, ja etenkin ilmiön kvalitatiivinen tarkastelu on kyselyn avulla helppoa. Vanhatalo on myös vertaillut kyselyä ja korpusmenetelmää toisiinsa. Hänen mukaansa kysely antaa korpusmenetelmään nähden samankaltaisia tuloksia, mutta kyselyn avulla on mahdollista löytää sellaisia semanttisia piirteitä, joihin korpusmenetelmällä ei päästä käsiksi. Kysely poistaa korpuksen käytön yleisimmät ongelmat: sen, ettei harvafrekvenssisten sanojen tutkimus useinkaan onnistu, sekä sen, ettei sanojen ympäristöä voida ottaa tarpeeksi selkeästi huomioon. Vanhatalo on myös osoittanut, että tutkittaessa synonymiaa kyselyn avulla informanttien sosiodemografisten muuttujien vaikutus on

suhteellisen pientä. Myös runsassynonyymisissa sanastoryhmissä, joiden tutkimuksen-tarve on suurinta, kysely soveltuu erinomaisesti synonyymien semantiikan tutkimiseen. (Vanhatalo: 2005: 8–10, 40–42.)

Sanojen polysemian tutkimista kyselyiden avulla on selvittänyt esimerkiksi Jarno Raukko (1994, 2002), joka on tutkimuksissaan käsitellyt englannin polyseemista *get*-verbiä ja suomen polyseemista *pitää*-verbiä. *pitää*-verbin kohdalla Raukko (2002) on kolmessa erilaisessa koeasetelmassa tarkastellut paitsi verbin polysemiaa, myös kyselyiden sovel-tuvuutta semantiikan tutkimukseen. Tuottotehtävässä informantti tuottaa mielikuvitus-taan käyttäen annettujen ohjeiden mukaisia rakenteita, kun taas lajittelu- ja arviointiteh-tävässä informantit arvioivat kokeen järjestäjän antamia rakenteita tehtävänannon mu-kaan (Raukko 2002: 357, 359). Kyselyn avulla Raukko on löytänyt *pitää*-verbille viisi keskeistä, melko ongelmatonta merkitystyyppiä: AFFEKTIO (kuten *Minä pidän kakusta*), TÄYTYMINEN (kuten *Täytyykö jo lähteä?*), MIELIPIDE (kuten *Minä pidän sinua saitana*), MANUAALI (kuten *Pidän sinusta kiinni*) ja KONTAKTIN PYSYVYYS (kuten *Takin sauma pi-tää*). Näiden lisäksi on joukko ongelmallisempia muotoja, jotka oikeastaan muodostavat sekavan jatkumoiden joukon. Vaikka esimerkiksi tuottotehtävän vastaukset ohjaisivat ni-puttamaan merkityksiä yhteen, lajittelu- tai arviointitehtävän tulos voi puolestaan hajaut-taa merkityksiä erilleen. (Raukko 2002: 359–360.)

Erilaisilla koeasetelmilla saadaan siis erilaisia näkökulmia sanan eri merkityksiä tutkitta-essa. Kun tuottotehtävän vastaukset tarjoavat keskeistä tietoa *pitää*-verbin koko polyse-miasta, antavat lajittelu- ja arviointitehtävä tärkeää tietoa siitä, missä kulkevat eri merki-tysten rajat ja mitä merkityksiä voidaan niputtaa yhteen. Kuten Raukkokin toteaa, poly-seemisen sanan merkityskirjon jakautuminen osiin ei ole itsestään selvää, joten sitä on tutkittava erilaisten kyselyiden avulla. Silti edes niiden tulokset eivät anna yksioikoisia vastauksia, vaan tuottavat välillä jopa ristiriitaista tietoa eri merkityksistä. (Raukko 2002: 367–370.)

Haastatteluun verrattuna kyselytutkimuksen vahvuutena voidaan pitää sitä, ettei tutkija voi läsnäolollaan vaikuttaa vastauksiin. Etäisyys informantteihin voi kuitenkin aiheuttaa sen, että vastaaja ymmärtää kysymykset ja tehtävänannot väärin, koska tällä ei ole mah-dollisuutta saada tarkentavaa informaatiota. (Valli 2015: 44–45.) Kyselymenetelmää on kritisoitu myös muun muassa siitä, että se on liian herkkä testaajan vaikutukselle: tutkija

uskoo liikaa omaan hypoteesiinsa, jolloin hypoteesi ohjaa kyselyn suunnittelua ja aineiston tulkintaa epäedullisesti. Kritiikkiä on esitetty myös kyselyillä tutkittavaa kieltä kohtaan, sillä sen katsotaan olevan melko kaukana luonnollisesta kielestä. Kyselymenetelmää käytettäessä on siis muistettava myös sen haavoittuvaiset kohdat, kuten lomakkeen selkeys, koeasetelman pätevyys ja tarkoituksenmukaisuus ja kysymysten kattavuus kohdeilmion selvittämisessä. Nämä voivat tieteenalasta riippumatta muuttua metodin ongelmakohdiksi, mutta kuten Vanhatalokin huomauttaa, ”[t]utkimuksen motiivien tarkentaminen, tavoitteiden mielekäs valinta ja huolelliset etukäteisvalmistelut pilottitestauksineen selkeyttävät ja ryhdistävät kaikkea tutkimusta”. (Vanhatalo: 2005: 33–34.)

Sekä Vanhatalon (2005) että Raukon (1995, 2002) tutkimustulokset puoltavat kyselytutkimuksen käyttöä myös omassa tutkimuksessani menetelmän tiedostetuista ongelmista huolimatta. Koska olen aiemmin käyttänyt korpusta selvittäessäni *randomin* syntaktisia tehtäviä (Käsmä 2018), kyselymenetelmä antaa sanan käytöstä tarvittavaa lisätietoa. Kyselymenetelmän sudenkuoppia olen pyrkinyt välttämään muun muassa suurella vastaajajoukolla, useanlaisia tehtäviä sisältävällä pilotoidulla kyselyllä ja käyttämällä esimerkeinä lauseita, jotka on poimittu luonnollisesta kielenkäytöstä (ks. luku 3.2.).

Tässä tutkimuksessa olen käyttänyt oman korpusaineistopohjaisen kandidaatintutkielmani (Käsmä 2018) tuloksia kyselylomakkeen (liite) pohjana ja tietenkin luonut kyselylomakkeen omaan intuitiooni luottaen. Työni metodien suhde ja kehitys perustuu kuviossa 4 esittelemääni tutkimusmenetelmien suhteeseen. Kuvioista 4 void havaita, että intuitioon perustuvaa analyysia voidaan tehdä ilman muuntotyypistä tutkimusta, mutta korpus ja kyselymenetelmä vaativat aina jonkin verran muitakin metodisia valintoja.

intuitio > korpus > kysely

KUVIO 4. Eri tutkimusmetodien suhde ja metodien kehitys Itkosta ja Pajusta (2010: 73) mukaillen.

3.2. Kysely ja sen tavoitteet

Julkaisin Webropol-ohjelmalla luomani kyselylomakkeen (liite) joulukuun 2018 alussa Oulun yliopiston opiskelijoiden sähköpostilistalla ja omalla Facebook-tililläni. Toivoin yliopiston sähköpostilistan tuottavan runsaasti nuorten aikuisten vastauksia ja Facebook-jaon tuovan hieman alueellista variaatiota vastauksiin. Ennen julkaisua pilotoin lomaketta kahdessa vaiheessa yhteensä seitsemällä Oulun yliopiston suomen kielen ja muiden humanistisen alojen opiskelijalla. Tässä luvussa esittelen lomakkeeni jokaisen tehtävän sekä sen, millaista tietoa niillä olen halunnut kerätä.

Informantit ovat vastanneet kysymyksiin neljässä erilaisessa tehtäväosa-alueessa. Kysymyksiin on pitänyt vastata määrättyssä järjestyksessä, eli lomakkeessa ei ole voinut palata taaksepäin muokkaamaan aiempia vastauksia. Ennen tehtäviä olen tiedustellut vastaajien taustoja: ikää, äidinkieltä, sukupuolta ja sitä, kuinka usein informantti omasta mielestään käyttää sanaa *random*. Kysymykset iästä ja äidinkielestä liittyvät informanttiryhmäni rajaukseen: toivon vastauksia suomenkielisiltä puhujilta, joille *random* luultavasti on tuttu. Luulen alle 30-vuotiaiden käyttävän sanaa useammin kuin sitä vanhempien kielenpuhujien, sillä kyseessä on erittäin nuori lainasana. En kuitenkaan aio analyysissäni paneutua esimerkiksi siihen, onko informantin iällä ja vastauksilla korrelaationsuhdetta, sillä se ei liity tutkimusasetelmaani. Samasta syystä en ole kysynyt vastaajien kotipaikkaa: kun tutkittavana on nuori, etenkin internetin välityksellä levinnyt lainasana, en usko alueellisten erojen vaikuttavan vastauksiin merkittävästi. Taustatietoja olisin voinut käyttää hyväkseni silloin, jos vastauksista olisi pitänyt seuloa pienempi informanttijoukko. Silloin olisin helposti voinut keskittyä sopivan ikäisiin informantteihin, jotka omasta mielestään käyttävät sanaa *random*. Olisin myös voinut tasata miesten, naisten ja muiden informanttien määrää rajausvaiheessa. En ole kuitenkaan rajannut yhtään vastaajaa informanttijoukon ulkopuolelle.

Lomakkeen ensimmäinen tehtäväosio käsittää yhden tuottotehtävän (liite, tehtävä 1):

Mieti omaa puhekieltäsi ja käytä sanaa *random* kahdessa lauseessa niin, että lauseet ovat keskenään mahdollisimman erilaisia. Sana *random* voi esiintyä lauseissa missä tahansa muodossa, siis muussakin kuin perusmuodossa.

Ensimmäisen tehtävän tarkoitus on tuottaa tietoa siitä, millaista on informanttien mielestä sanan prototyyppinen käyttö. Vastauksissa esiintyvät muut affektiset ilmaisut voivat antaa tietoa myös *randomin* affektiivisuudesta. Tehtävällä pyrin myös herättelemään vastaajia ja johdattelemaan heitä aiheen pariin. Toivon, että ennen muita kysymyksiä tuotettavat lauseet tuovat vastauksiin erityisesti jotain sellaista, mitä en välttämättä ole omassa intuitioissani tullut ajatelleeksi. Oletan vastaajien käyttävän lauseissa joko selkeästi puhekieltä tai yrittävän sovittaa sanaa *random* mahdollisimman yleiskieliseen, formaaliin kielimuotoon.

Seuraavissa osioissa on kaikissa viisi kysymystä (liite, tehtävät 2–4), jotka ovat osion sisällä keskenään samanlaisia käsiteltävää lause-esimerkkiä lukuun ottamatta. Lauseet, jotka olen valinnut, ovat

- *Tykkään sun asiallisesta tyylistä näinkin randomissa keskustelussa!*
- *Onko tuo random puhunut ennenkin tuollaisia?*
- *Parkkipaikalla on jonkun randomin auto.*
- *Saatan välillä tehdä käsilläni jotain randomia.*
- *Muutammat random bileet olen varmaan missannut.*

Lauseet olen poiminut kandidaatintutkielmani (Käsmä 2018) aineistosta. Lauseet ovat elävää, informaalia kielenkäyttöä, sillä ne on kerätty Suomi24-keskustelupalstalta vuosien 2001–2014 viesteistä. Kyselylomaketta varten olen poistanut lauseista astemääritteet ja selkeät lyöntivirheet. Näin olen saanut lauseiden tyylin yhtenäiseksi. Kyseiset lauseet valitsin siksi, että kandidaatintutkielmani perusteella ne esittelevät *randomin* keskeisimpiä käyttötarkoituksia mahdollisimman laajasti: lauseissa *random* esiintyy niin substantiivina kuin adjektiivinakin. Lauseet esittelen taulukossa 1.

TAULUKKO 1. Kyselylomakkeessa käytetyt esimerkkilauseet.

lause	sanaluokka	lauseketehtävä
<i>Tykkään sun asiallisesta tyylistä näinkin randomissa keskustelussa!</i>	adjektiivi	kongruoiva adjektiivimäärite
<i>Onko tuo random puhunut ennenkin tuollaisia?</i>	substantiivi	edussana (subjekti)
<i>Parkkipaikalla on jonkun randomin auto.</i>	substantiivi	genetiivimäärite
<i>Saatan välillä tehdä käsilläni jotain randomia.</i>	adjektiivi	edussana (objekti)
<i>Muutamit random bileet olen varmaan missannut.</i>	adjektiivi	taipumaton adjektiivimäärite

Lauseessa *Tykkään sun asiallisesta tyylistä [näinkin randomissa keskustelussa]!* sana *random* on adjektiivi ja määrittää lausekkeen edussanaa. Määrite myös kongruoi edussanan kanssa, kun taas lause [*Muutamit random bileet*] *olen varmaan missannut* sisältää taipumattoman adjektiivimääritteen *random*. Lause *Onko [tuo random] puhunut ennenkin tuollaisia?* sisältää edussanana toimivan ihmisviitteisen *randomin*, ja lauseessa *Parkkipaikalla on [jonkun randomin auto]* substantiivinen, ihmisviitteinen *random* toimii genetiivimääritteenä lausekkeen edussanalle. Lause *Saatan välillä tehdä käsilläni [jotain randomia]* sisältää *randomin*, jonka olen tulkinut substantiivisesti käytetyksi adjektiiviksi.

Kyselyn toisessa osiossa on viisi korvaustehtävää (liite, tehtävät 2a–e), joissa vastaajan on yhdellä tai useammalla sanalla korvattava *random* lauseissa niin, että tuotettu lause eroaisi alkuperäisestä mahdollisimman vähän. Näin informantit tuovat esiin *randomin* ja korvaavien adjektiivien yhteisiä merkityspiirteitä. Vastaukset antavat siis tietoa siitä, miten sana eroaa muista suomessa käytetyistä lähimerkityksisistä vastaineistaan. Vastaajalla on mahdollisuus perustella valintojaan ja kommentoida sitä, millaisia eroja hän lauseissa tunnistaa niiden tavoitellusta synonymiasta huolimatta. Uskon tämän kuvaavan ensimmäisen osion ohella erityisen hyvin luonnollista kielenkäyttöä, sillä kuten Itkonen ja Pajunen (2010: 86) toteavat, tämänkaltaiset tehtävät eivät ole kovin kaukana luonnollisesta kielenkäytöstä. Korvaustehtävällä päästään siis lähemmäs informanttien todellista kielenkäyttöä verrattuna neljännen osion kaltaiseen merkityksenkuvailevaan.

Kolmas osio sisältää viisi monivalintatehtävämatriisia (liite, tehtävät 3a–e). Osion kaikissa kysymyksissä vastaajan täytyy valita adjektiivipareista parhaiten kulloisenkin lauseen *randomia* kuvaava vaihtoehto. Näin informantit tuovat ilmi, millaisia piirteitä *randomin* hahmoon ja kehykseen liittyy. Olen poiminut *Suomen kielen taajuussanastosta* (Saukkonen, Haipus, Niemikorpi & Sulkala 1979) 50 yleisintä adjektiivia ja valinnut niistä sellaiset, jotka oman intuitioni mukaan voisivat kuvata *randomia* jossakin konstruktiossa. Nämä adjektiivit ovat *hyvä, tärkeä, helppo, vaikea, erilainen, tavallinen, ilmeinen, paha* ja *tietty*. Osan pareista (*selkeä–sekava* ja *asiallinen–epäasiallinen*) olen muodostanut kokonaan oman intuitioni pohjalta siksi, että parin toinen osa (*sekava* ja *epäasiallinen*) mielestäni liittyy kiinteästi *randomin* merkitykseen. Loput tehtävän adjektiiveista olen valinnut ilman taajuussanaston apua niin, että matriisissa on 8 selkeää adjektiiviparia, esimerkiksi *tärkeä–yhdenentekevä* ja *satunnainen–tietty*. Matriisissa on myös vaihtoehto sille, ettei kumpikaan adjektiivi kuvaa kyseisen lausekontekstin *randomia*, sillä en voi pelkän oman intuitioni perusteella olla varma, millaisia piirteitä informantit sanaan liittävät. Siksi vastaaja voi myös määritellä itse omia adjektiiveja kuvaamaan *randomia*.

Neljäs eli viimeinen osio sisältää avokysymyksiä, jossa vastaajat saavat omin sanoin ja muiden tehtävien pohjalta kommentoida *randomia* eri lausekonteksteissa (liite, tehtävät 4a–e). Kysymyksellä pyrin hahmottamaan, millaiseksi informantit kokevat *randomin* hahmon ja millaista tietoa kehyksestä he nostavat esiin. Siksi kysymyksen ohjeistukseen olen liittänyt ohjeita siitä, millaisia asioita itse oletan *randomin* eri kehyksiin kuuluvan. Näitä ovat esimerkiksi affektiivisuus ja tietty käyttökonteksti.

3.3. Tutkimusaineisto

Kyselyyn vastasi yhteensä 633 henkilöä. Kaikkia vastauksia ei kuitenkaan ole 633:a, sillä osa vastauksista on pitänyt poistaa siksi, etteivät ne ole olleet tehtävänannon mukaisia tai sisältäneet muuten tutkimuksen kannalta relevanttia informaatiota. Yksi vastaajista ilmoitti äidinkielekseen viron, yksi espanjan ja loput suomen. Olen ottanut analyysissäni huomioon kaikkien 633 informantin vastaukset, sillä myös äidinkieleltään muiden kuin suomenkielisten vastaukset on tuotettu natiivitasoisella suomen kielellä. Kyselyyn vastanneista 409 (64,6 %) ilmoitti sukupuolekseen naisen, 206 (32,5 %) miehen ja 12 (1,9 %) jonkin muun. 6 (~1 %) informanttia ei halunnut ilmoittaa sukupuoltaan ollenkaan.

Informanttien sukupuolijakauma ei siis ole sopusuhtainen. En kuitenkaan usko sukupuolen vaikuttavan kyselyn tuloksiin merkittävästi. Lisäksi sosiodemografisten muuttujien vaikutus sanan käyttöön olisi jo kokonaan toinen tutkimus. Sivuutan siis vastaajajoukon epäedustavuuden tämän tutkimuksen osalta.

Vastaajat ovat olleet iältään 18–62-vuotiaita. Taulukosta 2 voidaan huomata, että selkeästi eniten kyselyyn vastasivat alle 31-vuotiaat. Tämä johtuu ensisijaisesti siitä, että levitin kyselylomakettani Oulun yliopiston opiskelijasähköpostilistalla. Ikäjakaumaan voi vaikuttaa myös se, että nuoret käyttävät uutta lainasanaa *random* luultavasti yleisemmin kuin iäkkäät ihmiset. Kyselyn aihe on siis saattanut innostaa nuoria vastaamaan enemmän.

TAULUKKO 2. Vastaajien ikäryhmät.

ikä	n	%
18–30	508	80
31–44	88	14
45–62	37	6

Ennalta ilmoitettu kyselyn aihe on saattanut vaikuttaa myös siihen, millaisia vastauksia olen saanut kysymykseen *random*-sanankäytöstä: sanaa harvoin käyttävät tai sitä välttävät eivät välttämättä ole halunneet vastata kyselyyn ollenkaan. Voi olla, että sanaa omasta mielestään usein käyttävät tai sitä lähipiirissään paljon havainneet ovat olleet motivoituneempia vastaamaan kyselyyn. Informanteista vain 16 (2,5 %) on ilmoittanut, ettei käytä sanaa koskaan. 278 informanttia (43,9 %) on kertonut käyttävänsä sanaa usein, ja loput 339 (53,6 %) ovat arvioineet, että käyttävät sanaa *random* harvoin.

Itse aineisto koostuu useammasta osa-alueesta, joita käsittelemän analyysissäni (luku 4) yksi kerrallaan. Yksi osa aineistoani ovat informanttien tuottamat lauseet tai lausekkeet, joissa esiintyy sana *random*. Vastauksista olen joutunut poistamaan 22 lausetta, joissa ei syystä tai toisesta ollut käytetty ollenkaan sanaa *random*, jotka eivät olleet suomea tai joissa *random* ei esiintynyt luonnollisena lauseen osana. Kaksi vastaajaa oli tuottanut vain yhden lauseen. Näin ollen lauseita ja lausekkeita on yhteensä 1 242. Toisen osan muodostavat informanttien tuottamat lähisyronymit sanalle *random* ja kolmannen informanttien

arviot eri adjektiiviparien kuvaavuudesta. Neljännän osa aineistoani muodostavat kaikkien avokysymysten vastaukset.

Työssäni käytetyt aineistoesimerkit on koodattu aineistoni informanttien tunnuksella, joka koostuu aineiston tunnuksesta sekä kolmenumeroisesta informantin järjestysluvusta. Lisäksi koodi sisältää kyselyn tehtävänumeron ja esimerkkilauseen tunnuksen. Näin koodi on esimerkiksi muotoa R168-2a, jossa R on edellä esitellyllä kyselyllä kerätyn aineiston tunnus, 168 informantin numero, 2 korvaustehtävän numero ja a tarkoittaa esimerkkilauseetta *Tykkään sun asiallisesta tyylistä näinkin randomissa keskustelussa!* Tehtävien numeroinnit vastaavat tehtävänumeroita liitteessä. Aineistokoodin avaimena toimii taulukko 3.

TAULUKKO 3. Aineistokoodin avain.

R	000	N	x
R	168	2	a
aineiston tunnus	informantin numero	tehtävännumero	lausekoodi

4. LAINASANAN *RANDOM* SEMANTTINEN ANALYYSI

Tässä luvussa analysoin sanaa *random* aineistoni valossa. Käyn ensin läpi aineistoni kyselylomakkeen mukaisessa järjestyksessä luvuissa 4.1.–4.3., minkä jälkeen kokoon tulokset yhteen luvussa 4.4. Käsitelen *randomin* eri merkityksiä, käyn läpi eri predikaatioiden hahmo- ja kehystietoa ja esittelen *randomin* lähisynonyymeja.

4.1. Prototyyppinen syntaktinen käyttö

Tehtävässä 1 (liite, kysymys 1) informanttien oli käytettävä sanaa *random* kahdessa lauseessa niin, että lauseet muodostuisivat mahdollisimman erilaisiksi. Näin olen saanut kuvan siitä, millaisissa lauseissa ja lausekekonstruktioissa *random* prototyyppisesti esiintyy informanttien mielestä. Yhteensä tehtävällä kerätty aineisto sisältää 1 242 lausetta tai lauseketta. Jokaisessa lauseessa esiintyy vain yksi analysoitu *random*.

Seuraavaksi tarkastelen *randomia* adjektiivina, substantiivina ja adverbijohdokseksi. Taulukossa 4 esittelen erilaisten adjektiivien, substantiivien ja johdosten määrät aineistossa. Analyysissani jätän verbi- ja substantiivijohdokset vaille suurempaa huomiota niiden vähäisen määrän vuoksi.

TAULUKKO 4. *random*-sanat lauseenmuodostustehtävässä.

sanaluokka	määrä	yht.	%
adjektiiviedussana	475	969	78,0
adjektiivimäärite	439		
adjektiivi yhdyssanan määriteosana	55		
substantiivi	84	86	6,9
substantiivijohdos	2		
adverbijohdos	180	180	14,5
verbijohdos	7	7	0,6
yht.	1 242	1 242	100

Kuten taulukosta 4 voi havaita, valtaosa informanteista on tuottanut lauseita, joissa *random* toimii adjektiivina. Adjektiivimuotoisen *randomin* sisältäviä lauseita esiintyy aineistossa 969 kappaletta. Yleisimmin *random* esiintyy aineistossa adjektiivimääritteenä, jollaisia on aineistossa yhteensä 439 kappaletta. Adjektiivimääritteet ovat sekä taipumattomia kuten esimerkissä (9) että kongruoivia kuten esimerkissä (10). Kahdeksassa lauseessa sanaa on taivutettu superlatiivissa kuten esimerkissä (11). Taipumattomien ja kongruoivien adjektiivimääritteiden suhteita on vaikeaa laskea, sillä informanttien tuottamissa yksinkertaisissa lauseissa määrite ja edussana ovat usein kumpikin nominatiivimuotoisia. Aineistoni perusteella en voi sanoa, millaiseksi määritteeksi informantit *randomin* tuottamissaan lauseissa mieltävät. Siksi luokittelen määritteet ainoastaan kirjoitusasun perusteella, vaikkei tulkinta silloin välttämättä olekaan yhtäläinen informantin kielikäsityksen kanssa. Varmasti edussanansa mukaan kongruoivia määritteitä on aineistossa 23 kappaletta, kun taas varmasti taipumattomia adjektiivimääritteitä taas 63. Samalla periaatteella olen luokitellut muista määritteistä erilleen myös yhdyssanan määriteosat. Sellainen esiintyy esimerkissä (12). Yhdyssanan määriteosana esiintyvät adjektiivit ovat poikkeuksetta nominatiivimuotoisia. Sellaisia on aineistossani 55 kappaletta.

- (9) *Ostin jonkun **random** banaanin, en kattonut onko se reilun kaupan tuote.*
(R093-1)
- (10) *Näin tosi **randomia** unta.* (R114-1)
- (11) *Tänään mulle tapahtui ehkä **randomein** asia ikinä!* (R417-1)
- (12) *Se oli joku **random**-tyyppi.* (R483-1)

Sanan *random* käyttö taipumattomana adjektiivimääritteenä vaikuttaa olevan suomessa yleisintä. Näin olen todennut kandidaatintutkielmassani (Käsmä 2018), jossa käyttämäni korpusaineiston kaikista tapauksista 46,4 % on substantiivilausekekonstruktiossa esiintyviä adjektiivimääritteitä, jotka eivät kongruoi lausekkeen edussanan kanssa. Tällainen käyttö vaikuttaa lainanantajakielen mukaiselta ja saattaa selittyä lainasanan nuorella iällä. Myös tämän tutkimuksen informantit vaikuttavat pitävän jonkinlaista adjektiivimääritekäyttöä *randomille* prototyypisenä. Adjektiivimääritteen sisältävissä lauseissa puheena on usein ihminen, esimerkiksi *random tyyppi*, tai asia, esimerkiksi *random juttu*. Yleismerkityksinen substantiivi *tyyppi* esiintyy aineistossa 211 kertaa, *juttu* 67 kertaa. Ilmauksen *random tyyppi* olen tulkinnut prototyypiseksi 'vieraaksi henkilöksi'. Tätä tulkintaa ohjaavat informanttien antamat yhtä virkettä laajemmat vastaukset kuten esimerkissä (13), jossa kysymys-vastausvierusparista selviää, ettei vastaaja tunne *random tyyppiä*.

Koska *tunteminen* voi tarkoittaa 'henkilöyttä koskevaa ylimalkaista tietämystä' (KS 2018 s.v. *tuntea*), pidän tuntemisen kieltämistä osoituksena henkilön vieraudesta.

- (13) *Tunsitko tuota tyyppiä? - en, se oli yks **random** tyyppi mun kurssilta.*
(R168-1)

Adjektiivi *random* edussananakäytössä esiintyy aineistossa 475 kertaa. Yleisimmin edussanat ovat selkeitä, lausekontekstissa esiintyviä predikaatiiveja kuten esimerkeissä (14) ja (15). Informantit ovat tuottaneet paljon myös esimerkkien (16) ja (17) kaltaisia ilmauksia, jotka eivät esiinny minkään kokonaisen lauseen osana. Olen luokitellut *random*-sanat adjektiiveiksi, sillä tulkintaa puoltavat lauseiden sisältämät, adverbien kaltaiset ilmaukset kuten *aika* ja *vähän*, jotka määrittävät *randomia*. Tällaiset intensiteettisanat ilmaisevat adjektiivin ilmaisevan ominaisuuden astetta. (VISK 2008 § 853, 611.)

- (14) *Nämä maalien värit ovat kyllä ihan **randomeja**.* (R613-1)
(15) *Se tyyppi oli ihan **random*** (R106-1)
(16) *Aika **random**.* (R023-1)
(17) *Vähän **random**.* (R050-1)

Lauseissa esiintyvä edussana-adverbiaali on yleisimmin adessiivi- tai essiivisijainen tavan adverbiaali, mutta myös esimerkin (18) kaltainen nominatiivisijainen adverbiaalina toimiva lauseke löytyy aineistosta. Tavan adverbiaalit määrittävät verbin ja sen täydennysten kokonaisuutta (VISK 2008 § 988). Informantit näyttävät suosivan esimerkin (19) kaltaista adessiivisijaista varianttia (215 kpl). Tämä johtunee siitä, että adessiivi on tavan adverbiaalille ominainen sijamuoto (VISK 2008 § 989). Essiivin käyttö adverbiaalina (19 kpl) kuten esimerkissä (20) on rajatumpaa ja sananmuodot ovat leksikaalistuneempia (VISK 2008 § 387). Adverbiaalina *random* luonnehtii tilanteen luonnetta sekä tekemisen intensiteettiä ja tapaa (VISK 2008 § 988) kuten esimerkeissä (19) ja (20). Intuitioni mukaan esimerkki (20) voisi olla ajan adverbiaali, jossa *randomin* merkitys voisi olla 'yhtäkkiä, sattumalta'. Toisaalta essiivin keskeinen tehtävä on ilmaista predikaatiivadverbiaalia (VISK 2008 § 975). Koska informantit eivät ole voineet kyselyssä kommentoida itse tuottamiensa lauseiden merkitystä, en voi olla varma esimerkin merkityksestä.

- (18) *Se tyyppi tuli ihan **random** jutteleen.* (R474-1)
(19) *Valitsin sen ihan **randomilla**.* (R467-1)
(20) *Vastasin ihan **randomina** jotakin.* (R403-1)

Substantiiveja on aineistossa vain 84 kappaletta (pl. kaksi johdettua substantiivina *randomisaatio*). Lauseissa ne esiintyvät subjekteina (55 kpl), objekteina (23 kpl) ja postposition genetiivitäydennyksinä (6 kpl) kuten esimerkeissä (21)–(23). Substantiivit ovat aineistossa selkeästi aina ihmisviitteisiä kuten substantiivisina käytetyt adjektiivit yleensäkin: ne ilmaisevat tiettyä luonteenpiirrettä tai ulkoista ominaisuutta edustavaa henkilöä (VISK 2008 § 626). Kuten esimerkki (23) havainnollistaa, kuvaa ihmisviitteinen *random*-substantiivi jotakin tuntematonta henkilöä kuten myös ilmaus *random tyyppi*.

- (21) *Joku ihan **random** tuli juttelemmaan kaupassa mulle.* (R486-1)
- (22) *Se puhui jotain **randomia**.* (R419-1)
- (23) *Keskustella jonkun **randomin** (tuntemattoman ihmisen) kanssa.* (R254-1)

randomista johdettu sana esiintyy aineistossa yhteensä 191 lauseessa. Selkeästi yleisin johdos on nominikantainen adverbijohdos *randomisti*. *-sti* on erittäin produktiivinen adverbijohdos ja liittyykin tavallisimmin kuvaileviin adjektiiveihin (VISK 2008 § 373). *randomisti*-johdos esiintyy lauseissa tavan adverbialina kuten esimerkeissä (24) ja (25). *randomisti*-adverbiaali ilmaisee lauseissa tyypillisesti tekemisen tapaa.

- (24) *Pitää valita parista vaihtoehdosta **randomisti** yksi.* (R450-1)
- (25) *Sen käyttäytyy ihan **randomisti**.* (R409-1)

Esimerkkien kaltaiset *-sti*-johtimella muodostetut johdokset voidaan tulkita myös rajatapauksiksi johtamisen ja taivuttamisen välillä. Adjektiivien taivutusluokaksi tällaiset johdokset voitaisiin analysoida niiden produktiivisuuden ja valenssin säilymisen kannalta. Johdostulkintaa puoltaa kuitenkin se, että produktiivisuus koskee vain adjektiiveista johdettuja muotoja. (VISK 2008 § 62, 1265.)

Informanttien mielestä *random* on siis prototyyppisesti adjektiivi. Substantiivien vähäistä määrää tuotetuissa lauseissa selittää myös informanttien suhtautuminen *randomiin* substantiivina muualla aineistossa: informantit eivät mielellään käyttäisi sanaa substantiivina, tai he kokevat sanan substantiivisen käytön negatiivissävytteiseksi (ks. luvut 4.2.1. ja 4.3.).

4.2. Lähisynonyymit ja kuvaavat sanat

4.2.1. Informanttien tuottamat lähisynonyymit

Toisessa tehtäväosiossa (liite, tehtävät 2a–e) informantit ovat korvanneet sanan *random* annetuissa lauseissa niin, että lauseen merkitys pysyy mahdollisimman samana. Näin olen saanut selville, millaisiksi informantit mieltävät *randomin* lähisynonyymit. Tehtävän vastauksista saatu aineisto antaa myös tietoa *randomin* merkityksestä, sillä lähisynonyymeilla on keskenään yhtä aikaa jotakin yhteistä sekä jotakin eroavaa (ks. luku 2.2.). Näin lähisynonyymien tarkastelu antaa tietoa myös *randomin* hahmosta, kehyksestä ja eri predikaatoiden eroista.

Seuraavaksi tarkastelen eri lausekonteksteissa esiintyville *randomeille* annettuja lähisynonyymeja ja vertailen niitä ja annettujen synonyymien määriä keskenään. Eri synonyymien ja *randomin* korvaavien ilmaisujen kokonaismäärät olen esitellyt taulukossa 5. Koska tehtävän ohjeistuksessa on annettu informanteille mahdollisuus korvata *random* useammalla kuin yhdellä sanalla, voi yhdessä vastauksessa olla yksittäisen sanan tai useampisanaisen ilmauksen lisäksi myös useampia, vaihtoehtoisia sanoja esimerkin (26) kaltaisesti. Siksi korvaavien ilmaisujen kokonaismäärä vaihtelee ja on informanttijoukon kooka suurempi.

(26) *Yllättävässä, oudossa, erikoisessa (22-2a)*

TAULUKKO 5. Informanttien antamien erilaisten korvaavien varianttien määrä ja annettujen vastausten kokonaismäärä lauseittain.

lause	variantit	vastausten määrä
1. <i>Tykkään sun asiallisesta tyylistä näinkin randomissa keskustelussa!</i>	124	763
2. <i>Onko tuo random puhunut ennenkin tuollaisia?</i>	104	676
3. <i>Parkkipaikalla on jonkun randomin auto.</i>	69	675
4. <i>Saatan välillä tehdä käsilläni jotain randomia.</i>	149	744
5. <i>Muutamit random bileet olen varmaan missannut.</i>	105	642

Osa informanttien vastauksista on sisältänyt vain jonkin tyhjää merkitsevän merkin, kuten – tai *. Koska en voi tietää, ovatko informantit vain halunneet jättää vastaamatta tehtävään vai implikoida sitä, että paikan voi heidän mielestään jättää tyhjäksi, en käsittele tällaisia vastauksia lainkaan. Osa informanteista on kirjoittanut auki sen, ettei paikalle tarvitse laittaa mitään. Nämä vastaukset olen sisällyttänyt varianttien kokonaismäärään.

Lauseessa *Tykkään sun asiallisesta tyylistä näinkin randomissa keskustelussa!* esiintyvälle *random*-sanalle informantit ovat antaneet 124 erilaista korvaavaa ilmaisua. Yhteensä informantit ovat antaneet korvaavia ilmaisuja 763 kappaletta. Suurin frekvenssi (> 50 kpl) on adjektiiveilla *outo* (149 kpl), *satunnainen* (91 kpl) ja *erikoinen* (65 kpl). Lähes kaikki informanttien korvaavista varianteista ovat adjektiiveja kuten alkuperäisen lauseen *random*, ja joukossa on paljon *epä*-prefiksillä muodostettuja sanoja, esimerkiksi *epämääräinen* (37 kpl), *epätavallinen* (25 kpl) ja *epävirallinen* (13 kpl). Yksikään informantti ei ole todennut, että paikan voisi jättää kokonaan tyhjäksi. Tähän voi vaikuttaa lauseessa esiintyvä määrite *näin*, joka implikoi sitä, että paikalle kuuluu jokin adjektiivi tai adverbii (VISK 2008 § 668).

Informantit ovat perusteluissaan todenneet melko yksimielisesti, ettei mikään heidän määrittelemänsä ilmaus tavoita kaikkia alkuperäisen lauseen merkityksiä. Esimerkissä (27) informantin vastauksesta käy ilmi, että *random* tarkoittaa kontekstissa paitsi 'outoa' myös 'yllättävää'. Informanttien mielestä lause muuttuu jonkin verran, kun sana *random*

korvataan, tai ainakin lauseiden välillä on havaittava sävyero kuten informanttien vastaukset esimerkeissä (28) ja (29) kertovat. Tästä kommentoidusta affektisuudesta informantit ovat kuitenkin eri mieltä: osan mielestä *random* on tyyliltään neutraali, osan mielestä korvaava variantti tekee lauseesta neutraalimman. Informantit ovat myös kommentoineet, että tiedostavat englannin *randomin* tarkoittavan 'satunnaista' tai 'sattumanvaraista' kuten esimerkissä (29), mutta se ei heidän mielestään ole paras käännös tai muuttaa lausetta paljon, vaikka olisivatkin valinneet sen. Osa on kommentoinut valinneensa *satunnaisen* vain siksi, että se on heidän tuntemansa käännös englannin sanalle *random*. Tällaisessa kontekstissa *random* siis ilmaisee jotain normaalista poikkeavaa, joka on myös odotustenvastaista.

- (27) Random-sanaa on vaikea korvata muilla sanoilla tai ilmauksilla. Se tarkoittaa mielestäni outoa, mutta on jollain tasolla myös yllättävää, mikä ei välity pelkästä outo-sanasta. (R101-2a)
- (28) Mielestäni satunnainen on *randomin* suomennos. Tekstin tyyli muuttui kuitenkin hyvin paljon asiallisemmaksi ja muodollisemmaksi kuin aiemmassa versiossa. (R017-2a)
- (29) Erikoinen kuvaa mielestäni *randomia* tässä yhteydessä hyvin, koska lauseessa korostetaan keskustelun epätavallisuutta. Toinen (ehkä suomennoksena jopa parempi) vaihtoehto olisi voinut olla "satunnainen", mutta se ei istu omaan murteeseeni tarpeeksi hyvin, ehkä liiallisen asiallisuuden vuoksi. Pieni sävyero kuitenkin jää, ehkä sanassa "erikoinen" ei ole niin paljon yllätyksellisyyttä kuin sanassa "random" (R038-2a)

Lauseessa *Onko tuo random puhunut ennenkin tuollaisia?* informantit ovat löytäneet *random*-sanalle 104 erilaista varianttia ja antaneet korvaavia ilmaisuja yhteensä 676. Alkuperäisen lauseen substantiivina käytetty adjektiivi ohjaa informantteja valitsemaan substantiiveja, substantiivisesti käytettyjä adjektiiveja tai lausekemuotoisia, määritteen ja edussanan sisältäviä ilmaisuja varianteiksi. Yleisimpiä (> 50 kpl) ovat *tyyppi* (261 kpl) ja *tuntematon* (59 kpl) sekä lausekkeet [*tuntematon* EDUSSANA] (71 kpl) ja [*outo* EDUSSANA] (60 kpl). Aineistosta löytyy myös paljon geneeristä henkilöä ilmaisevia slangimaisia substantiiveja kuten *heppu* (17 kpl) ja edellä mainittu *tyyppi*. Informanttien tuottamat variantit ilmaisevat tuntemattoman henkilön, johon liitetyt mielikuvat saattavat olla negatiivisiakin. Tällaisia ovat esimerkiksi alle 10 mainintaa keränneet sanat *hyypiö*, *kummajainen*, *sekopää* ja *urpo*.

Informantit ovat perustelleet valintojaan sillä, että lause esittelee puhujalle tuntemattoman henkilön. Näin perustellaan esimerkeissä (30) ja (31). Informantit ovat sitä mieltä, että

sana *random* tuo lauseeseen negatiivisen sävyn ja lause vaikuttaa neutraalimmalta, kun *random* korvataan jollakin, kuten informantti toteaa esimerkissä (30). Jotkut informantit ovat myös perusteluissa kertoneet, etteivät ymmärrä *randomin* tarkoitusta lauseessa eivätkä käyttäisi sanaa koskaan tällaisessa yhteydessä. Esimerkissä (31) informantti kertoo, että puhujan suhtautuminen *randomiin* on epäkohtelias. Informantit kommentoivat myös sitä, että lauseen merkitys ei juurikaan muutu, jos *random* vaihdetaan: esimerkissä (32) informantti kertoo substantiivin *tyyppi* säilyttävän samoja merkityspiirteitä kuin *random*, vaikkei olekaan synonyyminen sen kanssa. Informantit ovat siis myös havainneet, etteivät sanat välttämättä ole synonyymisiä keskenään, vaikka niillä olisi samanlaisia merkityspiirteitä.

- (30) "random" eroaa "tuntemattomasta henkilöstä" siten, että puhuja suhtautuu kys. henkilöön epäkunnioittavammin ja välinpitämättömämmin (R008-2b)
- (31) Minusta lauseella ilmaistaan hyvin epäkohteliaasti, että puhuja on ihan tuntematon ja ei tiedä välttämättä mistä puhuu (R301-2b)
- (32) Tyyppi' säilyttää lauseessa *randomin* tuoman tuntemattomuuden vivahteen, vaikka ei olekaan synonyyminen sen kanssa. (R025-2b)

Vähiten erilaisia korvaavia variantteja sanalle *random* informantit ovat antaneet sen esiintyessä lauseessa *Parkkipaikalla on jonkun randomin auto*. Erilaisia variantteja on vain 69 kappaletta, kun yhteensä korvaavia ilmaisuja on annettu 682 – melkein yhtä paljon kuin lauseessa *Onko tuo random puhunut ennenkin tuollaisia?* esiintyvälle *randomille*, jolle erilaisia variantteja on annettu lähes 40 prosenttia enemmän (ks. taulukko 5). Tässäkin lauseessa *randomia* on käytetty substantiivisesti, joten informantit ovat antaneet varianteiksi substantiiveja ja substantiivisesti käytettyjä adjektiiveja. Niistä yleisimpiä (> 50 kpl) ovat *tyyppi* (120 kpl) ja *tuntematon* (229 kpl). Myös lauseke [*tuntematon* EDUSSANA] (52 kpl) on aineistossa yleinen, ja 9 informanttia jättäisi sanan *random* kokonaan pois. Varianteissa korostuvat *randomin* normaalista poikkeavuus, tuntemattomuus ja henkilöviitteisyys. Esimerkiksi lauseen *Onko tuo random puhunut ennenkin tuollaisia?* variantin [*outo* EDUSSANA] mukaista varianttia ei tässä lausekontekstissa nouse esille, vaikka muut variantit ovat konteksteissa melko yhtenäisiä. Lausekontekstien *randomeilla* on siis jollain tavalla eroava merkitys.

Perusteluissa informantit ovat muun muassa todenneet, että lause toimisi myös ilman *randomia* tai mitään korvaavaa sanaa kuten esimerkissä (33). Kuten edellisessä lauseessa *Onko tuo random puhunut ennenkin tuollaisia?*, sana *random* tuo informanttien mielestä

lauseeseen jotain negatiivista. Näin kertoo informantti esimerkissä (34). Muuten lauseen merkitys säilyy informanttien mielestä melko samana, vaikka sanan vaihtaisi. Monet informanteista pitävät myös tämän lauseen *randomia* hyvin samanlaisena kuin edellisen lauseen.

- (33) En korvaisi sanaa millään. Sana "jonkun" kertoo jo, että jonkun henkilön auto siellä on. Myös voisi olettaa, että kertoja kertoisi kyllä kenen auto se on, jos tietäisi. Sanalla *random* vaan korostetaan, että se on kolmannen henkilön, jota ei tunneta, auto, ja että ei edes kiinnosta kenen se auto on. (R023-2c)
- (34) Mielestäni *random* tekee lauseesta negatiivisemmän (R048-2c)

Eniten korvaavia variantteja, 149 kappaletta, informantit ovat antaneet lauseessa *Saatan välillä tehdä käsilläni jotain randomia* esiintyvälle *random*-sanalle. Yhteensä informantit ovat antaneet sanalle variantteja 744 kappaletta. Variantit ovat myös jakaantuneet laajalle: tämä on aineistossa tyypillistä kaikkien adjektiivina käytettyjen *random*-sanojen kohdalla. Aineistossa yleisimpiä variantteja (> 30 kpl) ovat *outo* (164 kpl), *satunnainen* (57 kpl), *epämääräinen* (63 kpl), *kummallinen* (31 kpl) sekä merkityksettömyyttä kuvaava [*mitä X*]-konstruktio (31 kpl), kuten *mitä vaan* ja *mitä sattuu*. Adjektiivien lisäksi lausekonteksti on ohjannut informantteja valitsemaan korvaaviksi varianteiksi myös erilaisia substantiiveja, kuten *värkkäys*, *näpertely*, *juttu* ja *elehdintä*. Informanttien vastauksissa korostuvat tiedostamaton, pienimuotoinen liike tai toiminnan poikkeavuus, toisaalta tekemisen tarkentamattomuus.

Informantit tuovat perusteluillaan ilmi, että *random* tiivistää lauseen toiminnan hyvin, kuten informantti esimerkissä (35) perustelee. Sanaa on vaikea korvata informanttien mielestä kahdesta pääsyyistä – joko sana on liian epäspesifi, joten lauseesta ei voi päätellä tekemisen laatua kuten esimerkissä (36), tai millään korvaavalla sanalla ei voida tavoittaa *randomin* koko merkitystä kuten esimerkissä (37). Informanttien mielestä sanan vaihtaminen tarkentaa lauseen esittämää tapahtumaa liikaa, jolloin merkitys ei välttämättä pysy samana.

- (35) Tässä *random*-sana mielestäni lyhentää ilmausta: tehdään jotain mikä ei liity asiaan ja näyttää ehkä kummalliselta ja selitellään sitä vähän (R002-2d)
- (36) Pointtina ilmauksessa juurikin se, että ei määritellä, mitä kädellä tehdään: sillä tehdään mitä nyt satutaankaan tekemään. (R298-2d)
- (37) Korvatessa sanan tekemisen tapa tarkentuu (R398-2d)

Lauseessa *Muutammat random bileet olen varmaan missannut* esiintyvälle sanalle *random* informantit ovat antaneet 105 erilaista korvaavaa varianttia. Yhteensä informantit ovat antaneet sanalle 642 varianttia. Kaikista lausekonteksteista yleisimmin informantit olisivat valmiita jättämään *randomin* kokonaan pois tästä lauseesta, sillä peräti 20 informantia tahtoi jättää määritteen vain kokonaan pois. Adjektiivimäärite ei syntaktisesti ole välttämätön. Kaikkein yleisimpiä (> 50 kpl) korvaavia variantteja ovat adjektiivit *satunnainen* (224 kpl) ja *turha* (55 kpl). Informanttien vastauksissa korostuvat entiteetin vähäpätöisyys ja turhuus puhujalle; lauseen esittelemä bileiden missaus ei haittaa puhujaa.

Informantit ovat perusteluissaan samoilla linjoilla kuin edellisessä lauseessa, sillä *randomin* koko merkitystä ei voi tyydyttävästi korvata millään ilmaisulla. Tällainen on esimerkiksi (38) vastaus. Informantit pitävät *randomia* myös vain affektiivisuutta tuovana sanana, jolloin se ei ole lauseen merkityksen kannalta välttämätön, kuten esimerkkien (39) ja (40) vastauksessa kerrotaan. *randomin* myös koetaan ilmaisevan tarkoitteen epämääräisyyttä, ja joidenkin informanttien mukaan se myös vähättelee tarkoitetta.

- (38) En kyllä olisi korvannut oikeasti millään. Mutta kun oli pakko jollain korvata niin korvasin tuolla sanalla. Mielestäni lause toimisi hyvin ilman korvaavaa sanaa. (R006-2e)
- (39) Mielestäni tässä *random* on vain täytesanana. Ei aleta erittelemään eri bileitä (R088-2e)
- (40) – – Tässä kohtaa *randomin* merkitys on ehkä enimmäkseen 'satunnainen', mutta mielestäni se on silti liian jäykkä sana käytettäväksi tähän. Toisaalta lause toimisi myös ilman minkäänlaista vastinetta, eikä merkitys traagisesti muuttuisi. – – (R034-2e)

Taulukossa 6 esittelen kaikkien lauseiden kolme suosituinta korvaavaa varianttia. Lauseet olen jaotellut niin, että ensin esittelen lauseet, joissa *random* toimii adjektiivina, jälkimmäisinä lauseet, joissa *random* on substantiivi. Taulukosta voi havaita, että samat sanat toistuvat samaa sanaluokkaa edustavien saneiden kohdalla. Mielenkiintoista on, että *satunnainen* tuntuu informanttien mielestä toimivan parhaiten adjektiivimaisen *randomin* korvaajana, kun taas *tuntematon* tuntuu korvaavan paremmin substantiivina toimivan *randomin*. *tuntematon* toimii informanttien mielestä substantiivisen *randomin* korvaajana jopa paremmin kuin lauseke [*tuntematon* EDUSSANA].

TAULUKKO 6. Kolme eniten informanttien vastauksissa esiintyvää sanaa lauseittain.

	lause	1. suosituin	2. suosituin	3. suosituin
adj.	<i>Tykkään sun asiallisesta tyylistä näinkin randomissa keskustelussa!</i>	<i>outo</i>	<i>satunnainen</i>	<i>erikoinen</i>
	<i>Muutam random bileet olen varmaan missannut.</i>	<i>satunnainen</i>	<i>turha</i>	<i>merkityksetön</i>
	<i>Saatan välillä tehdä käsilläni jotain randomia.</i>	<i>outo</i>	<i>epämääräinen</i>	<i>satunnainen</i>
subst.	<i>Onko tuo random puhunut ennenkin tuollaisia?</i>	<i>tyyppi</i>	<i>tuntematon</i>	[<i>tuntematon</i> EDUSSANA]
	<i>Parkkipaikalla on jonkun randomin auto.</i>	<i>tuntematon</i>	<i>tyyppi</i>	[<i>tuntematon</i> EDUSSANA]

Kaikkien lausekontekstien aineistossa yleisimpiä ovat sellaiset lähisynonyymit kuin *outo*, *satunnainen*, *tuntematon* ja *epämääräinen*. Ne kuvaavat henkilöä tai asiantilaa, joka on jollakin tavalla normaalista poikkeava, puhujalle vieras tai sellainen, ettei sitä pysty tarkemmin määrittämään (KS 2018 s.v. *outo*, *satunnainen*, *tuntematon*, *epämääräinen*). *satunnainen* esiintyy jonkin verran kaikkien lauseiden kohdalla myös sellaisilla perusteilla, joissa todetaan sen olevan *randomin* oikea käänös. Näissä vastauksissa informantti ei ole siis ajatellut sanaa niinkään suomen lekseeminä kuin jonkinlaisena koodinvaihtona. Seuraava esimerkki (41) on annettu perusteluksi vastaukseen, jossa lauseen *Tykkään sun asiallisesta tyylistä näinkin randomissa keskustelussa!* sana *random* on korvattu sanalla *satunnainen*.

(41) Random sanan virallinen käänös. – (R201-2a)

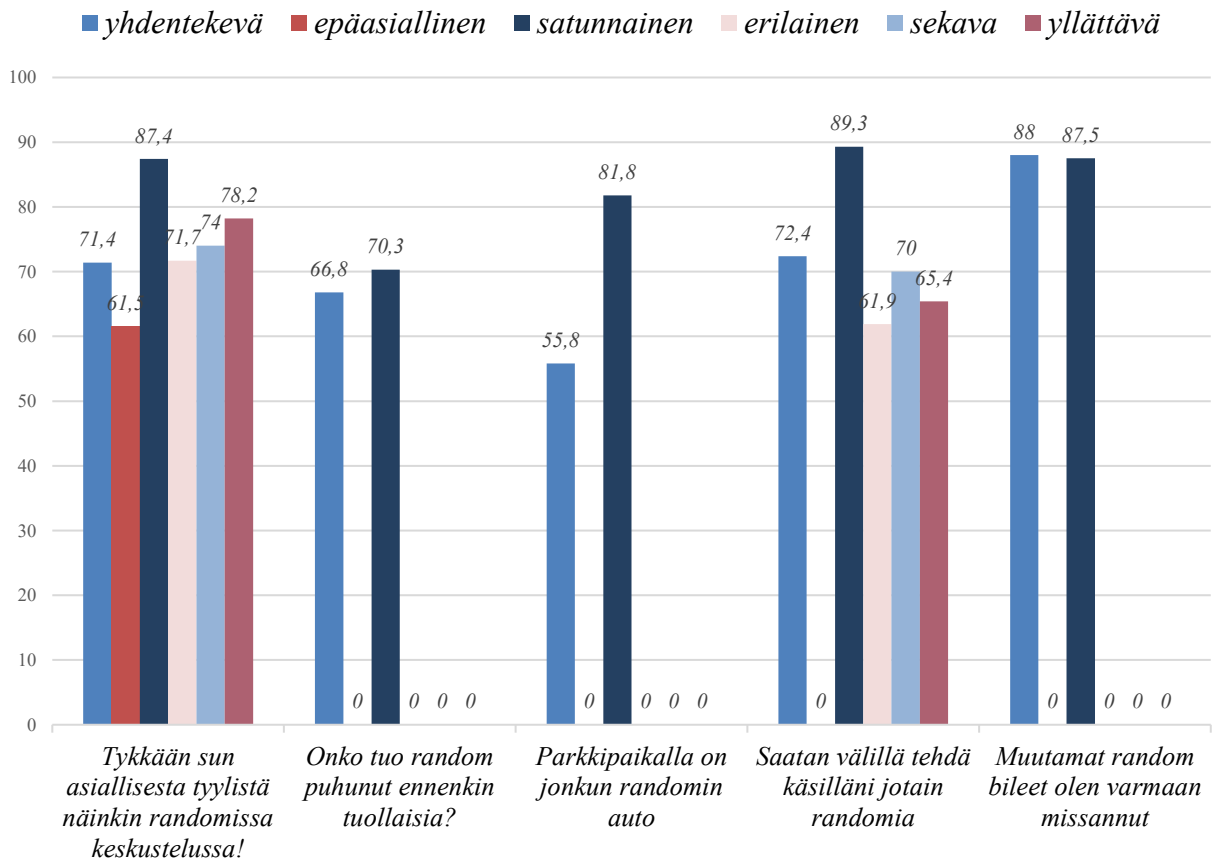
4.2.2. Kuvaavat sanat

Kolmannessa tehtävässä (liite, tehtävät 3a–e) informantit ovat valinneet, kuinka hyvin eri adjektiiviparien osapuolet kuvaavat *randomia*. Adjektiiviparit ovat

- *hyvä–paha*,
- *tärkeä–yhdenentekevä*,

- *asiallinen–epäasiallinen,*
- *satunnainen–tietty,*
- *erilainen–tavallinen,*
- *helppo–vaikea,*
- *selkeä–sekava ja*
- *ilmeinen–yllättävä.*

Adjektiiviparit *hyvä–huono* ja *helppo–vaikea* eivät informanttien mielestä tunnu kuvaavan sanaa *random* missään esimerkkilauseissa. *random* ei siis kuulu tällaiselle ominaisuusjatkumolle kovin kiinteästi. Muissa adjektiivipareissa informantit ovat selkeästi valinneet ainakin jonkin lauseen kohdalla jommankumman adjektiiveista kuvaavammaksi. Kuviossa 5 esitän kuvaaviksi valitut adjektiivit lauseittain siten, että ilmoitan jokaisen lauseen kohdalla prosenttilukeman sellaisista sanoista, joiden kohdalla yli 50 prosenttia informanteista on valinnut vaihtoehdon ”kuvaa hyvin” tai ”kuvaa osittain”.

KUVIO 5. Adjektiivit kuvaaviksi valinneiden informanttien määrä (%).

randomia ainakin jossakin lausekontekstissa kuvaavat informanttien mielestä siis adjektiivit *yhdentekevä, epäasiallinen, satunnainen, erilainen, sekava* ja *yllättävä*. Tulos tukee edellisessä luvussa esiteltyjä korvaustehtävän vastauksia, sillä myös niissä informantit korvasivat *randomin* lauseissa samantyyllisillä ilmauksilla tai esittivät perusteluissa, että *randomiin* liittyy samankaltaisia ominaisuuksia.

Seuraavaksi esittelen viisi taulukkoa, joissa on kuvattu informanttien valinnat matriisi-tehtävien adjektiivien kuvaavuudesta kunkin esimerkkilauseen kohdalla. Taulukot on värikoodattu siten, että asteikolla punainen–valkoinen–sininen on väritetty taulukoiden solut perustuen niiden arvoon eli informanttiprosenttiin. Arvot alle 8:n saavat väriksen punaista, arvot yli 15 sinistä. Yksinkertaistettuna siis mitä tummempi punainen, sitä pienempi arvo, ja mitä tummempi sininen, sitä suurempi arvo.

Taulukossa 7 on esitetty kaikkien adjektiivien kuvaavuudet lauseen *Tykkään sun asiallisesta tyylistä näinkin randomissa keskustelussa!* osalta. Kuten taulukosta 7 voi huomata, ei lauseen *randomia* kuvaa informanttien mielestä erityisen hyvin yksikään adjektiiveista *helppo, vaikea, hyvä* tai *paha*. Sen sijaan *satunnainen* kuvaa lauseen *randomia* hyvin 59,2 prosentin mielestä. Adjektiivit *yhdentekevä, epäasiallinen, erilainen, sekava* ja *yllättävä* kuvaavat lauseen *randomia* informanttien valtaosan (41,7–46,3 %) mielestä ainakin osittain.

Taulukosta 7 voi havaita, että informantit eivät ole olleet yksimielisiä, joten vastaukset ovat jakaantuneet melko laajalle matriisissa. Etenkin adjektiiviparien *tärkeä–yhdentekevä, asiallinen–epäasiallinen* ja *selkeä–sekava* kohdalla vastauksia on tullut paljon myös kohtaan ”kumpikaan ei kuvaa”. Lauseen *Tykkään sun asiallisesta tyylistä näinkin randomissa keskustelussa!* kohdalla lausekonteksti voi vaikuttaa informanttien vastauksiin. Muissakin kyselyn tehtävissä juuri tämän lauseen *random* on jakanut informanttien mielipiteitä eniten, ja uskon sen johtuvan lauseen synnyttämästä tilannekehyksestä: informantit ovat avokysymysten vastauksissa tulkinneet lauseen kehuksi (ks. luku 4.3.). *random* edussanan määrittäen saattaa kuitenkin luoda edussanan entiteetistä negatiivisen vaikutelman, jolloin koko lauseen ja pelkän *randomin* merkitys ovat ristiriidassa toistensa kanssa. Kehu siis syntyy siitä, että puhuteltava toimii toisin, sosiaalisesti hyväksytymmin, kuin *randomin* määrittämä tilanne ehkä antaa odottaa.

TAULUKKO 7. Lauseen *Tykkään sun asiallisesta tyylistä näinkin randomissa keskustelussa!* sanaan *random* liittyvien adjektiivien kuvailevuus.

	kuvaa hyvin	kuvaa osittain	kumpikaan ei kuvaa	kuvaa osittain	kuvaa hyvin	
<i>hyvä</i>	5,9	16,6	66,7	10,3	0,6	<i>paha</i>
<i>tärkeä</i>	1,1	5,2	22,3	45,3	26,1	<i>yhdentekevä</i>
<i>asiallinen</i>	1,9	3,8	32,9	46,5	15	<i>epäasiallinen</i>
<i>satunnainen</i>	59,2	28,1	9,2	2,5	1	<i>tietty</i>
<i>erilainen</i>	28,9	42,8	18,5	6,6	3,2	<i>tavallinen</i>
<i>helppo</i>	3,5	11,5	67	13,6	1,4	<i>vaikea</i>
<i>selkeä</i>	2,1	3,3	20,7	45,3	28,6	<i>sekava</i>
<i>ilmeinen</i>	1,7	4	16,1	41,7	36,5	<i>yllättävä</i>

Taulukossa 8 esittelen informanttien näkemyksiä lauseen *Onko tuo random puhunut ennenkin tuollaisia?* sanaa *random* kuvailevista adjektiiveista. Edelliseen lauseeseen verrattuna tämän lauseen subjektina käytetty ihmisviitteinen substantiivi *random* asettuu huonommin tehtävässä käytettyjen adjektiivien skaaloille. Vain 35,6 prosenttia informanteista on vastannut, että adjektiivi *satunnainen* on hyvin kuvaava, kun taas 44,9 prosentin mielestä *yhdentekevä* kuvaa *randomia* osittain. *Satunnaisen* muita lausekonteksteja huonompi kuvaavuus on huomionarvoista kuten myös se, että lähes 15 prosenttia informanteista pitää sanaa *tietty* hyvin tai osittain kuvaavana. Tämä saattaa johtua yksilöivästä demonstratiivipronominista *tuo*, joka täsmentää substantiivilausekkeen tarkoitteen ilmaisten, että kyse on tunnetusta oliosta (VISK 2008 § 569).

Adjektiivi *epäasiallinen* on kuvaava monen informantin mielestä – lähes 50 prosenttia on vastannut sen kuvaavan lauseen *randomia* hyvin tai osittain. Myös muissa tehtävissä informantit ovat kommentoineet, että nimenomaan sana *random* tuo lauseesta ja etenkin sen subjektista negatiivisen vaikutelman. Tämä tehtävä antaa tukea informanttien avokysymysten vastauksille, joissa osa informanteista pitää subjektia puhujan tuntemana henkilönä, johon halutaan viitata halventavasti (ks. luku 4.3.).

TAULUKKO 8. Lauseen *Onko tuo random puhunut ennenkin tuollaisia?* sanaan *random* liittyvien adjektiivien kuvailevuus.

	kuvaa hyvin	kuvaa osittain	kumpikaan ei kuvaa	kuvaa osittain	kuvaa hyvin	
<i>hyvä</i>	1,1	1,6	60,8	31,1	5,4	<i>paha</i>
<i>tärkeä</i>	0,6	2,2	30,3	44,9	22	<i>yhdentekevä</i>
<i>asiallinen</i>	0,5	1,3	51,5	34,1	12,6	<i>epäasiallinen</i>
<i>satunnainen</i>	35,6	34,8	14,9	9,6	5,2	<i>tietty</i>
<i>erilainen</i>	10,9	39,3	44,2	4,4	1,1	<i>tavallinen</i>
<i>helppo</i>	1,3	3,8	88,6	6	0,3	<i>vaikea</i>
<i>selkeä</i>	1,7	4,6	52	33,7	8,1	<i>sekava</i>
<i>ilmeinen</i>	1,9	4,7	52,8	33,5	7,1	<i>yllättävä</i>

Taulukossa 9 esittelen lauseen *Parkkipaikalla on jonkun randomin auto* sanaa *random* kuvailevia adjektiiveja. Informantit eivät ole tässä lausekontekstissa pitäneet useimpia tehtävän adjektiiveja kovin kuvailevina. Adjektiiviparien *hyvä–paha*, *asiallinen–asiaton* ja *selkeä–sekava* kohdalla yli 70 prosenttia (71,3–77,9 %) informanteista on valinnut vaihtoehdon ”kumpikaan ei kuvaa”, parin *helppo–vaikea* kohdalla jopa 91,1 prosenttia. *satunnaisen* on valinnut hyvin kuvaavaksi 54,3 prosenttia informanteista, ja yhteensä 55,8 prosenttia informanteista on valinnut adjektiivin *yhdentekevä* joko hyvin tai osittain kuvaavaksi. Vaikka adjektiiviparin *tärkeä–yhdentekevä* kohdalla eniten informanteja onkin ollut sitä mieltä, että kumpikaan adjektiiveista ei kuvaa lauseen sanaa *random*, on lähes yhtä iso osa informanteista valinnut *yhdentekevän* osittain kuvaavaksi. Samoin lähes kolmasosa informanteista pitää adjektiivia *yllättävä* osittain kuvaavana.

Informantit ovat olleet melko yksimielisiä siitä, että tehtävässä annetut sanat eivät sovi kovin hyvin kuvaamaan lauseen *Parkkipaikalla on jonkun randomin auto* sanaa *random*. Se tarkoittaa, että *randomiin* tässä lausekontekstissa liittyvä kehystieto liittyy muunlaisiin määreisiin kuin adjektiivipareissa määriteltyihin merkityskokonaisuuksiin. Tämä saattaa johtua siitä, että informantit ovat pitäneet tämän lausekontekstin *randomia* kaikkein neutraaleimpana (ks. luku 4.3.). Koko aineiston mukaan tämän lauseen *random* tarkoittaakin vahvimmin ’tuntematonta’. Myös lausekkeen sisältämä indefiniittinen kvanttoripro-nomini *joku*, joka tarkoittaa ’jotain tarkemmin määrittämätöntä’ (KS 2018 s.v. *joku*), antaa suuntaa sanan tällaiselle tulkinnalle.

TAULUKKO 9. Lauseen *Parkkipaikalla on jonkun randomin auto* sanaan *random* liittyvien adjektiivien kuvailevuus.

	kuvaa hyvin	kuvaa osittain	kumpikaan ei kuvaa	kuvaa osittain	kuvaa hyvin	
<i>hyvä</i>	2,4	2,5	75,4	16,6	3,2	<i>paha</i>
<i>tärkeä</i>	1	5,2	38,1	36,5	19,3	<i>yhdentekevä</i>
<i>asiallinen</i>	0,6	2,1	71,3	20,4	5,7	<i>epäasiallinen</i>
<i>satunnainen</i>	54,3	27,5	8,9	6	3,3	<i>tietty</i>
<i>erilainen</i>	5,1	20,2	62,4	9,5	2,8	<i>tavallinen</i>
<i>helppo</i>	1,9	3,8	91,1	2,7	0,5	<i>vaikea</i>
<i>selkeä</i>	2,7	7,4	77,9	11,2	0,8	<i>sekava</i>
<i>ilmeinen</i>	3,2	7,1	48,3	33	8,4	<i>yllättävä</i>

Lauseen *Saatan välillä tehdä käsilläni jotain randomia* sanaa *random* on kuvattu useammilla adjektiiveilla, sillä vain adjektiiviparit *hyvä–paha* ja *helppo–vaikea* koetaan selkeästi sellaisiksi, ettei yksikään adjektiiveista kuvaa lauseen *randomia*. Esittelen informanttien vastaukset taulukossa 10. 52,5 prosenttia informanteista ei pitänyt myöskään adjektiiveja *asiallinen* ja *epäasiallinen* kuvaavina. Sen sijaan adjektiiveja *yhdentekevä*, *erilainen*, *sekava* ja *yllättävä* piti jollakin tapaa kuvaavina yli 60 prosenttia informanteista, ja yhteensä 89,3 prosenttia informanteista piti hyvin tai osittain kuvaavana adjektiivia *satunnainen*.

Useampien informanttien mielestä kuvaaviin adjektiiveihin saattaa olla syynä se, että lauseessa *randomin* merkitys ei ole niin spesifi kuin lausekonteksteissa, joissa *random* toimii substantiivina. Lausekkeen sisältämä indefiniittinen pronomini voi vaikuttaa sanan tulkintaan siten, että se tuntuu olevan *randomin* merkitystä laajentava. Siksi useammat tehtävän adjektiivit tuntuvat informanttien mielestä sanaa kuvaavilta.

TAULUKKO 10. Lauseen *Saatan välillä tehdä käsilläni jotain randomia* sanaan *random* liittyvien adjektiivien kuvailevuus.

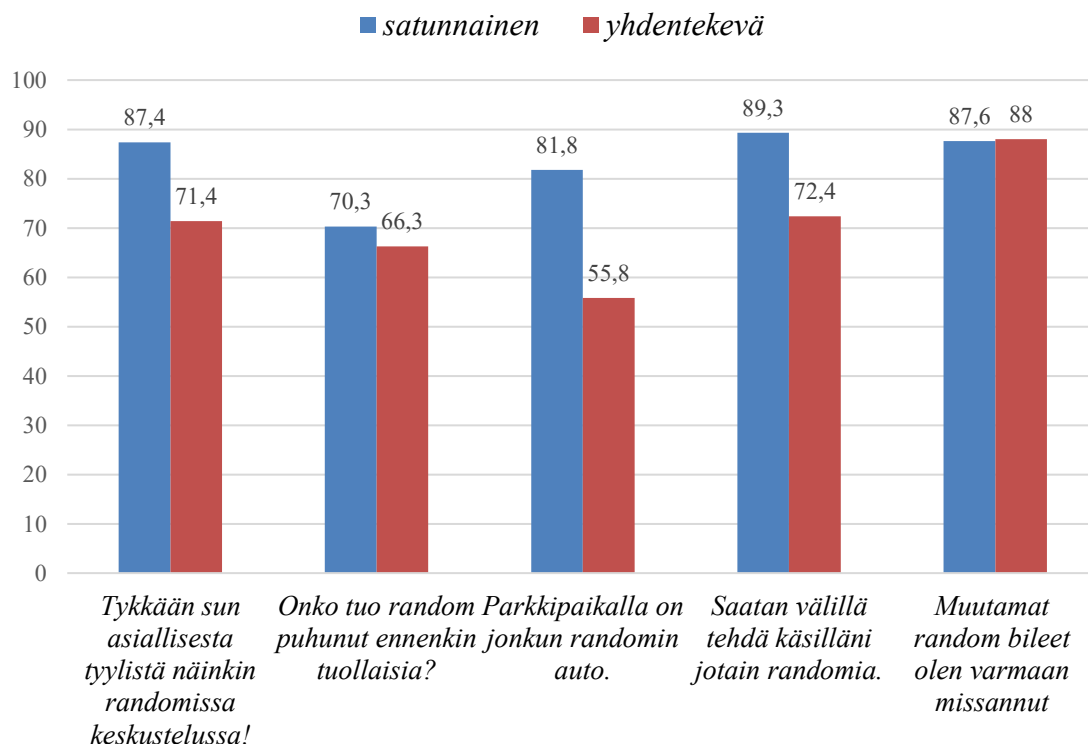
	kuvaa hyvin	kuvaa osittain	kumpikaan ei kuvaa	kuvaa osittain	kuvaa hyvin	
<i>hyvä</i>	2,4	9,2	79	8,5	1	<i>paha</i>
<i>tärkeä</i>	0,3	3,3	24	37	35,4	<i>yhdentekevä</i>
<i>asiallinen</i>	0,3	3	52,5	38,4	5,9	<i>epäasiallinen</i>
<i>satunnainen</i>	55	34,3	6,6	2,7	1,4	<i>tietty</i>
<i>erilainen</i>	18,6	43,3	32,1	5,2	0,8	<i>tavallinen</i>
<i>helppo</i>	2,5	7,7	85,9	3,3	0,4	<i>vaikea</i>
<i>selkeä</i>	1,6	4,3	24,2	49,5	20,5	<i>sekava</i>
<i>ilmeinen</i>	1,3	5,4	28	43,3	22,1	<i>yllättävä</i>

Lauseen *Muutamit random bileet olen varmaan missannut* sanan *random* kohdalla yli 50 prosenttia informanteista piti kuvailevina vain adjektiiveja *yhdentekevä* ja *satunnainen*, mikä ilmenee taulukoista 11. Kaikkien muiden adjektiivien kohdalla yli 70 prosenttia informanteista on ollut sitä mieltä, etteivät ne kuvaa lauseen *randomia*. Peräti 92,6 prosenttia informanteista oli sitä mieltä, että kumpikaan adjektiiveista *helppo* tai *vaikea* ei kuvaa adjektiiveja. Kuitenkin lähes 30 prosenttia informanteista on ollut sitä mieltä, että lausekontekstin *randomia* kuvaa hyvin tai osittain adjektiivi *tavallinen*, kun vain hieman yli 10 prosenttia on ollut sitä mieltä, että *erilainen* kuvaa sanaa *random*. Missään muussa lausekontekstissa *tavallista* ei ole valittu näin usein adjektiivipariaan kuvaavammaksi.

TAULUKKO 11. Lauseen *Muutamit random bileet olen varmaan missannut* sanaa *random* liittyvien adjektiivien kuvailevuus.

	kuvaa hyvin	kuvaa osittain	kumpikaan ei kuvaa	kuvaa osittain	kuvaa hyvin	
<i>hyvä</i>	2,1	5,9	78,8	11,5	1,7	<i>paha</i>
<i>tärkeä</i>	0,5	2,8	8,7	30,5	57,5	<i>yhdentekevä</i>
<i>asiallinen</i>	0,6	3,2	82	11,9	2,4	<i>epäasiallinen</i>
<i>satunnainen</i>	55,8	31,8	8,4	3,2	1	<i>tietty</i>
<i>erilainen</i>	1,7	10	59,2	20,9	8,2	<i>tavallinen</i>
<i>helppo</i>	1,7	4,3	92,6	1,1	0,3	<i>vaikea</i>
<i>selkeä</i>	2,1	4,9	76	15,3	2,1	<i>sekava</i>
<i>ilmeinen</i>	2,5	10	72,7	11,5	3,3	<i>yllättävä</i>

Aineistossa erottuvat adjektiivit *yhdentekevä* ja *satunnainen*, jotka informantit ovat valinneet selkeästi eniten kuvaaviksi kaikkien lauseiden kohdalla (kun yli 50 prosenttia informanteista on valinnut vaihtoehdot ”kuvaa hyvin” tai ”kuvaa osittain”). Kuviossa 6 esitellään nämä adjektiivit *randomia* kuvaavaksi valinneiden informanttien määrän lauseittain.

KUVIO 6. Adjektiivit *satunnainen* ja *yhdentekevä* kuvaaviksi valinneiden informanttien määrä (%) lauseittain.

Adjektiivi *satunnainen* on aineistossa selkeästi suosituin, sillä yli 50 prosenttia (55,0–59,2 %) informanteista on valinnut sen hyvin kuvaavaksi viidestä lauseesta neljässä. Vain lauseen *Onko tuo random puhunut ennenkin tuollaisia?* kohdalla informanttien mielipiteet ovat jakautuneet enemmän, ja hyvin kuvaavaksi adjektiivin on valinnut vain 35,6 prosenttia informanteista (ks. taulukko 8). Kuten informantit ovat korvaustehtävän kommentissa ja avokysymysten vastauksissa (ks. luvut 4.2.1. ja 4.3.) kertoneet, monet heistä tunnistavat ’satunnaisen’ suoraksi käännökseksi englannin sanalle *random*, ja myös esimerkiksi MOT-sanakirja (s.v. *random*) antaa sen käännökseksi englannin *randomille*.

Informantit ovat lauseiden kohdalla tuoneet esiin sen, että *random*-sanalla kuvattu entiteetti ei ole tärkeä (ks. luku 4.3.). Tämän vuoksi adjektiivin *yhdentekevä* suosio aineistossa ole yllättävää. Etenkin lausetta *Muutamit random bileet olen varmaan missannut* koskevat vastaukset kuvaavat *randomin* ilmentävän jotain 'ei tärkeää'. Myös korvaustehävässä (ks. luku 4.2.1.) informantit ovat valinneet saman lauseen kohdalla *yhdentekevän* kuvaavimmaksi sanaksi lauseista.

4.3. Avoimien vastausten analyysi

Viimeisiin kysymyksiin (liite, tehtävät 4a–e) informantit ovat saaneet antaa avoimia vastauksia. Kysymyksissä tiedusteltiin, miten muuten vastaaja kuvailisi *randomia* eri lausekonteksteissa. Apukysymyksiksi vastaajille on annettu mahdollisuus kuvailla puhujan asennetta, lauseen käyttötilannetta sekä *randomin* mahdollista affektisuutta eli sitä, luoko sana lauseeseen positiivisen tai negatiivisen mielikuvan. Olen poistanut vastauksista kaikki sellaiset, joissa lausetta ei ole kuvailtu ollenkaan, kuten pelkät viivat (-) ja viittaukset siihen, että informantti ei halua kommentoida aihetta enempää. Yhteensä aineistossa on 2 924 avovastausta.

Läpi aineiston informantit ovat toistaneet havaintoa *randomista* täytesanana eli ikään kuin turhana lisäyksenä. Tämä on osoitus *randomin* affektisuudesta: se ei informanttien mielestä välttämättä tuo lauseen asiasisältöön mitään uutta, mutta saattaa muuttaa informantin mielikuvaa lauseesta. Vaikka tehtävän ohjeistuksen apukysymyksissä ei mainittu neutraalia sävyä, informantit ovat tulkinneet sanaa myös niin, ettei siihen sisälly affektia. Pidän tätä merkkinä siitä, että informanttien käsitys sanan affektisuudesta on heidän aito tulkintansa, ei tutkijan tahattoman ohjailun tulosta.

Affektisuutta kuvatessani käytän työssäni termiä **valenssi** ilmaisemaan affektin laatua ja termiä **intensiteetti** ilmaisemaan affektin voimakkuutta. Affektinen ilmaus voi olla peruslaadultaan positiivinen tai negatiivinen, mutta myös ambivalentti, jolloin valenssi on spesifioimaton tai vaihtelee.¹⁰ (Peräkylä 2012: 276–278.) Taulukkoon 12 olen kerännyt

¹⁰ Affektisuudesta puhuttaessa täytyy muistaa, että se on paitsi kulttuurisesti opittua, myös tuotettu aina sosiaalisessa tilanteessa (ks. esim. Reber 2012: 11–71). Siksi ilmaisua tutkittaessa yksittäisten esimerkkilauseiden kontekstissa on oltava varovainen, ja termit on lainattu keskusteluntutkimuksen ja psykologian

koonnin siitä, miten informantit ovat kuvanneet *randomin* sävyä vastauksissaan. Taulukossa symboli + tarkoittaa, että informantti on kuvaillut sanan affektia positiiviseksi, symboli – sitä, että informantti on kuvaillut sanan affektia negatiiviseksi ja symboli ± sitä, että informantti on kuvaillut sanan merkitystä neutraaliksi. Taulukossa esitetyn tiedon kanssa samansuuntaisia tuloksia olen saanut myös korvaustehtävien vastauksista ja etenkin niihin liittyvistä perusteluista (ks. luku 4.2.1.). Jos olisin halunnut selvittää tätä ominaisuutta vielä tarkemmin, olisi kyselyyn sopinut vertailutehtävä. Vertailutehtävässä olisin voinut selvittää, miten sellaiset lauseet, joissa *random* esiintyy, eroavat sellaisista, joissa sanaa ei käytetä tai se on korvattu jollain.

TAULUKKO 12. Lauseissa käytettyjen *random*-sanojen affektisuus prosentteina (%).

lause	+	–	±
<i>Tykkään sun asiallisesta tyylistä näinkin randomissa keskustelussa!</i>	37,1	17,1	45,8
<i>Onko tuo random puhunut ennenkin tuollaisia?</i>	0,3	84,3	15,4
<i>Parkkipaikalla on jonkun randomin auto.</i>	0,7	25,9	73,4
<i>Saatan välillä tehdä käsilläni jotain randomia.</i>	21,9	22,9	52,2
<i>Muutammat random bileet olen varmaan missannut</i>	2,7	54,9	42,4

Lauseen *Tykkään sun asiallisesta tyylistä näinkin randomissa keskustelussa!* sanaa *random* on kuvailtu avovastauksissa yhteensä 633 kertaa. Lause toimi esimerkeistäni huonoiten kyselyn tässä osassa, sillä *randomin* lisäksi se sisältää muitakin elementtejä, jotka voivat ohjata informantteja mieltämään lauseen esimerkiksi positiiviseksi, esimerkiksi verbin *tykätä*. Siitä johtuen olen joutunut rajaamaan aineistostani pois 68 sellaista vastausta, jossa ei ole otettu kantaa sanan *random* merkitykseen, vaan on keskitytty muuten kuvailemaan lausetta. Lopulliseen aineistooni olen ottanut siis 565 tämän kysymyksen vastausta.

Informanteista 504 on kuvailtu lauseen affektiivisuutta jollain tavalla. Näistä kuvailuista 86:ssä (17,1 %) sävyä on pidetty negatiivisena, 187:ssä (37,1 %) positiivisena ja 231:ssä

perinteestä enemmänkin käytännöllisistä esitysteknisistä syistä, jolloin tutkimustulosten esiintuominen on yksinkertaisempaa.

(45,8 %) neutraalina. Yleisesti negatiivinen affekti jää siis vähemmälle huomiolle, ja ai-neistossa korostuu sanaan liittyvä positiivinen affekti tai affektin puute eli neutraalius. Informantit ovat havainneet, että itse koko lauseen ollessa positiivinen sana *random* he-rättää kyseessä olevasta keskustelusta muunlaisen mielikuvan kuten esimerkin (42) vas-tauksessa. Valtaosa informanteista on pitänyt sanaa neutraalina, ja jotkut kertovat sen merkitsevän 'tavallista' keskustelua kuten esimerkin (43) vastauksessa. Keskustelu voi kuitenkin olla informanttien mielestä myös 'outo', 'yllättävä' ja 'jollain tavalla sekava' sen saadessa määritteen *random*. Sana kuvaa heidän mielestään myös toisaalta keskuste-lunaiheen kepeyttä tai arkipäiväisyyttä, toisaalta tilanteeseen sopimatonta tai outoa aihe-valintaa. Informanttien yleinen mielipide vaikuttaa olevan sellainen, että kyseessä on neutraali sana, joka kuvaa jotain normaalista poikkeavaa. Sana ei ole positiivisesti tai ne-gatiivisesti latautunut informanttien mielestä, vaan tuntuu merkitsevän 'yllättävää' ja 'epätavallista', kuten esimerkissä (44) kuvaillaan.

- (42) Random tuo tässä esille ainoastaan keskustelun laadun, joka on ollut jotain epätavallista. Lauseessa on positiivinen sävy, mutta se ei nouse sanasta ran-dom. (R202-4a)
- (43) Viittaa tavallisiin keskusteluihin. – – (R245-4a)
- (44) Tässä tilanteessa sana random kuvaa hienosti keskustelun yllättävyyttä, mutta ei arvota keskustelua negatiiviseksi tyyliin miksi me nyt tämmöisiä puhutaan. (R402-4a)

random keskustelu tuntuu lausekontekstissa *Tykkään sun asiallisesta tyylistä näinkin ran-domissa keskustelussa!* tarkoittavan joko 'norminmukaista keskustelua' tai 'normista poikkeavaa keskustelua'. Jälkimmäistä merkitystä tukee sellaisten sanojen kuin *outo* ja *erikoinen* valinta *randomin* tilalle korvaustehtävässä (ks. luku 4.2.1.). Joka tapauksessa norminmukaisuus tuntuu keskeisimmältä merkitysalueelta, jota tarvitaan *randomin* ym-märtämiseen tällaisessa lausekonteksissa.

Lauseen *Onko tuo random puhunut ennenkin tuollaisia?* sanaa *random* informantit ovat kuvailleet 598 kertaa. Informanteista vain kolme oli jättänyt kommentoimatta sanan af-fektiivisuutta, joten 493 informanttia pitää sanaa tässä lausekontekstissa negatiivisena (84,3 %), 90 neutraalina (15,4 %) ja vain 2 positiivisena (0,3 %). Informantit olivat sanan affektiudesta melko yksimielisiä, ja heidän mielestään nimenomaan sana *random* tuo lau-seeseen negatiivisen sävyn: jos lauseke [*tuo random*] olisi lauseessa muodossa [*tuo*], lause olisi neutraalimpi. Informantit myös kommentoivat, että jokin *randomin* korvaava

substantiivi tekisi lauseesta neutraalimman. Tämä havainto käy yksiin korvaustehtävän perustelujen kanssa (ks. luku 4.2.1.), sillä myös niissä informantit kommentoivat esimerkiksi sanan *tyyppi* olevan *randomia* neutraalimpi ilmaus. Mielikuvaan saattaa vaikuttaa kuitenkin myös lauseen osa *puhua tuollaisia*, jossa *tuollainen* viittaa anaforisesti johonkin tunnettuun asiaan (VISK 2008 § 629).

Informantit ovat myös todenneet, että henkilöön viittaaminen sanalla *random* on jotenkin alentavaa ja vähättelevää, kuten esimerkissä (45) todetaan. Informanteilla, jotka ovat kommentoineet sanaa negatiiviseksi, on käsitys *randomin* tunnettuudesta kuten esimerkissä (46): mielikuvaan liittyy henkilön vähätteleminen juuri tällaisen tunnettuus–tuntemattomuus-kontrastin avulla. Sanaa neutraaliksi kommentoineilla informanteilla taas on selkeä kuva *randomin* tuntemattomuudesta, kuten informantti esimerkissä (47) tuo ilmi. Informanttien mielestä *random* myös jollain tavalla epäinhimillistää puheena olevaa henkilöä eikä siksi sovi käytettäväksi ihmisviitteisenä. Näin kommentoi muun muassa informantti esimerkissä (48).

- (45) Random toimii melkein haukkumasanana, ja luo negatiivisen mielikuvan henkilöstä, johon puhuja viittaa. – – (R115-4b)
- (46) Negatiivinen mielikuva. Tulee mielikuva, että kysyjä tietää henkilön, mutta vähättelee häntä. (R317-4b)
- (47) Puhuja ei tunne ihmistä, *randomia*. Random voidaan nähdä mielestäni neutraalina sanana tässä. (R075-4b)
- (48) Puhuja ei välitä puhuttavasta tai hänelle on jäänyt puhuttavasta huonomman puoleinen vaikutelma. Itse en käyttäisi tätä lausetta, vaan korvaisin *random* sanan sanalla henkilö kunnioittaakseni tätä, sillä haluan säilyttää tämän henkilön ihmisarvon. (R544-4b)

Aineiston perusteella *random* merkitsee lausekontekstissa *Onko tuo random puhunut ennenkin tuollaisia?* ’tuntematonta henkilöä, joka ei herätä mieltymystä puhujassa’. Toisaalta *random* voi signaloida sitä, että puhujalla on mielessään jokin tietty tarkoite, jota hän ei vain tuo esille. Sanaa voi pitää haukkumasanana, joten siihen liittyvä affekti on vahva ja hyvin negatiivinen. Keskeisimmät merkitysalueet, joilla *random* toimii, ovat tunnettuus ja miellyttävyys. *randomin* liittyy myös selkeästi ihmisviitteisyys.

Lausekontekstin *Parkkipaikalla on jonkun randomin auto* sanaa *random* on kuvaillut yhteensä 590 informanttia, joista 560 on ottanut kantaa sanan affektiivisuuteen. Informanteista 4 piti sanaa kontekstissa positiivisena (0,7 %) ja 145 negatiivisena (25,9 %). 411

informanttia pitää sanaa neutraalina (73,4 %). Sanaa negatiiviseksi kuvailleet ovat perustelleet valintaansa muun muassa kuten informantti esimerkissä (49). Heidän mielestään sanaa käytetään samoin kuin lauseessa *Onko tuo random puhunut ennenkin tuollaisia?*, eli puhujan suhtautuminen tilanteeseen on riippuvainen siitä, onko lauseessa sana *random* vai ei. Lausekontekstien välillä on kuitenkin selkeä ero, sillä informanttien mielestä tässä lauseessa *random* signaloi enemmän viittauskohteen tuntemattomuutta kuin tämän vähätelyä. Esimerkissä (50) informantti perustelee kontekstien eroja. Esimerkissä (51) eräs informantti kommentoi, että sanan tehtävä genetiivisijaisena etumääritteenä luo siitä neutraalin mielikuvan. Kuten edellisessä ihmisviitteisessä kontekstissa, lauseessa *Onko tuo random puhunut ennenkin tuollaisia?*, osa informanteista pitää *randomia* huonosti sopivana kuvaamaan henkilöä. Informantit ajattelevat, että sanalla voidaan loukata puheena olevaa tai etäännyttää puhujaa tästä, kuten informantin vastauksesta esimerkissä (52) käy ilmi.

- (49) Lause toimii ilman sanaa *random*, joten sen lisääminen luo negatiivisen kuvan auton omistajasta. (R105-4c)
- (50) Tässäkin auton omistaja on puhujalle täysin tuntematon, mutta sanan käyttö on neutraalimpaa kuin edellisessä, sillä auto voisi olla lähes kenen tahansa. (R253-4c)
- (51) Omistusmuoto ja siksi neutraalimpi. – – (R338-4c)
- (52) – – Tuntuu, että puhuja ei niinkään välitä auton omistajasta tai ajattele tätä ihmisenä. (R303-4c)

Valtaosa informanteista, 411 kappaletta, pitää sanaa neutraalina lauseessa *Parkkipaikalla on jonkun randomin auto*. Neutraaliksi lausetta kuvailleista osa on kuitenkin sitä mieltä, että puhutussa kielessä nonverbaaliset elementit voivat luoda myös negatiivisen mielikuvan, mutta kirjoitetussa tekstissä ja puhetilanteesta irrotettuna lause ja sana *random* vaikuttavat neutraaleilta. Vastauksissa korostuu, että auton omistaja on tuntematon, mutta puhujan havainnossa saattaa olla mukana jokin yllätyksellisyyttä korostavaa elementti, joka syntyy nimenomaan sanasta *random*. Informantit ovat myös havainneet, että vaikka lause itsessään voi vaikuttaa negatiiviselta, se ei johdu sanasta *random*. Näin kertoo informantti esimerkissä (53).

- (53) Tilanne on negatiivinen, ei henkilö. (R502-4c)

Kuten esimerkkieni toinen substantiivisena esiintyvä *random* lauseessa *Onko tuo random puhunut ennenkin tuollaisia?*, on myös lausekontekstin *Parkkipaikalla on jonkun randomin auto* sisältämä *random* ihmisviitteinen. Lisäksi sanaan liittyy selkeästi *randomin* tarkoitteen tuntemattomuus, mutta myös epäspesifisyys, kuten esimerkissä (50) selkeästi ilmaistaan. Siksi keskeisiä merkitysalueita ovat tämän lausekontekstin tapauksessa tunnettuus ja spesifisyys.

Lauseen *Saatan välillä tehdä käsilläni jotain randomia* kohdalla *randomia* on kuvailtu yhteensä 585 kertaa. 554:ssä vastauksessa on kuvailtu sanan affektiivisuutta: informanteista 289 (52,2 %) pitää sanaa lausekontekstissa neutraalina, 138 (21,9 %) positiivisena ja 127 (22,9 %) negatiivisena. Vastaukset siis jakaantuvat paljon muita lausekonteksteja tasaisemmin. Enemmistö informanteista kuitenkin pitää sanaa neutraalina. Heidän mielestään neutraali tulkinta korostaa sitä, ettei puhuja osaa kuvailla omaa toimintaansa selkeästi, kuten esimerkin (54) vastauksessa todetaan. *random*-sanalla kuvattu toiminta on epäspesifiä ja yksilöimätöntä 'jotakin', kuten informantti esimerkin (55) vastauksessa perustelee. Samantyyllisiä perusteluita informantit ovat antaneet myös korvaustehtävässä (ks. luku 4.2.1.).

- (54) Random ei ehkä tässä niinkään kerro puhujan asenteesta asiaa kohtaan vaan puhujan kyvyttömyydestä ilmaista mitä hän käsillään oikein tekee. – – (R126-4d)
- (55) "Tehdä jotain randomia", eli "tehdä vaan jotain". – – (R354-4d)

Kuten lauseen *Parkkipaikalla on jonkun randomin auto* sanassa *random*, myös lausekontekstissa *Saatan välillä tehdä käsilläni jotain randomia* puhetilanteen nonverbaalit elementit vaikuttavat informanttien mielestä siihen, voiko sanan tulkita positiivisesti tai negatiivisesti. Positiivista affektia informanttien mielestä luo se, että sana tuo lauseeseen humoristisuutta, kuten informantti kertoo esimerkissä (56). Negatiiviseen tulkintaan liittyy informanttien mielestä sen sijaan esimerkiksi häpeää, jonka vuoksi puheena ei halua tarkemmin määritellä toimintaansa kuten esimerkissä (57). Siksi *random* voi olla myös selittelevä ja peittelevä kiertoilmaus.

- (56) Puhujan mielestä hänen tapansa puhua käsillä on ehkä vähän hauska tai ehkä jopa nolo. Hän tuo asian esille ehkä vähän vitsikkäästi tässä. (R265-4d)
- (57) Koen, että lauseen sanoja on hieman kiusaantunut ja häpeissään siitä, että hän elehtii käsillään tietyllä tavalla esimerkiksi puhetta pitäessä. – – (R416-4d)

Lausekontekstissa *Saatan välillä tehdä käsilläni jotain randomia* sana *random* tuntuu hyvin selkeästi tarkoittavan jotain 'määrittelemätöntä toimintaa'. Siksi sanan merkityksen ymmärtämisen kannalta keskeisintä on käsittää siis jotain sen spesifisyydestä, vaikka tärkeää on myös ymmärtää, että toiminta on ihmislähtöistä ja että siihen kuuluu spatiaalista liikettä. Sen sijaan esimerkiksi toiminnan tuottajan agenttiivisuus ei ole varmaa, sillä toiminta saattaa olla niin tahdonalaista kuin tahdotontakin.

Lausekontekstin *Muutamit random bileet olen varmaan missannut* sanaa *random* on kommentoitu yhteensä 586 kertaa, ja 554 vastauksessa informantit ovat ottaneet kantaa sanan affektiivisuuteen. Niistä 235:ssä (42,4 %) vastauksessa sanaa kuvailtiin neutraaliksi, 15:ssä (2,7 %) positiiviseksi ja 304:ssä (54,9 %) negatiiviseksi. Erityisen positiivisia mielikuvia määrite ei edussanastaan siis informanteissa herätä. Informanttien mukaan *random* kertoo bileiden yhdentekevyydestä. Sanalla voi myös vähätellä bileitä, kuten informantit perustelevat esimerkeissä (58) ja (59). Toisaalta sana ilmaisee informanttien mielestä vain sitä, ettei edussanan tarkoitetta ole syytä eritellä. Kuten informantti esimerkissä (60) perustelee, *random* ei tuo lauseeseen kuin edussanan tarkoitteen epämääräisyyden.

- (58) Puhujasta huokuu välinpitämättömyyttä ja hieman ehkä ylimielisyyttä. Saataisiin turhautuneena tokaista näin itsekkin kaverilleni tai tutulleni joka hehkuttaa esimerkiksi menneen syksyn bileitä (R005-4e)
- (59) – – Kuvailee missattujen bileiden merkityksettömyyttä. Jossain määrin vähättelevä adjektiivi (R010-4e)
- (60) Random toimii kuten epämääräinen artikkeli (R036-4e)

Informantit, joiden vastauksissa *randomia* on lausekontekstissa kuvailtu negatiiviseksi, pitävät *randomia* vähättelevänä adjektiivina. Mielikuva syntyy nimenomaan määritteestä, kuten informantti esimerkin (61) vastauksessa perustelee. Sana tuo lauseeseen välinpitämättömän asenteen, ja informanttien vastauksista onkin vaikeinta päätellä, onko välinpitämättömyys neutraalia vai negatiivista, sillä mielipiteet jakautuvat. Toisaalta osa informanteista on myös sitä mieltä, että *random* muuttaa lausetta neutraalimpaan suuntaan, kuten esimerkissä (62) tuodaan ilmi. Esimerkissä (62) informantti ajattelee enemmän lauseen esittelemän asiain tilan merkitystä, ei niinkään enää *randomin* semantiikkaa. Tämä johtuu kyselystä metodina, sillä informantin huomiota on vaikea suunnata sataprosenttisesti tutkittavaan aiheeseen niin, että esimerkiksi semantiikan ulkopuoliset asiat jäisivät huomiotta.

- (61) Random bileet on tässä vähäpätöinen asia - ei haittaa, että ne on missattu (tai ainakin sellaisen kuvan puhuja haluaa antaa!). Pelkät bileet ei kertoisi, mitä puhuja on niistä mieltä. (R366-4e)
- (62) – – Jos lauseessa ei olisi sanaa random, sävy muuttuisi paljon negatiivisemmaksi ja puhujan asennoituminen harmittelevammaksi. (R087-4e)

Lisäksi *random* voi tarkoittaa tässä lausekontekstissa bileiden runsasta määrää, kuten informantti kertoo esimerkissä (63). Toisaalta sanan voisi korvata *harvalla* tai *yksittäisellä* kuten esimerkissä (64). Määrään viittaaminen voi tulla informanttien mieleen myös siksi, että lausekkeessa esiintyy myös lukumäärää ilmaiseva kvanttoripronomini *muutama*.

- (63) Nämä viimeaikojen bileet ovat olleet toistensa kaltaisia ja vailla jännittävää teemaa tai tapahtumia. Niitä on myös ollut paljon. (R020-4e)
- (64) – – Tai: että kyllä puhuja on käynyt sosiaalisten normien mukaisessa määrässä bileitä; "Yksittäiset missatut bileet, no offense!" (R297-4e)

Keskeisimmin *random* tuntuu lausekontekstissa *Muutamit random bileet olen varmaan missannut* merkitsevän 'jotain, jolla ei ole suurta merkitystä puhujalle'. Siksi tärkeä merkitysalue sanaa tulkittaessa on merkityksellisyys. Myös spesifisyys liittyy tässä kontekstissa randomin merkitykseen, kuten esimerkissä (60) ilmaistaan epämääräisen artikkelin kautta.

Ylipäättään aineiston perusteella vaikuttaa siltä, että sana *random* mielletään affektiivisemmaksi silloin, kun sen sanaluokkastatus on substantiivi ja etenkin, kun se toimii substantiivilausekkeen edussanana. Lausekkeen laajenuksena toimiva substantiivi taas on informanttien mukaan neutraalimpi (ks. taulukko 12 s. 50). Kun *randomin* sanaluokkastatus on adjektiivi, informanttien välillä on enemmän hajontaa, eikä vastauksista erotu selkeästi painotusta positiiviseen tai negatiiviseen affektiin. Korostan kuitenkin, että lausekontekstissa esiintyvän sanan affektisuutta tutkittaessa ei voi sivuuttaa lausekontekstin vaikutusta (ks. luku 4.4.2.). Keskeisimpiä merkitysalueita, ja siten niitä kognitiivisia alueita, joihin suhteutettuna sanan *random* edustamat predikaatit voidaan kuvata, ovat TUNNETTUUS, MIELLYTTÄVYYS, NORMINMUKAISUUS, MERKITYKSELLISYYS ja SPESIFISYYS.

Viimeisten tehtävien apukysymyksissä (ks. liite, tehtävät 4a–e) olen pyytänyt informantteja myös kuvailemaan sitä, millaisissa tilanteissa he itse voisivat lausetta käyttää. Kysymyksellä olen halunnut selvittää sanan käyttötilannekontekstia eli sanan kehystietoon liittyviä seikkoja. Lauseiden eroista huolimatta informanttien vastaukset eivät vaihdelleet

lausekontekstien mukaan, ja käyttötilannekontekstia kommentoivia vastauksia oli huomattavasti vähemmän kuin sanan affektisuutta ja muuta merkitystä kommentoivia vastauksia. Siksi käsittelen sanan käyttöön liittyvän semanttisen ja pragmaattisen kehystiedon yhtenä kokonaisuutena, en lause kerrallaan. Yhteensä 489 informanttia otti kantaa siihen, millaisessa tilanteessa lausetta voisi heidän mielestään käyttää.

Informantit ovat hyvin eri mieltä siitä, voiko sanaa käyttää esimerkkien esittämällä tavalla. Informantit kuvaavat lauseiden käyttötilanteita informaaleiksi esimerkiksi kaverin kanssa käytäviksi keskusteluiksi, teini-ikäisten puheeksi ja ”hipsteripuheeksi” kuten esimerkeissä (65) ja (66). Lausetta käytettäessä keskustelukumppanin tulee olla samalla tasolla puhujan kanssa, eli informantit havaitsevat, ettei sana luultavasti ole konventionaalistunut läpi kielenpuhujayhteisön. Myös määritteenä toimivan *randomin* kongruoiminen edussanan kanssa tuntuu informanteista oudolta kuten esimerkissä (67), jossa informantti kommentoi lauseen *Tykkään sun asiallisesta tyylistä näinkin randomissa keskustelussa!* käyttöä.

- (65) – – Itse en kuitenkaan käyttäisi lausetta kun puhun ihmisten kanssa, jotka ovat minua selvästi korkeammassa asemassa tai sellaisten henkilöiden kanssa, jotka eivät osaa englantia. (R524-4c)
- (66) Tuli ensimmäisenä mieleen, että lause sopisi jonkun hipsterin sanomaksi. – – (R511-4a)
- (67) koen tuon -issa päätteen oudoksi. Ilmeisesti sana olisi tuossa vaiheessa jo istunut henkilön puhekieleen pysyvästi kun päätteetkin liittyvät joukkon. (R536-4a)

Adjektiivimääritekäyttö ja sanan käyttö genetiivilaajenuksena vaikuttaa informanttien mielestä hyväksyttävimmältä. Adjektiivimääritekäyttöä kommentoi informantti lauseen *Muutam random bileet olen varmaan missannut* kohdalla esimerkissä (68). Samanlaisia tuloksia antaa myös muu aineisto, kuten tuottotehtävä, jonka vastauksissa sana esiintyy useimmiten adjektiivimääritteenä (ks. luku 4.1.). Sitä vastoin edussanana toimiva substantiivi vaikuttaa joidenkin informanttien mielestä jopa kielenvastaiselta kuten esimerkissä (69), jossa informantti kommentoi lausetta *Onko tuo random puhunut ennenkin tuolaisia?* verrattuna omaan kielitajuunsa. Taulukossa 13 on esitetty prosentteina, kuinka moni sanan käyttöä kommentoineista informanteista voisi itse käyttää lausetta ja kuinka moni ei.

- (68) Tämä on ehkäpä itselleni tyypillisin tapa käyttää sanaa. (R162-4a)
 (69) En ymmärrä tätä lausetta alkuunkaan. Nähdäkseni *random* on adjektiivi, eli tämän pitäisi olla minun kielitajuni mukaan "random tyyppi" tai vastaava... – (R166-4b)

TAULUKKO 13. Lauseiden käytettävyyttä kommentoineet informantit (%).

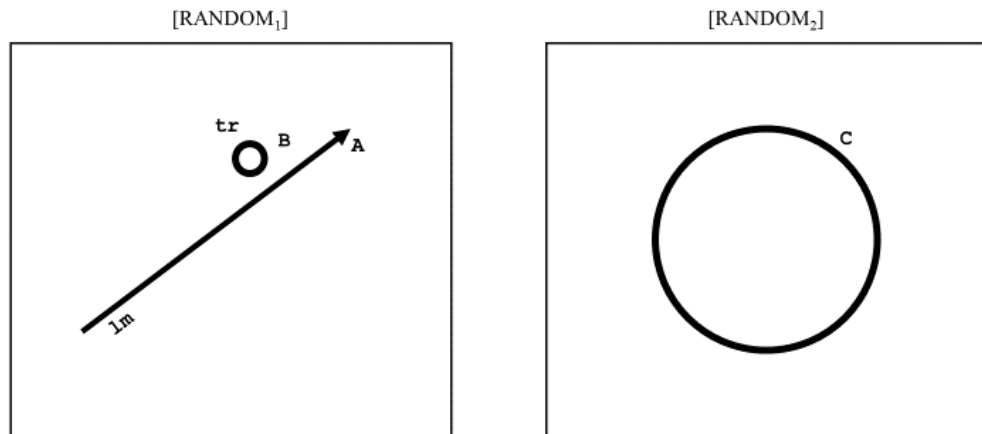
lause	käyttäisi	ei käyttäisi
<i>Tykkään sun asiallisesta tyylistä näinkin randomissa keskustelussa!</i>	62,4	37,6
<i>Onko tuo random puhunut ennenkin tuollaisia?</i>	34,7	65,3
<i>Parkkipaikalla on jonkun randomin auto.</i>	70,3	29,7
<i>Saatan välillä tehdä käsilläni jotain randomia.</i>	46,4	53,6
<i>Muutamit random bileet olen varmaan missannut.</i>	59,4	40,6

Kuten kandidaatintutkielmastani (Käsmä 2018) myös tämän tutkimuksen aineistosta selviää, että *randomin* käyttö on vielä horjuvaa. Tämänkään tutkimuksen hyvin rajatulla ja melko homogeenisella informanttiryhmällä ei ole konsensusta siitä, millainen käyttö on suomessa ymmärrettävää tai hyväksyttävää. Selvää on kuitenkin se, että sana *random* on edelleen informaalia kielenkäyttöä, eikä se informanttien mielestä sovi suomen yleiskielen kovin hyvin. Vain 4 informanteista on todennut, että voisi käyttää sanaa virallisissa yhteyksissä tai formaalissa kielessä. Informaaliin kielenkäyttöön kuulumisen on toki muidenkin uusien lainasanojen keskeinen piirre, minkä voi havaita myös muista viime aikoina tehdyistä tutkimuksista (ks. luku 1.3.).

4.4. *randomin* merkitys

Edellä luvuissa 4.1.–4.3. olen esitellyt aineistoni ja lainasanasta *random* keräämäni syntaktis-semanttisen tiedon. Aineiston perusteella on selvää, että sanan merkitys muuttuu, kun sen sanaluokka muuttuu. Kognitiivisen kieliopin merkityskäsityksen mukaan sanan merkitys muuttuu toki aina sen sanaluokkastatuksen muuttuessa, eli tämä perustavanlaatuisen tutkimustulos on luotettava myös teorian valossa. Sanaluokan sisälläkin *random* saa kontekstista riippuen erilaisia merkityksiä, eli sen voi todeta olevan polyseeminen. Niinpä sanan *random* edustama predikaatio [RANDOM] laajenee useammaksi predikaatioiksi, esimerkiksi [RANDOM₁], [RANDOM₂] ja niin edelleen. Kuviossa 7 on esitetty

yksinkertaistettuina keskeiset predikaatit $[\text{RANDOM}_1]$ ja $[\text{RANDOM}_2]$, jotka ovat predikaation $[\text{RANDOM}]$ laajentumia.

KUVIO 7. *random*-sanin hahmo oliossa ja relaatiossa.

Kuvio 7 havainnollistaa, miten atemporaalisen relaation ja olion hahmot eroavat toisistaan. Kuviossa A ilmaisee adjektiivin skemaattisen asteikon, ikään kuin randomiuden tilan, ja B sillä liikkuvan skemaattisen entiteetin, joka työssäni käyttämässä esimerkklauseissa voi olla vaikkapa *bileet* kuten lausekontekstissa *Muutamit random bileet olen varmaan missannut*. Relaation kiintopiste (lm) eli randomiuden tilaa kuvaava asteikko ja muuttuja (tr) eli kontekstista riippuva entiteetti on kuvattu hahmossa. C taas ilmaisee kuviossa entiteetin, joka on olion hahmo. Entiteetti on tässä tapauksessa elollinen ja ihmisviitteinen.

Seuraavaksi käsittelen sanaa *random* polyseemisena yksikkönä. Hahmottelen keskeisimpiä sanan edustamia predikaatioita ja käyn läpi niiden eroja sekä sitä, millaisia sisäisiä osia predikaatit spesifioivat. Samalla käyn läpi, millaisilla kognitiivisilla alueilla predikaatit toimivat.

4.4.1. Polyseeminen *random*

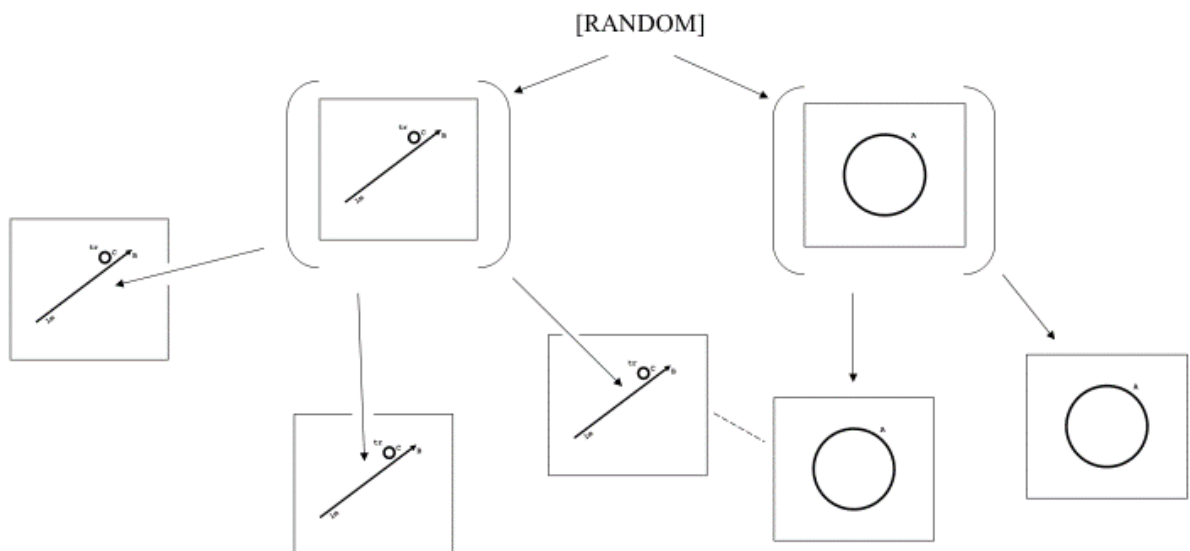
Kognitiivisen kieliopin näkökulmasta polysemia tarkoittaa sitä, että kielellinen yksikkö kuten *random* edustaa useampaa kuin yhtä predikaatiota (P. Leino 1993: 132). Aineistoni perusteella *random* edustuu ainakin kahtena erilaisena predikaationa, joista toinen on olion, toinen relaation semanttinen napa. Näitä voidaan kuvata predikaatioiksi [RANDOM₁] ja [RANDOM₂], joista edellinen on relaation, jälkimmäinen olion semanttinen napa.

Adjektiivi *random* hahmottuu aineiston perusteella ainakin joksikin sekavaksi tai epämääräiseksi, 'normaalista poikkeavaksi', toisaalta joksikin sellaiseksi, jolla ei ole suurta merkitystä tai väliä ja on vain valittu satunnaisesti. Lisäksi *random* voi tarkoittaa jotain epäspesifiä, yksilöimätöntä asiaa. Predikaatio [RANDOM₁] laajentuu siis ainakin kolmeksi toisistaan eroavaksi predikaatioksi. Substantiivi *random* hahmottuu aineiston perusteella henkilöksi, jota ei tunneta tai haluta tuntea. Aineistosta nousee esiin havainto, että *random* on 'vieras', mutta 'tiedetty'. Tällöin kehyksenä toimii ihmisjoukko, jonka puhuja tietää. Toisaalta *random* voi olla myös spesifioimaton henkilö, jota ei voida tai haluta yksilöidä. Näin voidaan todeta, että predikaatio [RANDOM₂] laajentuu ainakin kahdeksi eri predikaatioksi. Kumpaankin predikaatioon liittyy negatiivista affektisuutta.

Kuvio 8 havainnollistaa edellä kuvattuja merkityspiirteitä. Kuten kuviosta voi huomata, yksi merkityspiirteiden kimppu, epäspesifi ja yksilöimätön, on substantiivien ja adjektiivien osalta samanlainen. Kuviossa 9 *random* on merkityspiirteiden mukaan jaettu eri predikaatioiksi. Kuviossa 9 predikaatio [RANDOM] laajenee kahdessa tasossa lopulta yhteensä viideksi eri predikaatioksi. Kuviot 8 ja 9 keskustelevat keskenään siten, että merkityspiirteiden kohdalla on graafinen kuvaus predikaatiosta, jossa merkityspiirteet edustuvat. Merkityspiirrekimppu [epäspesifi, yksilöimätön] edustuu sekä relaationa että oliona: epäspesifisyys on relaation hahmon merkityspiirre, mutta olion kehystietoa. Yksinkertaistettuna kahta predikaatiota erottaa siis niiden sanaluokkastatus eli myös hahmo-kehys-jäsennys.

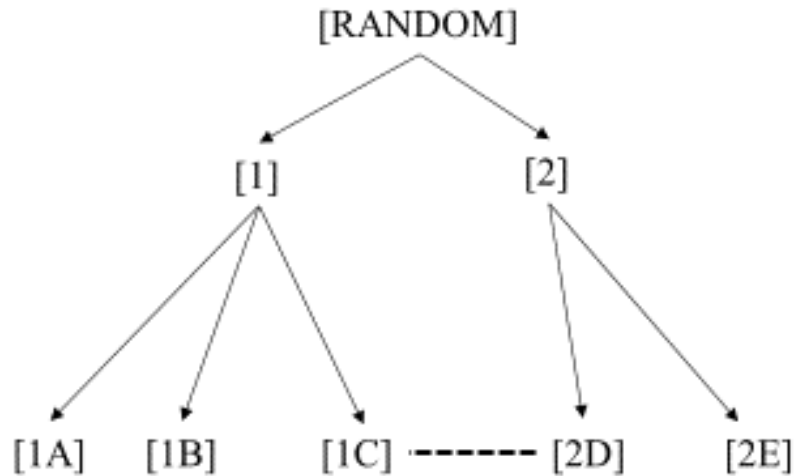
KUVIO 8. *random*-sanan merkityspiirteitä.

KUVIO 9. Keskeiset *random*-sanan edustamat predikaatiot kuvina. Hakasulkeet ilmaisevat verkon skemaattisempia jäseniä.

Vielä yksinkertaistetumman kuvauksen *randomin* eri predikaatioista esittelee kuvio 10, jossa kuvataan kaksi [RANDOM]-predikaation laajentumaa, relaation predikaatio [RANDOM₁] ja olion predikaatio [RANDOM₂]. Nämä predikaatiot laajenevat viideksi eri alapredikaatioksi, joista kahdella on keskeisiä yhteisiä merkityspiirteitä. Kuvio 10 esittää osaa polyseemisen sanan *random* edustaman predikaation [RANDOM] skemaattisesta

verkosta. Mitä alemmas skemaattisessa verkossa mennään, sitä spesifioidumpi predikaatio on. Verkon huipulla taas on verkon skemaattisin jäsen.

KUVIO 10. Keskeisimmät osat predikaation [RANDOM] skemaattisesta verkosta.

Kuvion 10 predikaatiot ovat jotakuinkin sellaiset, kuin esitän ne taulukossa 14. On vaikea sanoa, onko jokin predikaatioista keskeisempi kuin muut. Aineistoni valossa vaikuttaa siltä, että predikaatio [RANDOM₁] ja sen elaboraatiot ovat informanttijoukolle tutuimpia (ks. luku 4.3.). Koska tutkimuksessani olen ollut kiinnostunut kaikkien esimerkkilausekontekstien merkityksestä ja merkitysten suhteuttamisesta toisiinsa, keskittyi myös kyselyni siihen sen sijaan, että sillä olisi varinaisesti selvitetty merkitysten keskeisyyttä. Eri lausekonteksteissa toimiva *random* vaikuttaa edustavan eri predikaatioita aineiston perusteella. Tässä kohtaa haluan huomauttaa jälleen kerran, että lausekonteksti on saattanut ohjata informanttien vastauksia paljonkin. Erilaisilla esimerkkilauseilla – joissa *random* toimii syntaktisesti samalla tavalla – samanlaisessa kyselyssä olisi mahdollista saada erilaisia tuloksia. Koska adjektiivinen käyttö vaikuttaa aineiston ja kandidaatintutkielmani (Käsmä 2018) valossa olevan substantiivista käyttöä yleisempää, on [RANDOM₁] skemaattisessa verkossa keskeisempi jäsen kuin [RANDOM₂].

TAULUKKO 14. Sanan *random* edustamat keskeisimmät predikaatit.

atemporaalisen relaation predikaatio	[RANDOM _{1A}]	'sekava', 'epämääräinen'
	[RANDOM _{1B}]	'ei-tärkeä', 'satunnaisesti valittu'
	[RANDOM _{1C}]	'yksilöimätön', epäspesifi ilmaus
olion predikaatio	[RANDOM _{2D}]	'yksilöimätön', epäspesifi ilmaus
	[RANDOM _{2E}]	tilanteessa tuntematon, spesifi ilmaus

4.4.2. *randomin* hahmo ja kehys

Edelle esittelemäni predikaatio [RANDOM₁] osoittaa atemporaalista relaatiota, joka koostuu muuttujasta ja kiintopisteestä, kun taas predikaatio [RANDOM₂] osoittaa oliota. Koska atemporaalinen relaatio on staattinen, ovat sekä relaatio että olio ymmärrettävissä ilman ajallisuutta. Kuten luvun 4.4. kuviossa 7 sivulla 59 on esitetty, olio ilmaisee jonkin tietyn entiteetin, joka on tässä tapauksessa ihmisviitteinen ja löydettävissä kielenulkoi-
sesta maailmasta. Oman intuitioni perusteella olen taipuvainen pitämään *randomia* suhteellisena adjektiivina. Myös kahdeksan informanttia on aineistossa komparoinut sanaa *random* tuottotehtävässä (ks. luku 4.1.), joten intuitioni saa tukea myös aineistosta. Tällainen relaatio ilmaisee kahden entiteetin välisen suhteen, tässä tapauksessa ikään kuin *randomiuden* asteikon ja sille asettuvan entiteetin, ja vielä tarkemmin sen, miten entiteetti asteikoille asettuu (P. Leino 1994: 26–28). Tällaisen relaation ilmaisema entiteetti on suhteellinen adjektiivi. Myös *random*-sanan edustama relaatio on esitetty luvun 4.4. kuviossa 7 sivulla 59.

Olion ja relaation ero *randomin* tapauksessa näkyy aineiston perusteella myös muulla tavoin niiden kehyksessä, esimerkiksi affektisuudessa. Affektisuus eli tunnepitoisuus tarkoittaa niitä keinoja, joilla puhuja voi osoittaa asennoitumistaan tai suhtautumistaan puheena olevaan asiaan tai muihin tilanteen osallistujiin. Kielellisten keinojen, kuten tiettyjen konstruktioiden, sanaryhmien ja puhetoimintojen, lisäksi affektisuutta voidaan ilmaista myös muilla kielen tasoilla, esimerkiksi elein, ilmein tai äänensävyllä ja prosodilla. Potentiaalisesti kaikki kielenkäytön keinot voivat toimia affektisina, mutta affektin affektisuus syntyy aina vasta kielenkäyttötilanteessa. (Visapää 2013: 527; VISK 2008 § 1707–1709.) Informantit ovat aineistossa tuoneet ilmi myös tämän (ks. luku 4.3.): esimerkkilauseiden sävyn voi määrittää heidän mukaansa esimerkiksi puhujan äänensävy,

eikä sitä voi päätellä pelkän kirjoitetun esimerkin perusteella. Silti sana *random* on joissain esimerkkilauseissa informanttien mielestä myös selvästi affektinen ilmaus. Kuten luvussa 4.3. olen kertonut, valenssi ilmaisee affektin laatua ja intensiteetti affektin voimakkuutta. Näiden termien avulla voin todeta, että substantiivi *random* on intensiteetiltään vahva ja sen valenssi on selkeämmin negatiivinen kuin adjektiivi *randomin*, jonka valenssi on ennemminkin ambivalentti ja sen intensiteetti heikko. Valenssiltaan ambivalentti ilmaus on affektin kannalta spesifioimaton tai vaihteleva (Peräkylä 2012: 278). *randgoldomin* affektisuus on esitetty taulukossa 15.

TAULUKKO 15. *randomin* affektisuus.

sana	valenssi	intensiteetti
<i>random</i> (adj.)	ambivalentti	heikko
<i>random</i> (subst.)	negatiivinen	vahva

Tarkemmin lause-esimerkkien mukaisia ilmaisuja tarkasteltaessa informanttien vastauksista erottuu, että substantiivina käytetty *random* sana on valenssiltaan selkeämmin negatiivinen silloin, kun se toimii lausekkeen edussanana. Kun substantiivi *random* toimii lausekkeessa laajenuksena, valenssi on ambivalentti ja intensiteetiltään heikompi. Adjektiivien kohdalla vastaavaa suhdetta ei ole, vaan lausekkeen edussanan toimiva *random* on valenssiltaan ambivalentti (ks. myös taulukko 12 s. 50).

Osa predikaation kehystiedosta ja kognitiivisista alueista on luontaisesti keskeisempiä, osa taas perifeerisempiä (P. Leino 1993: 78). Kognitiiviset alueet tarkoittavat sitä taustatietoa, jota kielellisen ilmauksen tulkinnassa on käytettävä. Tärkeimmät kognitiiviset alueet, joilla luvussa 4.4.1. esittelemäni keskeiset predikaatiot toimivat, ovat

- TUNNETTUUS,
- MIELLYTTÄVYYS,
- NORMINMUKAISUUS,
- MERKITYKSELLISYYS ja
- SPESIFISYYS.

Sanan *random* tapauksessa kognitiiviset alueet ovat hyvinkin abstrakteja ja eri predikaatioiden matriisit näin ollen monimutkaisia verrattuna vaikkapa Langackerin (1987: 117) esittelemään esimerkkilausekkeeseen *big blue plastic cup*, jossa adjektiivit *big* ja *blue*,

'iso' ja 'sininen', spesifioivat tarkoitteen tunto- ja näköaistein havaittavissa oleville alueille kuten väri ja spatiaalinen koko. Substantiivin *random* kehystietoon kuuluu, että *random* on epämiellyttävä, epäspesifi tunnettu tai ei-tunnettu ja jollain tavalla normaalista poikkeava. Aineistosta nousee esiin se, että informantit ovat olleet erimielisiä siitä, tarkoittaako substantiivi *random* aidosti tuntematonta henkilöä vai sellaista, jonka puhuja tuntee ja mahdollisesti olettaa muidenkin tuntevan, mutta tahtoo liittää tähän tuntemattomuuden käsitteen. Tällaista voidaan kutsua spesifiseksi indefiniittisyydeksi, jonka puhuja voi tuoda ilmi esimerkiksi tarkenteilla *eräs*, *muuan* ja *yks(i)*, mutta aineistoni perusteella myös sanalla *random* (VISK 2008 § 749, 1410).

Toisin sanoen substantiivisen *randomin* erilaiset predikaatiot toimivat edellä mainituilla kognitiivisilla alueilla TUNNETTUUS, MIELLYTTÄVYYS, NORMINMUKAISUUS ja SPESIFISYYS. Adjektiivien edustamien predikaatioiden hahmoihin kuuluu ainakin, että ne ilmaisevat epäspesifisyyttä, normista poikkeavuutta ja puhujalle merkityksettömyyttä, eli ne toimivat kognitiivisilla alueilla SPESIFISYYS, NORMINMUKAISUUS ja MERKITYKSELLISYYS. Kuten luvussa 4.4.1. esitellyistä merkityspiirteistä ja niiden suhteista voi havaita, skemaattisempien predikaatioiden elaboraatioiden kehykset eivät eroa toisistaan valtavasti, ja polyseemisen ilmauksen erilaisia merkityksiä ei ole yksinkertaista erottaa toisistaan. Sekä olioiden että relaatioiden edustamiin predikaatioihin kuuluu olennaisena kehystietona informaali käyttötilannekonteksti (ks. luku 4.3.).

Edellä kuvattu kehystieto, kognitiiviset alueet ja merkityssisällöt ovat karkeahkoja yksinkertaistuksia. Koska kognitiiviset alueet sisältävät ensyklopedista tietoa maailmasta ja ovat kokemusperäisiä, predikaation kehysten rajaaminen ei ole yksinkertaista. Merkityksen tulkinnan kannalta ei olisi edes hyödyllistä luetella loputtomiin kognitiivisia alueita, jotka keskeisemmin tai perifeerisemmin kuuluvat predikaation taustaan. (Croft 2000: 221; Langacker 1987: 150; Sivonen 2005: 39.)

4.4.3. *randomin* lähisynonyymit suomessa

Sanan *random* erilaisista merkityksistä suomessa kertoo myös siihen liitetyt lähisynonyymit. Informanttien vastaukset kyselyn korvaustehtävässä (ks. luku 4.2.1.) tukevat sitä semantiikan teoreettista oletusta, että absoluuttinen synonymia on mahdotonta, ja sen takia

informanttien on voinut olla vaikea löytää sanalle korvaavaa varianttia (ks. luvut 2.3. ja 4.2.1.). Koska synonyymeilla on kuitenkin jonkinlaisia yhteisiä merkityspiirteitä,¹¹ kertovat synonyymit vähintään jotain yksikön skemaattisemmista predikaatioista.

Aineiston perusteella keskeisimmät sanan *random* lähisynonyymit eri lausekonteksteissa ovat adjektiivit *outo*, *satunnainen*, *turha*, *epämääräinen*, *erikoinen*, *tuntematon* ja *merkityksetön* sekä substantiivi *tyyppi*. Kyselyssä annetuista adjektiiveista informantit pitivät kuvaavina *yhdentekevää*, *epäasiallista*, *satunnaista*, *erilaista*, *sekavaa* ja *yllättävää*. Näistä *satunnainen* ja *yhdentekevä* ovat aineiston perusteella kaikkein keskeisimmät, joten olen taipuvainen pitämään myös niitä *randomin* lähisynonyymeina.

Eri lähisynonyymit liittyvät eri predikaatioihin. Vaikka informantit ovat arvioineet *satunnaisen* ja *yhdentekevän* kuvaaviksi adjektiiveiksi arviointitehtävässä kaikkien lauseiden kohdalla, ei niitä voida mielestäni pitää spesifeihin predikaatioihin liittyvinä lähisynonyymeina, vaan ne liittyvät skemaattisemmalle tasolle. Adjektiivi *tuntematon* ja substantiivi *tyyppi* liittyvät selkeämmin predikaatioon [RANDOM₂] ja sen elaboraatioihin, joiden hahmona on olio. Adjektiivi *merkityksetön* taas tuntuu liittyvän predikaatioon [RANDOM₁], vaikka sen voi nähdä liittyvän myös skemaattisempaan predikaatioon [RANDOM]. Myös adjektiivit *outo*, *turha*, *epämääräinen* ja *erikoinen* liittyvät mielestäni enemmän skemaattisempiin kuin kaikkiin spesifeihin predikaatioihin. Lähisynonyymien yhteys polyseemisen *randomin* eri predikaatioihin on kuitenkin vain omaan intuitiooni perustuva, sillä aineiston pohjalta sitä ei voi aukottomasti todeta.

Absoluuttista synonymiaa on siis turha hakea, mutta onko suomesta löydettävissä sanalle *random* kognitiivisia synonyymeja? Jos otetaan tarkasteluun kyselyni esimerkkilauseita ja aineistoni synonyymikandidaatteja saadaan esimerkiksi seuraavanlaisia lauseita:

- (70) a. *Parkkipaikalla on jonkun **randomin** auto.*
 b. *Parkkipaikalla on jonkun **tyypin** auto.*
 c. *Parkkipaikalla on jonkun **tuntemattoman** auto.*
- (71) a. *Saatan välillä tehdä käsilläni jotain **randomia**.*
 b. *Saatan välillä tehdä käsilläni jotain **outoa**.*
 c. *Saatan välillä tehdä käsilläni jotain **satunnaista**.*

¹¹ Crusen (1986: 266) mukaan synonyymien merkitysten samanlaisuus toteutuu siten, että ne ovat identtisiä keskeisimmiltä semanttisilta piirteiltään, mutta voivat erota toisistaan perifeerisiltä piirteiltään.

Esimerkin (71) b- ja c-kohdat eivät aivan tavoita kohdan a merkitystä, sillä siinä missä *tyyppi* yksilöi auton omistajan 'ihmiseksi' ja *tuntematon* 'sellaiseksi, joka ei ole tunnettu', on kumpikin yksinään vajavainen luomaan samaa merkitystä kuin *random*. Lisäksi esimerkin (71) b-kohdassa korvaava ilmaus yksilöi lauseen ilmaisemaa tekemistä liikaa, kuten informantit ovat korvaustehtävässä (ks. luku 4.2.1.) perustelleet. Toisaalta esimerkin (71) c-kohdan korvaava ilmaus säilyttää monia sanaan *random* liitettyjä merkityksiä sen tarkoittaessa 'sattumalta tapahtuvaa, ajoittaista'. Myös osa informanteista on sitä mieltä, ettei lauseen merkitys muutu, kun *random* korvataan *satunnaisella*. Tässäkin kohtaa sanoilla voi kuitenkin olla ero rekisterissä: aineistossani *randomin* rekisteri vaikuttaa hyvin selkeältä ja rajatulta (ks. luku 4.3.), kun taas *satunnainen* on oman intuitioni mukaan tumpi ja yleiskielessä hyväksyttävämpi. Siksi voi todeta, ettei sanojen *random* ja *satunnainen* välillä vallitse niin sanottua normaalia vaihdettavuutta, jossa ilmauksilla voisi korvata toisensa normaalissa kielenkäytössä (Cruse 1986: 268–269). Saman perustelun voi esittää myös parin *random* ja *tuntematon* kohdalla, jos niiden propositionaalista vastavuutta toisiinsa pitäisi täydellisenä.

5. PÄÄTÄNTÖ

Pro gradu -tutkielmassani olen käsitellyt englannista lainatun sanan *random* merkitystä suomessa kognitiivisen kieliopin avulla. Olen eritellyt sanan erilaisia, keskeisimpiä merkityksiä ja suomenkielisiä synonyymeja ja ottanut lyhyesti kantaa myös *randomin* prototyypiseen syntaktiseen käyttöön. Tutkimukseni keskiössä on ollut *randomin* substantiivinen ja adjektiivinen käyttö. Tässä luvussa tiivistän työni tulokset, pohdin teoreettisen viitekehyksen ja metodini sopivuutta tutkimukseeni ja pohdin työni tarjoamia mahdollisuuksia tuleviin tutkimuksiin.

5.1. Keskeiset tutkimustulokset

Tutkimuskysymykseni ovat olleet seuraavanlaiset:

- Millainen sanan *random* hahmo on informanttien mielestä?
- Millaista kehystietoa informantit liittävät erilaisissa lausekekonstruktioissa esiintyvään sanaan *random*?
- Millaista affektisuutta sanaan *random* liittyy?
- Millaisia kotoperäisiä vastineita sanalla *random* on?

Olen kerännyt aineistoni kyselyllä, johon vastasi syksyllä yhteensä 633 henkilöä. Kyselyssä informantit ovat vertailleet *randomia* erilaisissa lausekonteksteissa, joissa sana esiintyy vaihtelevasti substantiivisesti ja adjektiivisesti käytettynä sekä edussanana että laajenuksena. Kysely on esitelty luvussa 3.2. ja on kokonaisuudessaan tutkimukseni liitteenä. Aineistoa olen analysoinut kognitiivisen kieliopin teorian ja käsitteiden avulla. Työssäni olen nostanut keskeisiksi viisi luvussa 4.4. esittelemääni predikaatiota, jotka esitän taulukossa 16.

TAULUKKO 16. Sanan *random* edustamat keskeisimmät predikaatiot ja niiden hahmoon ja kehukseen liittyvät piirteet.

predikaatio		hahmo	kehys	
atemporaalisen relaation predikaatio	[RANDOM _{1A}]	'sekava', 'epämääräinen'	informaali käyttötilanne	ambivalentti, heikko affekti
	[RANDOM _{1B}]	'ei-tärkeä', 'satunnaisesti valittu'	informaali käyttötilanne	
	[RANDOM _{1C}]	'yksilöimätön', epäspesifi ilmaus	informaali käyttötilanne	
olion predikaatio	[RANDOM _{2D}]	ihmisviitteinen	'yksilöimätön', epäspesifi ilmaus, informaali käyttötilanne	negatiivinen, vahva affekti
	[RANDOM _{2E}]	ihmisviitteinen	tilanteessa tunte- maton, spesifi il- maus, informaali käyttötilanne	

randomin edustamien predikaatioiden hahmona voi toimia olion tai atemporaalisen predikaation hahmo. Olion osoittama entiteetti on ihmisviitteinen ja relaation hahmoon kuuluu esimerkiksi se, että relaation osoittamaa entiteettiä pidetään epäspesifinä. Predikaatioiden kehukseen kuuluu muuan muassa informaali käyttökonteksti, olion tapauksessa myös esimerkiksi epäspesifisyys. Myös sanan affektisuus kuuluu kehukseen. Aineistoni perusteella sanaan *random* liittyy affektisuutta erilaisissa lausekonteksteissa. Substantiivisesti käytettyyn *randomiin* tuntuu liittyvän voimakasta negatiivista affektia, kun adjektiivisesti käytettyyn *randomiin* liittyvä affekti on heikompaa ja ambivalenttia eli ristiriitaista. Substantiivisesti käytetyn sanan *random* sisältävissä esimerkkilausekonteksteissa edussanakäyttöön liittyy aineistossa enemmän negatiivista affektia. Adjektiivisesti käytettyjen *random*-sanojen lausekonteksteihin ei liity samanlaista selkeää vaihtelua. Keskeisimpiä *randomiin* liittyviä lähimerkityksisiä sanoja ovat adjektiivit *outo*, *satunnainen*, *turha*, *epämääräinen*, *erikoinen*, *tuntematon* ja *merkityksetön* sekä substantiivi *tyyppi*. Näistä *tuntematon* ja *tyyppi* ovat selkeämmin substantiivisesti käytetyn *randomin* lähisynonyymeja. Muut adjektiivit liittyvät keskeisemmin adjektiivisesti käytettyyn *randomiin*.

Substantiivinen *random* on siis affektinen ilmaus, mutta sillä on mahdollisesti myös toinen tarkoitus suomessa: ilmaista tarkoitteen spesifiä indefiniittisyyttä. Yleensä spesifiä

indefiniittisyyttä ilmaistaan suomessa erillisillä tarkenteilla. *random* vaikuttaa kuitenkin viittaavan tällaiseen tunnistamattomaan mutta yksilöityyn tarkoitteeseen yksinäänkin. *randomiin* usein liittyvä *joku* (ks. luku 1.2.) taas implikoi, ettei lauseen tarkoite ole puhujankaan tiedossa ja että puhuja saattaa suhtautua välinpitämättömästi tarkoitteeseen. (VISK 2008 § 1410.)

5.2. Lopuksi

Kyselytutkimus on toimiva metodi sanan merkitystä selvittäessä. Sähköisellä lomakkeella sain nopeasti ja helposti paljon vastauksia, joten informanttjoukkoni on laaja ja aineistoni uskottava. Merkityksen tutkiminen kollektiivisesti ymmärrettynä asiana on kuitenkin hankalaa, ja kysely on metodina riskialtis: hyvinkään suunnitelluilla tehtävillä ei voi päästä informanttien pään sisään. Vastaukset voivat olla tulkinnanvaraisia, ja tutkijan on tarkasti varottava tekemästä aineiston ulkopuolelle meneviä omia johtopäätöksiä. Oma kyselylomakkeeni tuotti hyvin paljon informaatiota pro gradu -tutkielmaan, ja saamani vastaukset herättivät paljon uusia kysymyksiä ja jatkotutkimusideoita.

Kyselyni perustuu erilaisiin esimerkkilauseisiin, joissa *random* toimii syntaktisesti erilaisissa tehtävissä. Näitä tehtäviä ja *randomin* sisältämiä lausekekonstruktioita olen eritellyt kandidaatintutkielmassani (Käsmä 2018), ja tässä tutkimuksessa olen olettanut, että syntaktisesti prototyypiset *randomin* sisältävät konstruktiot ovat yhteneviä prototyypisten merkityskokonaisuuksien kanssa. Toisin sanoen antamalla prototyypisiä esimerkkilauseita informanteille vertailtavaksi oletan saaneeni keskeistä semanttista tietoa. Näin olen toki rajannut informanttien tuottamaa tietoa jo valmiiksi, mutta pro gradu -tutkielman kannalta valmis rajaaminen onkin suotavaa. Huonoiten kyselyssä toimi esimerkkilause *Tykkään sun asiallisesta tyylistä näinkin randomissa keskustelussa*, jossa koko lausekontekstin merkitys ja affektiivisuus osoittautui *randomia* helpommaksi kommentoitavaksi. Välillä informantit myös kommentoivat enemmän tilannekontekstia ja sen merkitystä itselleen ja jättivät tällöin *randomin* vähemmälle huomiolle.

Vaikka kognitiivinen kielioppi kuvaakin kategorioiden sumearajaisuutta, kuvaamani skemaattinen verkko tiivistää polyseemisen sanan eri merkitykset yksinkertaistuksiksi. Täl-

laisina ne täytyy myös hyväksyä, jotta kuvaustapa pysyy ymmärrettävänä ja ininformatiivisena. (Ks. esim. P. Leino 1994.) Onkin tärkeää muistaa, että merkityksen kuvaus on aina yksinkertaistus, ja eri predikaatioiden elaboraatioita on varmasti paljon enemmän kuin olen työssäni kuvannut. Osittain aineistoni antaa myös ristiriitaista tietoa polyseemisen *randomin* eri merkityksistä. Siksi erittelemäni keskeisimmät predikaatiot ovat todellakin vain aineiston perusteella tärkeimmät, useimmiten esiintyvät ja skemaattisimmat. Polyseemisen sanan kohdalla onkin aina tyytyminen aineistosta syntyviin kompromisseihin, sillä informanttien vastaukset voivat johdattaa myös täysin vastakkaisiin tulkehtoihin. (Ks. esim. Raukko 2002: 367–370.) Merkityksen tutkiminen kognitiivisen kieliopin avulla sopii erityisen hyvin polyseemisen sanan eri merkitysten selvittämiseen, sillä silloin erilaisia predikaatioita voi verrata myös toisiinsa. Tällöin voidaan välttää kehämääritelmiin¹² päätyminen. Sanan keskeisimpien merkitysten esiintuominen on hyödyllisintä, sillä kun kielenpuhujat havaitsevat ne, kommunikaatio luultavimmin onnistuu.

Vaikka kognitiivisen kieliopin käsitteistö on kokonaisvaltainen ja kattava, ei teoria ole puutteeton. Kielioppi on saanut kritiikkiä muun muassa kielen sosiaalisen ulottuvuuden unohtamisesta ja jäämisestä yksilötasolle (ks. esim. Nieminen 2000: 126–130). Lopulta merkitys on kuitenkin kognitiivisessa kieliopissa sekä subjektiivista että intersubjektivistä: jokaisen kielenkäyttäjän maailmantieto on koko laajuudessaan yksilöllinen, mutta jatkuva vuorovaikutus takaa sen, että tärkein osa siitä on riittävässä määrin jaettua (Onikki-Rantajääskö 2010: 48).¹³ Siksi keskeisimpien merkitysten esiin ja ymmärrettäviksi tuominen on kognitiivisen kieliopin avulla toimivaa ja myös perusteltua. Kognitiivinen kielioppi keskittyy myös kuvaamaan semanttisia ominaisuuksia, eikä sen kuvausvälineistöllä voi helposti esittää eksplisiittistä rakenteellista tietoa. Siksikin jo kandidaattitutkimuksessa tekemäni konstruktiokieliopin avulla tehty syntaktinen analyysi *randomista* on ollut erinomainen pohja tälle tutkimukselleni: kognitiivinen kielioppi ja konstruktiivinen kielioppi näkevät merkityksen ja rakenteen saman kolikon eri puolina ja keskittyvät toinen toiseen. (J. Leino 2003: 65.) Tässä työssä tärkeimpiä kognitiivisen kie-

¹² Kehämääritelmä tarkoittaa muotoilultaan puutteellista määritelmää, joka sisältää sisäisen kehän tai muodostaa ulkoisen kehän toisen määritelmän kanssa. Sisäinen kehä tarkoittaa sitä, kun käsite määritellään oman nimityksensä avulla, ulkoinen sitä, kun useita käsitteitä määritellään toistensa nimitysten avulla. (TSK 2006.)

¹³ Esimerkiksi Jarno Raukko (1994: 37) tiivistää intersubjektiviisuuden seuraavasti: ”Intersubjektiviisuus on siis ihmisten pyrkimystä siihen, että he pohjimmiltaan subjektiivisen ymmärryksensä varassa voivat kommunikoida toistensa kanssa mahdollisimman ongelmattomasti.”

liopin tarjoamia välineitä ovat olleet ajatukset ensyklopedisuudesta ja prototyypillisyydestä sekä käsitys hahmon, kehyksen ja niiden välisen suhteen yhdessä tuottamasta merkityksestä.

Tutkimus on mielestäni hyvin falsifioitavissa. Kuten olen maininnut luvussa 4.4.2., kyselyn toistaminen erilaisilla esimerkkilauseina voisi periaatteessa tuoda erilaisia tuloksia sanan *random* merkityksestä, sillä lausekontekstin vaikutusta informanttien vastauksiin ei tule aliarvioida tai unohtaa. Kyselytutkimuksen yksi pahimmista kipukohdista onkin se, että vastaajia ei välttämättä voi täydellisesti ohjata keskittymään vain tutkittavaan seikkaan. Elävää kielenkäyttöä ja luonnollista kieltä kuvatessa on kuitenkin tyydyttävä siihen, että tarpeeksi moni informanteista kuvailee haluttua kielenpiirrettä eikä vastaa kysymyksestä niin sanotusti ohi. Toisaalta ilman lausekontekstia on mahdotonta tutkia sanan polysemiaa. Siksi jonkinlainen vertailuaineisto olisi omiaan, jos tutkimus voisi olla laajempi. Jatkotutkimusaiheeksi kävisi hyvin myös *randomisti*-johdoksen tutkiminen, sillä siihen en ole omassa työssäni perehtynyt perehtynyt. Myös konstruktion [*joku random*] ~ [*joku ihan random*] merkitystä voisi tutkia tarkemmin, etenkin sen eroa pelkkään *randomiin*. Tällöin kannattaisi erityisesti huomioida *randomin* mahdollinen spesifi indefiniittisyys ja verrata sitä konstruktion oletettuun indefiniittisyyteen.

Ylipäättään sanaa kannattaa tutkia myöhemmin keskittyen silloin vertaamaan tuloksia tähän, varhaisessa vaiheessa tehtyyn tutkimukseen *randomin* merkityksestä: miten adjektiivin ja substantiivin merkitykset eriytyvät tulevaisuudessa, ja mitä se tarkoittaa ylipäättään lainasanojen kannalta? Myös muiden laina-adjektiivien laajempi tutkimus voisi mielestäni antaa paljon, sillä englannista lainatuilla adjektiiveilla tuntuu olevan oma tapansa käyttäytyä. Ne saattavat esimerkiksi tulevaisuudessa laajentaa suomen taipuvina adjektiivimääritteinä toimivien sanojen joukkoa. Myös tarkempi syventyminen taipumattomien ja kongruoivien adjektiivimääritteiden merkityseroihin voisi avata kiinnostavia näkökulmia suomen uusiin ja vanhempiinkin adjektiiveihin. Haluaisin myös kannustaa tutkimaan sitaattilainoja vielä enemmän. Hyvä tutkimuskohde voisi olla esimerkiksi se, miten niiden mukauttaminen suomeen muuttuu ajan saatossa.

Työni onkin oikeastaan kuin laaja sanakirja-artikkeli uudesta lainasanasta, jonka käyttö suomessa on hyvin monitahoista. Tällainen yleiskatsaus yhteen sanaan tuo mielestäni hy-

vin ilmi sen, kuinka rikas merkityspotentiaali suomen kielessä voi olla myös suoralla si-
taattilainalla. Lainasanojen syvällinen ymmärtäminen parantaakin kotoisan kieleemme
käytettävyyttä ja pitää sen elinvoimaisena. Paula Sajavaaran mukaan vieraan vaikutuksen
välttäminen eli kielipurismi juontuu rasismiin tavoin epävarmuudesta: vallalla on pelko
oman kielen heikkenemisestä. Sajavaara toteaa, että ilmaisukykyinen kieli kyllä pystyy
sulauttamaan vieraan vaikutuksen itseensä. (Sajavaara 2000: 96, 100–101.) Kotimaisten
kielten keskuksen erityisasiantuntijan Riitta Korhosen (2019) sanoin: ”Asenne ratkaisee.”

LÄHTEET JA LYHENTEET

Lyhenteet

adj. = adjektiivi

lm = kiintopiste (*landmark*)

subst. = substantiivi

tr = muuttuja (*trajector*)

Lähteet

CHOMSKY, NOAM 1957: *Syntactic structures*. The Hague: Mouton.

CROFT, WILLIAM 2000: The role of domains in the interpretation of metaphors and metonyms. – Bert Peeters (toim.), *The lexicon-encyclopedia interface* s. 219–256. Amsterdam: Elsevier.

CRUSE, D. A. 1986: *Lexical semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.

——— 2000: *Meaning in language. An introduction to semantics and pragmatics*. New York: Oxford University Press.

DIVJAK, DAGMAR 2010: *Structuring the lexicon. A clustered model for near-synonymy*. Berlin: Mouton De Gruyter.

EVANS, VYVYAN – GREEN, MELANIE 2006: *Cognitive linguistics. An introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

GEERAERTS, DIRK 2010: *Theories of lexical semantics*. Oxford: Oxford University Press.

GIBBS, JR., RAYMOND W. 2007: Why cognitive linguistics should care more about empirical methods. – Monica Gonzalez-Marques, Irene Mittelberg, Seana Coulson & Michael J. Spivey (toim.), *Methods in cognitive linguistics* s. 2–18. Human Cognitive Processing 18. Amsterdam: John Benjamins.

GOLDBERG, ADELE E. 1995: *Constructions. A Construction Grammar approach to argument structure*. Cognitive Theory of Language and Culture. Chicago: The University of Chicago Press.

HS = *Helsingin Sanomat* 2018: ”Dinnerille öbaut kasilta?” Anglismien tunkeutumista suomen kieleen ei voi estää, mutta ne ylittävät monen ärsytyskynnyksen, selviää HS:n kyselystä. Artikkelin 16.11.2018. <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000005901215.html>. (27.11.2018.)

- ITKONEN ESA – PAJUNEN, ANNELI 2010: *Empiirisen kielitieteen metodologia*. Suomi 199. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- JANTUNEN, JARMO 2004: *Synonymia ja käännessuomi. Korpusnäkökulma samamerkityksisyyden kontekstuaalisuuteen ja käännesskielen leksikaalisiin erityispiirteisiin*. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja 35. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- KORHONEN, RIITTA 2019: Steppi nextille levelille. – *Kielikello* 2/2019. <https://www.kielikello.fi/-/steppi-nextille-levelille-englanti-suomessa>. (2.11.2019.)
- Kotimaisten kielten keskuksen Nykysuomen sanatietokanta. Jatkuvasti päivittyvä tietokanta. Tiedot poimittu 25.9.2017.
- KS = *Kielitoimiston sanakirja*. 2018. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. URN:NBN:fi:kotus-201433. Verkkajulkaisu HTML. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 6.6.2018. (30.10.2019.)
- KÄSMÄ, EMILIA 2018: Siis jotain random tutkimuksia ne voi tehdä. *Vierassanan random käyttö suomessa*. Kandidaatintutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen oppiaine.
- LAKOFF, GEORGE – JOHNSON, MARK 1980: *Metaphors we live by*. Chicago: The University of Chicago Press.
- LAKOFF, GEORGE 1990: Invariance hypothesis. Is abstract reason based on image-schemas? – *Cognitive Linguistics* 1 (1) s. 39–47.
- LANGACKER, RONALD W. 1987: *Foundations of Cognitive Grammar. Volume I. Theoretical prerequisites*. Stanford: Stanford University Press.
- 1988: An overview of Cognitive Grammar. – Brygida Rudzka-Ostym (toim.), *Topics in Cognitive Linguistics* s. 3–48. Current Issues in Linguistic Theory 50. Amsterdam: John Benjamins.
- 1990: *Concept, image, and symbol. The cognitive basis of grammar*. Berlin: Mouton de Gruyter
- 2008: *Cognitive Grammar. A basic introduction*. New York: Oxford University Press.
- 2013: *Essentials of Cognitive Grammar*. New York: Oxford University Press.
- LEINO, JAAKKO 2003: *Antaa sen muuttua. Suomen kielen permissiivirakenne ja sen kehitys*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 900. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LEINO, PENTTI 1989: Paikallissijat ja suhdesääntö: kognitiivisen kieliopin näkökulma. *Virttäjä* 93 (2) s. 161–219.

- 1993: *Polysemia – kielen moniselitteisyys. Suomen kielen kognitiivista kielioppia 1.* Kieli 7. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- 1994: Morfeemien polysemia. – Pentti Leino & Tiina Onikki (toim.), *Näkökulmia polysemiaan* s. 11–35. Kieli 8. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- 2001: Verbit, konstruktiot ja lausetyypit. – Pentti Leino, Ilona Herlin, Suvi Honkanen, Lari Kotilainen, Jaakko Leino & Maija Vilkkumaa (toim.), *Roolit ja rakenteet. Henkilöviitteinen allatiivi Biblian verbikonstruktioissa* s. 11–66. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 813. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LEPPÄNEN, SIRPA – NIKULA, TARJA 2008: Johdanto. – Sirpa Leppänen, Tarja Nikula & Leila Kääntä (toim.), *Kolmas kotimainen. Lähikuvia englannin käytöstä suomessa.* s. 9–40. Tietolipas 224. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LESKINEN, HEIKKI 1981: Havaintoja englantilaisperäisten lainasanojen taivutuksesta. – *Virittäjä* 85 (4) s. 317–325.
- LUODONPÄÄ-MANNI, MILLA 2013: Kyselytutkimus kielentutkijoiden yleistieteellisille termeille antamista merkityksistä. – *Virittäjä* 117 (2) s. 242–264.
- MOT = MOT Oxford Dictionary of English. Kielikone Oy. (14.8.2019.)
MOT Pro Englanti. Kielikone Oy. (14.8.2019.)
- NIEMINEN, TOMMI 2000: Sanovat sitä emergenssiksi. – Urho Määttä, Tommi Nieminen & Pekka Pälli (toim.), *Emergenssin kieliopilliset kasvot.* s. 111–133. *Folia fennistica & linguistica* 24. Tampere: Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- NYKOPP, LIISA 2017: *The anglicism about in informal written Finnish discourse.* Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston nykykielten laitos.
- ONIKKI, TIINA 2002: Mistä mieli merkityksen tutkimukseen? Kognitiivisen kielentutkimuksen merkitysnäkemyksestä. – Anu Airola, Heikki J. Koskinen & Veera Mustonen (toim.), *Merkillinen merkitys* s. 85–114. Helsinki: Gaudeamus.
- ONIKKI-RANTAJÄÄSKÖ, TIINA 2010: Ronald W. Langacker ja kognitiivisen kielitieteen perusta. – Pentti Haddington & Jari Sivonen (toim.), *Kielentutkimuksen modernit klassikot. Kognitiivinen ja funktionaalinen kielitiede.* s. 19–40. Helsinki: Gaudeamus.
- PARVIAINEN, LIISA 1994: Polyseeminen avoin. – Pentti Leino & Tiina Onikki (toim.), *Näkökulmia polysemiaan* s. 189–235. Kieli 8. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

- PERÄKYLÄ, ANSSI 2012: Epilogue. What does the study of interaction offer to emotion research? – Anssi Peräkylä & Marja-Leena Sorjonen (toim.), *Emotion in interaction* s. 274–289. New York: Oxford University Press.
- PULJU, ESSI 2017: *Lukiolaisten käsityksiä vierassanoista*. Kandidaatintutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen oppiaine.
- PYYKKÖ, KATARIINA 2017: *Borrowing jees as a Finnish adjective*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston nykykielten laitos.
- RAUKKO, JARNO 1994. Polysemia. Merkitysten verkosto – merkityksen verkko. Pentti Leino & Tiina Onikki (toim.) *Näkökulmia polysemiaan*. s. 36–69. Kieli 8. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- 2002: Pitämisen polysemia. Miten koehenkilöt hahmottavat *pitää*-verbin merkitystyyppejä. – *Virittäjä* 106 (3) s. 354–374.
- RAUSTE, JOHANNA 2018: *Englannin kielen vaikutus lukiolaisten kirjoitettuun kieleen*. Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto.
- RAUTIAINEN, TANJA 2011: *Vierassanat* Kauneus ja terveys -lehdessä. Pro gradu tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- REBER, ELISABETH 2012: *Affectivity in interaction. Sound objects in English*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- SAJAVAARA, PAULA 2000: Kielenohjailu. – Kari Sajavaara & Anja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi ja yhteisö*. s. 67–106. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- SAUKKONEN, PAULI – HAIPIUS, MARJATTA – NIEMIKORPI, ANTERO – SULKALA, HELENA 1979: *Suomen kielen taajuussanasto*. Porvoo: WSOY.
- SIVONEN, JARI 2005: *Mutkia matkassa. Nykysuomen epäsuoraa reittiä ilmaisevien verbien kognitiivista semantiikkaa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1017. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Suomen kielen lautakunta 2018: *Suomi tarvitsee pikaisesti kansallisen kielipoliittisen ohjelman. Suomen kielen lautakunnan kannanotto 26.10.2018*. Kotus. https://www.kotus.fi/ohjeet/suomen_kielen_lautakunnan_suosituksia/kannanotot/suomi_tarvitsee_pikaisesti_kansallisen_kielipoliittisen_ohjelman. (23.8.2019.)
- TSK = SANASTOKESKUS TSK RY 2006: *Terminologian sanasto*. http://www.tsk.fi/tiedotot/pdf/Terminologian_Sanasto.pdf. (30.10.2019.)

- VAHTERA, RALF 2009: *Otsikkorakenteita. Kontrastiivinen tutkimus suomen- ja ruotsinkielisten sanomalehtien syntaktis-semanttisista otsikkotyypeistä*. Acta Wasaensia no 209. Kielitiede 41. Vaasa: Universitas Wasaensis.
- VALLI, RAINE 2015: *Johdatus tilastolliseen tutkimukseen*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- VANHATALO, ULLA 2005: *Kyselytestit synonymian selvittämisessä. Sanastotietoutta kieltenpuhujilta sähköiseen sanakirjaan*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- VISAPÄÄ, LAURA 2013: Itsenäiset infinitiivit affektin ja empatian konstruktioina. – *Viritäjä* 117 (4) s. 524–550.
- VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2008: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <http://scripta.kotus.fi/visk>.

LIITE. Kyselylomake.

random

Ohjeet

Tässä kyselyssä on neljä erilaista osiota, jotka koostuvat avo- ja monivalintakysymyksistä. Kyselyssä tiedustellaan myös taustatietojasi. Vastaat kyselyyn osio kerrallaan. Et voi palata kyselyssä taaksepäin.

Vastaa kysymyksiin oman kielitajusi pohjalta. Kysymyksiin ei ole olemassa oikeita tai vääriä vastauksia, vaan ainoastaan henkilökohtainen näkemyksesi merkitsee. Sinua ei voida tunnistaa vastaustesi perusteella.

TAUSTATIEDOT

Tässä osiossa kysytään taustatietojasi. Niitä käytetään vain vastaajajoukon kuvaamiseen, eikä Sinua voida tunnistaa vastaustesi perusteella.

Äidinkieli *

Ikä *

Sukupuoli *

- nainen
- mies
- muu
- en halua kertoa

Kuinka usein käytät sanaa *random*? *

- Usein.
- Harvoin.
- En koskaan.

1.

Mieti omaa puhekieltäsi ja käytä sanaa *random* kahdessa lauseessa niin, että lauseet ovat keskenään mahdollisimman erilaisia. Sana *random* voi esiintyä lauseissa missä tahansa muodossa, siis muussakin kuin perusmuodossa.

*	
*	

2.

a)

Korvaa yhdellä tai useammalla sanalla *random* lauseessa

Tykkään sun asiallisesta tyylistä näinkin randomissa keskustelussa!

niin, että sen merkitys säilyy mahdollisimman samana

<i>Tykkään sun asiallisesta tyylistä näin- kin _____ keskustelus- sa! *</i>	
---	--

Perustele, miksi valitsit juuri kyseisen ilmauksen. Voit myös kommentoida sitä, kuinka samanlaisena lauseiden merkitys mielestäsi säilyy tai miten lauseiden merkitys ilmausta vaihtamalla muuttuu.

b)

Korvaa yhdellä tai useammalla sanalla *random* lauseessa

Onko tuo random puhunut ennenkin tuollaisia?

niin, että sen merkitys säilyy mahdollisimman samana.

<i>Onko tuo _____ puhu- nut ennenkin tuollaisia? *</i>	
--	--

Perustele, miksi valitsit juuri kyseisen ilmauksen. Voit myös kommentoida sitä, kuinka samanlaisena lauseiden merkitys mielestäsi säilyy tai miten lauseiden merkitys ilmausta vaihtamalla muuttuu.

c)

Korvaa yhdellä tai useammalla sanalla *random* lauseessa

Parkkipaikalla on jonkun randomin auto.

niin, että sen merkitys säilyy mahdollisimman samana *

<i>Parkkipaikal- la on jonkun _____ auto. *</i>	
---	--

Perustele, miksi valitsit juuri kyseisen ilmauksen. Voit myös kommentoida sitä, kuinka samanlaisena lauseiden merkitys mielestäsi säilyy tai miten lauseiden merkitys ilmausta vaihtamalla muuttuu.

d)

Korvaa yhdellä tai useammalla sanalla *random* lauseessa

Saatan välillä tehdä käsilläni jotain randomia.

niin, että sen merkitys säilyy mahdollisimman samana

<p><i>Saatan välillä tehdä käsillä- ni jotain</i> _____.</p> <p>*</p>	
---	--

Perustele, miksi valitsit juuri kyseisen ilmauksen. Voit myös kommentoida sitä, kuinka samanlaisena lauseiden merkitys mielestäsi säilyy tai miten lauseiden merkitys ilmausta vaihtamalla muuttuu.

e)

Korvaa yhdellä tai useammalla sanalla *random* lauseessa

Muutam random bileet olen varmaan missannut.

niin, että sen merkitys säilyy mahdollisimman samana

<p><i>Muutam _____ bileet olen varmaan missannut. *</i></p>	
---	--

Perustele, miksi valitsit juuri kyseisen ilmauksen. Voit myös kommentoida sitä, kuinka samanlaisena lauseiden merkitys mielestäsi säilyy tai miten lauseiden merkitys ilmausta vaihtamalla muuttuu.

3. Jos täytät kyselyä mobiililaitteella, huomaathan, että sanavaihtoehdot löytyvät äärimmäisten sarakkeiden lopusta.

a)

Valitse, kumpi vaihtoehto kuvaa seuraavan lauseen osaa *random* paremmin.

Tykkään sun asiallisesta tyylistä näinkin randomissa keskustelussa!

Jos kumpikaan sana ei mielestäsi ole hyvin tai osittain kuvaileva, merkitse rasti keskimmaiseen sarakkeeseen.

	kuvaa hyvin	kuvaa osittain	kumpikaan ei kuvaa	kuvaa osittain	kuvaa hyvin	
hyvä *	☐	☐	☐	☐	☐	paha
tärkeä *	☐	☐	☐	☐	☐	yhdentekevä
asiallinen *	☐	☐	☐	☐	☐	epäasiallinen
satunnainen *	☐	☐	☐	☐	☐	tietty
erilainen *	☐	☐	☐	☐	☐	tavallinen
helppo *	☐	☐	☐	☐	☐	vaikea
selkeä *	☐	☐	☐	☐	☐	sekava
ilmeinen *	☐	☐	☐	☐	☐	yllättävä

Voit myös keksiä itse yhden tai useamman *randomia* hyvin kuvaavan sanan.

b)

Valitse, kumpi vaihtoehto kuvaa seuraavan lauseen osaa *random* paremmin.

Onko tuo random puhunut ennenkin tuollaisia?

Jos kumpikaan sana ei mielestäsi ole hyvin tai osittain kuvaileva, merkitse rasti keskimmäiseen sarakkeeseen.

	kuvaa hyvin	kuvaa osittain	kumpikaan ei kuvaa	kuvaa osittain	kuvaa hyvin	
hyvä *	☐	☐	☐	☐	☐	paha
tärkeä *	☐	☐	☐	☐	☐	yhdentekevä
asiallinen *	☐	☐	☐	☐	☐	epäasiallinen
satunnainen *	☐	☐	☐	☐	☐	tietty
erilainen *	☐	☐	☐	☐	☐	tavallinen
helppo *	☐	☐	☐	☐	☐	vaikea
selkeä *	☐	☐	☐	☐	☐	sekava
ilmeinen *	☐	☐	☐	☐	☐	yllättävä

Voit myös keksiä itse yhden tai useamman *randomia* hyvin kuvaavan sanan.

c)

Valitse, kumpi vaihtoehto kuvaa seuraavan lauseen osaa *random* paremmin.

Parkkipaikalla on jonkun randomin auto.

Jos kumpikaan sana ei mielestäsi ole hyvin tai osittain kuvaileva, merkitse rasti keskimmaiseen sarakkeeseen.

	kuvaa hyvin	kuvaa osittain	kumpikaan ei kuvaa	kuvaa osittain	kuvaa hyvin	
hyvä *	☐	☐	☐	☐	☐	paha
tärkeä *	☐	☐	☐	☐	☐	yhdentekevä
asiallinen *	☐	☐	☐	☐	☐	epäasiallinen
satunnainen *	☐	☐	☐	☐	☐	tietty
erilainen *	☐	☐	☐	☐	☐	tavallinen
helppo *	☐	☐	☐	☐	☐	vaikea
selkeä *	☐	☐	☐	☐	☐	sekava
ilmeinen *	☐	☐	☐	☐	☐	yllättävä

Voit myös keksiä itse yhden tai useamman *randomia* hyvin kuvaavan sanan.

d)

Valitse, kumpi vaihtoehto kuvaa seuraavan lauseen osaa *random* paremmin.

Saatan välillä tehdä käsilläni jotain randomia.

Jos kumpikaan sana ei mielestäsi ole hyvin tai osittain kuvaileva, merkitse rasti keskimmäiseen sarakkeeseen.

	kuvaa hyvin	kuvaa osittain	kumpikaan ei kuvaa	kuvaa osittain	kuvaa hyvin	
hyvä *	☐	☐	☐	☐	☐	paha
tärkeä *	☐	☐	☐	☐	☐	yhdentekevä
asiallinen *	☐	☐	☐	☐	☐	epäasiallinen
satunnainen *	☐	☐	☐	☐	☐	tietty
erilainen *	☐	☐	☐	☐	☐	tavallinen
helppo *	☐	☐	☐	☐	☐	vaikea
selkeä *	☐	☐	☐	☐	☐	sekava
ilmeinen *	☐	☐	☐	☐	☐	yllättävä

Voit myös keksiä itse yhden tai useamman *randomia* hyvin kuvaavan sanan.

e) Valitse, kumpi vaihtoehto kuvaa seuraavan lauseen osaa *random* paremmin.

Muutammat random bileet olen varmaan missannut.

Jos kumpikaan sana ei mielestäsi ole hyvin tai osittain kuvaileva, merkitse rasti keskimmäiseen sarakkeeseen.

	kuvaa hyvin	kuvaa osittain	kumpikaan ei kuvaa	kuvaa osittain	kuvaa hyvin	
hyvä *	☐	☐	☐	☐	☐	paha
tärkeä *	☐	☐	☐	☐	☐	yhdentekevä
asiallinen *	☐	☐	☐	☐	☐	epäasiallinen
satunnainen *	☐	☐	☐	☐	☐	tietty
erilainen *	☐	☐	☐	☐	☐	tavallinen
helppo *	☐	☐	☐	☐	☐	vaikea
selkeä *	☐	☐	☐	☐	☐	sekava
ilmeinen *	☐	☐	☐	☐	☐	yllättävä

Voit myös keksiä itse yhden tai useamman *randomia* hyvin kuvaavan sanan.

4.

a)

Miten muuten kuvailisit sanaa *random* lauseessa

Tykkään sun asiallisesta tyylistä näinkin randomissa keskustelussa!

Voit kommentoida esimerkiksi sitä, mitä se kertoo puhujan asenteesta puheena olevaa asiaa kohtaan, millaisessa tilanteessa voisit itse käyttää lausetta tai synnyttääkö sana lauseeseen positiivisen tai negatiivisen mielikuvan. *

b)

Miten muuten kuvailisit sanaa *random* lauseessa

Onko tuo random puhunut ennenkin tuollaisia?

Voit kommentoida esimerkiksi sitä, mitä se kertoo puhujan asenteesta puheena olevaa asiaa kohtaan, millaisessa tilanteessa voisit itse käyttää lausetta tai synnyttääkö sana lauseeseen positiivisen tai negatiivisen mielikuvan. *

c)

Miten muuten kuvailisit sanaa *random* lauseessa

Parkkipaikalla on jonkun randomin auto.

Voit kommentoida esimerkiksi sitä, mitä se kertoo puhujan asenteesta puheena olevaa asiaa kohtaan, millaisessa tilanteessa voisit itse käyttää lausetta tai synnyttääkö sana lauseeseen positiivisen tai negatiivisen mielikuvan. *

d)

Miten muuten kuvailisit sanaa *random* lauseessa

Saatan välillä tehdä käsilläni jotain randomia.

Voit kommentoida esimerkiksi sitä, mitä se kertoo puhujan asenteesta puheena olevaa asiaa kohtaan, millaisessa tilanteessa voisit itse käyttää lausetta tai synnyttääkö sana lauseeseen positiivisen tai negatiivisen mielikuvan. *

e)

Miten muuten kuvailisit sanaa *random* lauseessa

Muutamit random bileet olen varmaan missannut.

Voit kommentoida esimerkiksi sitä, mitä se kertoo puhujan asenteesta puheena olevaa asiaa kohtaan, millaisessa tilanteessa voisit itse käyttää lausetta tai synnyttääkö sana lauseeseen positiivisen tai negatiivisen mielikuvan. *
